

Luceafărul

SALA DE
LECTURĂ

Săptămânal editat de Editura Scribitorilor din România

Serie nouă • numărul 28 martie 1990

9

Pasărea românească

După mai bine de patruzeci de ani în România va avea loc în sfârșit o campanie electorală! Mai bine de șaptezeci la sută din populație nici măcar nu-și poate închipui ce este, cum arată o campanie electorală adevărată, o campanie care să aibă drept rezultat clasificarea opțiunilor unui electorat. Fac parte, fără îndoială, din acest procent uriaș, din acest grup social handicapat. Doresc din tot sufletul să străbată cu bine aceste săptămâni în care suspiciunile, îndoiala, pasiunile, mai întotdeauna orbe ori nejustificate, vor ajunge să fie atât de puternice încât să pună la încercare șansele de reușită ale democrației.

Tentația totalitară se va face, probabil, din nou simțită. Răsturnările spectaculoase de ierarhie politică, de autoritate morală, apariția unor lideri metaforici și meteorici cu final imprevizibil, loviturile de grație și mal ales cele „sub centură”, manipularea tuturor de către oricine etc., etc., totul este posibil și probabil.

Toate acestea nu constituie întregul, ansamblul, acestea sînt doar o parte. Dacă vom reacționa „pe vechi” va fi normal ca din teamă, nesiguranță, neliniște să se nască un mic monstruțel care se va ures mare, pe numele său — mîr de fier. Cel mai mult dintre noi — continuu, noi toți — din cînd în cînd, simțim prezența în adîncul sufletului a unui complex teribil — complexul paternal. Dictatura care, în România, cu o intermitență de nici doi ani împliniți, are o vîrstă venerabilă de peste jumătate de secol, dictatura a reușit mai mult sau mai puțin vizibil să ne smulgă penele. Am fost și poate mai sîntem păsările golașe, silite, ca în anecdotă atît de dragă tuturor dictatorilor șmecheri, să căuțăm singuri căldura palmelor care ne-a jumulit. Puțini au fost aceia care au avut puterea să se desprindă din capcana „ocrotitoare” au fost destui cei care și-au dat seama la vreme că palma „ocrotitoare” devine pe zi ce trece un pumn înleștat printre degetele cărui se întrevăd prelingîndu-se picături de sînge. Pe acei puțini curajoși în acțiune, pe acei mulți curajoși în simțire și cuget se sprijină acum procesul democratic. Campania electorală trebuie să ne elibereze definitiv de acel îngrozitor complex paternal ce ne-a fost indus clipă de clipă, ceas de ceas, zi de zi, vreme de decenii, trebuie să ne redea încrederea în puterea noastră, a fiecăruia dintre noi de a decide singuri în condiții politice să-și trăiască viața.

Povana libertății nu poate fi dusă decît în picioare, cea a dictaturii atîrnă atît de greu încît nu poți trăi decît ingenucheat sub ea, cu capul plecat și trăgînd cu urechea la viștuitul săbiei. Plecarea capului e atît de profundă încît se poate întimpla ca sabia nici măcar să nu mai existe, săpîrul livrînd-o la export, și folosind în locul ei simulatoarea. Experiența românească poate sta mărturie! Singele care începuse să se prelingă printre degetele dictaturii s-a dovedit a fi fierbinte, mult mai fierbinte decît căldura relativă a palmelor dictatoriale, atînce chiar de „rîgor mortis”. Singele românesc a reușit să ardă încît „bratul de fier” s-a deslestat cu un reflex rapid, neașteptat, care a surprins o lume întreagă.

Pasărea românească a sîngerat, sîngerează încă, dar e vie, mai vie ca niciodată. E golașă, mai golașă decît oricare altă pasăre din Estul Europei. În această campanie electorală se va acoperi cu puf. Apoi, sper, se va acoperi cu penele pe care singură și le doarește și va fi nemaiomenit de frumoasă. Dar înainte de toate va fi normală, europeană și normală. Acum e important să reziste, să nu înghete, să nu se sperie, să nu se lase ademenită chiar dacă unii sau alții o vor cerceta cu degetele lor călăuze în rîspăr.

Un lucru e sigur — singurul și adevăratul cîștigător va fi cunoscut la sfîrșitul campaniei electorale, înaintea alegeților propunzise. Nădăjduiesc să fie spiritul democratic.

Eugen Uricaru

INEDIT

Altă, altă adăugire

În jurul lamei de cuțit înfipt
pusei eucalipt.
În jurul singelui cel scurs
am pus-o eu pe mama de a plins
În jurul inimii i-am pus
carne din trupul lui lisus.
Pe cînd murea, — de aboseala
ochiul mi se-achidea
O, brad frumos plin de beteală
dat pentru cruce, la rindea
O, brad frumos
O, brad frumos.

Nichita Stănescu

22 decembrie 1979

În acest număr
reproduceri
după tablouri
de Pieter Bruegel

LUCEAFĂRUL

LAURENȚIU ULICI
redactor șef

NICOLAE PRELIPCEANU

redactor șef adjunct

EUGEN URICARU

secretar general de redacție

chenar

Prefață

Recunosc, în ultimii ani mi-am intoxicat prietenii (cehovieni, sau nu) cu cioranomania mea „enragée”. Unii au ajuns aproape să-l urască tocmai din pricina insistențelor mele în a-i converti să iubească această operă monstruoasă, ce postulează lipsa universală de sens, credința prin erzie, afirmația prin negație, făcând prin nimic, fanatismul prin scepticism și, în genere, ceea ce este — prin ceea ce n-ar fi putut niciodată să fie. Epocile de patos mai mult sau mai puțin constructiv nu-i iubesc nici pe Cioran, nici pe Caragiale, nihilul lor dezarmează, ucid, umilește prin adevăruri. Luat „à la lettre”, Cioran înspăimântă de-a binelea. De-asta ne și dăm mai toți după degetul fascinației sale stilistice și-i etalam cultul paroxistic pentru paradox, amăgindu-ne cu și de amăgirile lui. Cît de puternice vor fi fost societățile oare i-au născut și permis pe Caragiale și Cioran, cît de sigur pe enorma-i capacitate de îngurgitare că a fost Leviathanul statal, de a pus, în primul caz, loja regală să aplaude și, în al doilea, să accepte senin toate imprecățiile și ieremiadele capabile să spulbere pînă și-un imperiu darmitate cătunul nostru! Ce lux nebun Caragiale și Cioran în ființa românismului! N-are-a face că s-au exilat amîndoi, vorba-i că am fost în stare să ni-i producem. Din mazochism, oare? din extraordinara noastră nepăsare față de lume și istorie? sfînt drapel al lui „ce-am avut și ce-am pierdut”, cirpit cu anteriorul lui Arvinte și înfipt în coastele slavilor precum cuiul lui Pepelea...

Cum poate fi îndurată azi Schimbarea la față a României, această carte cumplit, criminal de adevărată și împotriva căreia legiunile iadului de la-i trimite, nimic nu pot să cîntească? Și totuși, a o recita acum e mai mult decît datorie de onoare sau o obligație națională: e un blestem. Anatema lui Cioran nu e nicidecum un bumerang. Virful ei (otrăvit cu otrava noastră seculară) a rămas adine întip în osinza levantină și a ruginit acolo, așteptînd să-l extragem. La 1937 s-ar mai fi putut. După '47 era prea tîrziu. În '67, cartea părea un suvenir duos de adolescență, trăiam la intensitatea celor din 1918, hehe, cine mai era ca noi! După aceea an de an, cartea a ajuns o tortură mai ceva decît picătura chinezescă, pentru ca azi să devină vitală ca aerul. Nu atît elogiul afirmării „barbare”, delirante, în lume, apologia dictaturii ca „revoluție permanentă”, nu atît mesianismul, triumful agresiv, deviat oarecum din dorința unamuniană pentru spanioli (a europeaniza România și a românzia Europa), dar mai ales din socul germanic al lui Cioran. Acesta-i numai o circumstanță agravantă astăzi, faptul că-n „Schimbarea la față” suflă puternic iluzia plinicefală a nazismului întemeiat pe nietzscheene și wagneriene elanuri de Walthala-n căutare de „Heimat”. Dar atenuată de înțelepciunea ulterior acumulată a istoriei. Nu atît, deci, radicala structură de dreapta, de atunci, a autorului și nici impulsurile sale de războinic spiritual ne interesează acum, cît constantele românismului. Decretate, e drept, nemilos, aproape exterminator, păcătuind, poate, prin generalizări tranșante. Inșă nu mai puțin întemeiate. Sintem și azi într-un fel de neo-adamism, o leșire din „somnia nostra istoric”, iar o „schimbare la față” presupune cunoașterea feței (vechi?) ca atare. Și nu oglinda mincinos-fermecată este spaeculum-ul cel bun. Trebuie să avem curajul de a ne privi în față. „Nu este mare lucru a iubi România din instinct”, pare a le spune Cioran „naționalistilor” noștri. „Dar e o iubești după ce ai disperat total de destinul ei, îmi pare totul. Și cine n-a disperat de destinul României niciodată acela n-a înțeles nimic din complexitatea acestei probleme și acela nu va fi angajat nicidun profetic în destinul acestei țări”.

Dan C. Mihăilescu

● În pagina a 12-a ●
Recitind „Schimbarea la față a României”

privirea lui orfeu

Parcul și Jungla

Iată un fragment, un eșantion din Parcul Angelei Marinescu privit prin lupa și grila gramaticii mele cu care fac ordine în textul realității universale, o frază asupra căreia fascicoul de lumină și căldură al puterii mele de cunoaștere se concentrează atît de intens, încît devine capabil să-l destrame și să-l pulverizeze în cele patru vînturi, înlocuindu-l cu un spațiu nocturn, un loc viran, dezolat, tulburat numai din cînd în cînd de virtejuri și trîmbe de cuvinte care se tînguie pe urmele memoriei sale: „întunericul desprins de miini, este cuvîntul care poate distruge, / pentru că miinile mele au fost întotdeauna pline de întuneric / mă joc cu ele adînc ca și focul. / Înaintez cu lanterna neagră a unui copil în acest parc al nimăunii. / frunzele încă verzi tremură bătute de un vînt ce nu poate fi descris. / sînt aici dar numai cu ceea ce nu sînt. / pentru că în acest parc nu mai pot iubi simț nimicul. / nimicul poate fi și soarele ce taie vidul alb din față dar și sexul infrișorător al tălului / ars în foc”.

Fiindcă în Parc domnește legea junglei, și eu mă voi supune exigențelor ei tăioase și voi spune că universul vid este o iluzie, o proiecție a ceea ce nouă ne apare drept plin, ferm și palpabil, adică este o altă formă a aceluiași fond! El este plin de energii invizibile, inaudibile, pe lingă noi trec fantome de plante, păsări în zbor și animale sfîșiiindu-se, ropote de aripi, aplauze și torente de singe, unghiile femeilor îndrăgostite se lungesc și se curbează și din degetele subțiri care-ți mîngîie gîtul ies gheare înroșite de flăcări înfigîndu-ți-se în carne, sugrumîndu-te, sărutul lor triumfă într-o mușcătură, înghițitură hulpavă, finală, de fiară înșingerată. Șoaptele sau răsufierea agitată, întretăiată de sufocări se prelun-

gesc în răcnetele bestiale ale junglei dezlănțuite în care fiecare mușcă, sfarmă, ucide pe fiecare! Totul la adăpostul unei lumi invizibile cu ochiul liber, dar clar puse în evidență în cele mai extravagante și dialectice amănunte cu un aparat receptor de unde electro și biomagnetice. Ceea ce în planul vizibil se percepe ca un angosant triumghi al Bermudelor și groapa Marianelor se convertește dincolo de linia orizontului în ispita fatală a necunoscutului, atracția neantului, dorința de a te arunca în haos, acesta este numele vieții în potenția care așteaptă căderea în actu a elementului coagulant, structurant, apocaliptic, elementul divin al creației cosmice: dialectica văzutului și nevăzutului, a plinului și golului ca variațiuni convenționale ale unei ipostaze necunoscute și incognoscibile care fie că precede, fie că succede, fie că nici nu precede, fie că nici nu succede entropia universală, o formă paradoxală a lumii căreia îi cunoaștem începutul și sfîrșitul, dar nu și esența ei prezentă, fiindcă tocmai această esență definește infinitul ei și tocmai din această pricină — că prezența este infinită, adică esențială, — teoretic rămîne incognoscibilă.

Și totuși există posibilitatea să te oprești la mijlocul drumului și să-l întreb pe omul invizibil pe care nu-l auzi: de ce plîngi tu și încotro te duci? și bătrînețea îți bate la ușă: încotro mergi? El se sprijină într-o cîrjă violetă și ochelarii negri aruncă reflexe diamantine ca niște faruri uriașe în noapte. Trec automobile în goană pe sub tuneluri și o zi lungă-lungă se întinde la picioarele tale, înaintea ochilor tăi oboșiți de nesomn; acum vei dormi! Vei pași în virful picioarelor într-o cameră întunecoasă și numai o scară în spirală te va conduce după raza subțire, o iarbă luminoasă, un fir, un clipocit de veche argintărie pe ci-

minimax

Perestroika, mon amour (II)

N-aș putea, firește, spune dacă va fi mai bine cînd va fi altfel: doar atît pot spune că trebuie să fie altfel dacă vrem să fie bine.

(G. Ch. Lichtenberg)

Marile rele au nevoie de mari remedii.

(J. A. D. Ingres)

Chiar atunci cînd toată suflarea gîndea în vreo privință la fel, fiecare o gîndea în felul său și după puterile sale.

(Cronicar anonim)

In afara cîtorva voci răzlețe (ce-l drept, deloc neglijabile, totuși răzlețe) și chiar în cazul acestora opțiunea fiind sesizabilă doar prin deducții sau citind printre rînduri, a fost evident, încă din prima clipă (atît de stranie și dureroasă) a revoluției române, că perestroika nu putea constitui în nici un fel acum și aici un ideal „valabil”, ba dimpotrivă. Noul idol al lumii care la Londra, Paris, Praga, Berlin sau Roma ridiculiza top-urile de popularitate ale vedetelor ecranului sau stadionului declanșînd prin simpla-i prezență torente de extaz adulterioriu (mai ales în „lumea liberă”, pentru că ei își puteau permite!), la București a fost întîmpinat cu multă simpatie, cu ceva speranță, apoi, pe măsură ce timpul trecea și, Doamne, nu se întîmpla nimic, neîncrederea și-a făcut tot mai mult loc în mîntea și în sufletul românilor în continuare umiliți și obidiți de cel ce printr-un derutant joc politico-diplomatic era încă o dată decorat cu „Lenin” la Moscova. (În ce ne privește, atunci, tocmai pentru că mîzînd pe „inefabilul slav”, ne-am zis gata!, mult nu mai e!) De fapt, deși au existat suficiente (poate chiar toate) motive (motivele) să fie altcumva, perestroika i-a „impresionat” pe români doar în treacăt și mai mult negativ, statistic vorbind. Zăbovind în căutarea unei explicații constatăm că multe vor fi fost cauzele, de diferite naturi, ținînd atît de trecutul mai îndepărtat cît și de specificul recentei excreșcențe, românești, a totalitarismu-

teva trepte descendente, și apoi se va lăsa întunericul, se va stinge clopoțelul de lumină iar la doi pași, înainte ca tu să poți striga „help”, vei auzi un oftat, un gîfîit de om sau de fiară care în curînd va renunța să mai lupte, va fi un gîfîit final și din acest preambul agonice se va dispersa în profunzimea nopții un răcnet de spaimă feroce, bestială, acoperînd vocea omului din tine: cine este acolo? cine ești tu? nici o mișcare, întunericul mut, scara și, la trei pași de tine, cineva trage să moară sau te pîndește să te omoare!

Și dacă cineva, și nu însuși aproapele tău, Isus, îți poruncește în fiecare dimineață: Lazăre, ia-ți patul tău și umblă, el nu te trimite nici pe Cîmăile Elizee, nici în catacombele primilor creștini, ci în parcul bîntuit de himerele junglei antropologice să-ți găsești asasinul! Și dacă nu ți-l vei găsi pînă diseară, cînd se culcă găinile și bate în inima ta ora dintre cîine și lup, ora fatică a misterului ca esență a tuturor celor din cer precum că sînt și a celor de pe pămînt precum că nu sînt, tu întoarce-te iarăși de unde ai plecat: în patul tău, în mormîntul tău! Acolo o vei găsi pe femeia ta și ea îți va șopti cu glasul fierbinte la ureche: vino în brațele mele și sărutul meu roșu îți va aduce aminte de gustul sărat al singelui și de voluptatea divină a morții. Va trebui să concezi că sensul heraclitean al lumii ca veșnică mișcare este un nonsens și că, la vigoare, în absența unui singur punct fix în această mișcare universală, întreaga lume se află într-o stare de înghețat repaos în moarte, iar eu, femeia ta, sînt mica formă dramatică, fericită a acestei morți.

Ascultam vîntul de iarnă șuierînd printre copacii din grădina, iar crengile scheletice se rupeau troznînd și, izbind obloanele trase la ferestle înghețate ale casei mele. Încă din zorii zilei se lăsase seara invadînd periferia marului oras. pierdut în pustul de gheață ca o împărăție a logicii încoruptibile, cînd eu am reușit să-mi trag în-o dată sufletul, aburul sufletului, și, cu fața la perete la negru scriam cu flăcări negre, cu o mîină neagră: *ignoramus et semper ignorabimus!*

Dan Laurențiu

ar fi putut avea rezonanță și în România. Pe de altă parte, „ajutorul” poate veni și din trecut. Realitățile sociale occidentale sînt suficient de mozaicat-contradictorii, au suficiente „puncte nevralgice” etc. etc. încît pentru un om, nu neînstruit dar prostit chiar, prostit de mic, și filosofic și economic și social, logic, prostit în multe privințe iar apoi dezinformați sistematically prin propagandă, pentru un asemenea om „de bază” al socialismului, Occidentul e cît de cît atrăgător fiindcă îl atrag, cum să nu-l atragă?, blugii și spray-urile și țigările și „jucăriile” electronice și show-uri decoltate și cite și mai cite care viața frumoasă, îl atrag, dar îl și sperie multe și mai ales, poate, îl neliniștește nesiguranța; a stat omul-asta-de-bază-al-socialismului atîta vreme într-o cușcă mai mult sau mai puțin confortabilă totuși cumva sigură încît i se cam pare că lumea aceea e suspectă și n-ar fi de ce s-o imiți — vezi frica de privatizare. Nevoia de libertate (dar este într-adevăr proprie esenței umane această nevoie?) a omului-de-bază-al-socialismului a fost în așa fel prelucrată încît perestroika ar fi putut să-i prîască mai bine decît un fel de fată morgană capitalistă.

Nu s-a întîmplat însă și poate cu deosebire în România nu s-a întîmplat astfel, fapt care n-ar trebui deloc uitat acum cînd diferite forțe social-politice, diferiți oameni mai mult sau mai puțin politici proiectează diferiți viitori ai României. Cu atît mai mult nu ar trebui uitat cu cît revoluția n-a fost nici „de catifea” ci dintr-o țesătură mult mai aspră (i-am putea zice „revoluția de aba”?), nici „de palat”, chiar dacă am văzut că, „la palat”, mulți n-au dat cu mîinile-n sîn, ci pregătindu-se, fiecare în felul său, pentru vremurile ce va să vină. Și totuși, mai „pe față” mai „cu perdea”, par să fie încă destui adepți ai șlagărului „Perestroika mon amour” iar dacă stai și te gîndești puțin, măi să fie!?, cine-ar putea să mai creadă în „visul de aur”?, nu-i prea greu de aflat chiar și fără a căuta printre semnăturile din presa liberă sau în lista cu numele celor ce conduc la diferite nivele. Să recunoști după o viață că te-ai înșelat și/sau că ai fost înșelat și/sau că ai înșelat nu este, bineînțeles, deloc simplu. Dar încă mai puțin simplu este să fi obligat de alții a „înțelege”. De alții mulți a căror neglijare pare să ducă inevitabil direct într-o piață prea mare dintr-un oraș prea mare pentru Europa anilor '90.

Șerban Lanescu

Stimate domnule Domokos Geza,

desi nu am avut plăcerea să vă cunosc personal și să ne stringem mâna, ne-am întâlnit de multe ori pe la sedințele de pe vremuri ale Uniunii Scriitorilor și vă știu ca pe un om onest și de înaltă profesionalitate. Bănuiesc că și dvs., la rindu-vă, veți fi știind cite ceva despre mine, de vreme ce am tradus din poezia confrăților maghiari mai mult decât oricare altcineva din țara noastră. Nu mă refer doar la clasici ai literaturii maghiare (Petofi, Arany, Ady, József Attila), ci anume la poezii de limbă maghiară din România și mai cu seamă la aceia care mi s-au părut mie că reprezintă cu adevărat spiritualitatea neamului dvs., așadar nu atât la Szemler Ferenc sau la Salamon Ernő, cit la Tompa László, la Szekely János, la Kányády Sándor, precum și la **Balade populare maghiare din R.P.R.** (volum publicat în 1960 și reeditat în **Intrecerea florilor** din 1971) ca și la multe alte poezii imprăștiate prin revistele vremii. Puteam să traduc alți poezii, de mai largă celebritate, dar m-am aplecat asupra versurilor confrăților maghiari din România renunțând conștient la cununi de lauri mai siguri, numai pentru a contribui, firește după puterile mele, la înfrățirea prin poezie, imi ziceam eu, dintre neamurile noastre **dezbinat**. Căci da, domnule Domokos, istoria ne-a dezbinat cumplit. Povestea cu frățietatea de veacuri dintre noi era bună pentru propaganda Cominternului și pentru exacerbară urii de clasă, dar realitatea istorică, veche de o mie de ani, este cu mult mai vie și mai cruntă. Vinovați de dezbinarea dintre noi au fost strămoșii noștri — și ai dvs. și ai mei. Pe acestia nu-i mai putem aduce la un tribunal democratic, să-i judecăm astăzi — cind pedeapsa cu moartea la noi în țară a fost abolită — pentru toate greșelile pe care le-au săvârșit la vremile lor.

Eu venisem la Cluj din Oltenia, în toamna anului 1945, curind după ce i se acordase Ardealului dreptul de realitate la Patria mamă. Era consfințirea internațională a unui drept sacru, asupra căruia nu putem admite nici un fel de **pertractări**, cum ar fi zis Iuliu Maniu. Prima realitate izbitoră, de care mi-am dat seama aproape din prima zi a descălecării mele în Clujul de curind redevenit românesc, a fost adinea dezbinare dintre neamurile noastre. Era într-o minunată după-amiază de noiembrie insoțit. Pe bulevardul Regina Maria se preumblau grupuri de oameni pasnici, așa cum se obișnuia pe atunci în România (și poate că în toate țările lumii neluminate de bucuriile zozilor socialiste). Printre acele grupuri de plimbareți, treceau și niște rinduri de servitoare, îmbrăcate în costume naționale, tinerele, frumoase coz, rumene în obraji — rinduri de ungueroaice, rinduri de române, fără nici un semn care să-mi dea de gândit că exploatarea burghezo-moșierească a profilor unguri și a moșierilor români ar fi contribuit cu ceva la înfrățirea dintre ele. La un moment dat, grupul servitoarelor ungueroaice a izbucnit într-un hohot de ris colosal, treaba lor din ce pricină. La acel hohot de ris, grupul de servitoare române, în dreptul cărora tocmai ajunsesem, a comentat, cu un dispreț anevoie de sugerat: „Ce ris ungueresc!” Am priceput atunci, din sintagma aceasta scirbită, cită prapăstie era între aceste două etnii de servitoare, în pofida convingerilor genialilor Marx-Engels-Lenin și Stalin. Zi de zi, în acei ani ai tineretii mele petrecuți la Cluj, am putut să mă conving de cită ură se adunase între noi și voi de-a lungul veacurilor de conviețuire. Noi ziceam Horia sau Iancu, și trăgeam cuțitul. Voi pronunțați pe limba voastră **Eljen**, și vinturați cuțitul. Că groșii și moșierii profitau și benchețuiau laolaltă speculind învrăjbirea noastră? Așa pretindeau marii activiști ai Cominternului! Nu am aici loc să povestesc toate manifestările acelei uri milenare care gilgia în vinele noastre. Și nici nu pretind că pe mine nu m-au atins flori pe care unii îi numesc patriotism, alții naționalism, alții sovinișm, dar care, fără pic de indoială, sint atavici, și împotriva cărora, mai tirziu, cind mi-am însușit mai corect învățăturile blindului Isus, am scris o poezioară, pe care poate o voi și publica vreodată, începind cu stihurile: „Instinct din era terțiară / E sfînta dragoste de țară!” Dar încă din acei ani ai studenției zvăpăiate am înțeles, domnule Domokos, că trebuie în primul rînd să ne cunoaștem între noi, și că această cunoaștere se poate prin poezie, întrucît poezia reflectă cel mai exact sufletul popoarelor.

Au trecut de atunci patruzeci și cinci de ani de iluzii și deziluzii, de sînge și lacrimi, de moarte și durere. Sub flamurile roșii biruitoare, și ai voștri și ai noștri au îndurat jugul rușinii și al dezumanizării. Tortionarii n-au făcut nici un fel de selecție între ai voștri și ai noștri.

Și iată-ne acum, după aproape o jumătate de veac, sub imperiul aceleiași uri milenare, moștenită de la Gelu, Glad

și Menumorut, și de la Árpád și Szent István.

Nu a fost deajuns miracolul divin de la Timișoara? Nu este deajuns **Proclamația de la Timișoara** de mai zilele trecute? Ce-ar fi oare să-i urmărim intrădevar chemarea și să ne ducem fiecare dintre noi la cursurile de reciclare ale înfrățirii tolerante în cetatea sfîntă a Libertății și Demnității noastre comune? De aproape o jumătate de veac, domnule Domokos, și neamul nostru și neamul vostru și alte multe neamuri peste care împărăția Satanei își desfășurase (și încă își desfășoară) aripile roșii, ne-am plătit păcatele — cele mai multe, zic eu ca un nevrednic, moștenite de la buni și străbuni.

Nu știu, domnule Domokos, realmente nu știu dacă Tatăl nostru ceresc a lăsat pămîntul în devalmășie tuturor neamurilor sau i-a menit fiecărui neam un ogor anume sub soare, Internaționalistii comuniști pretind că nici un neam nu are dreptul să-și închidă granițele și să împiedice trecerea unui neam pe pămîntul altui neam. Așa pare să ne indice rațiunea, rațiune despre care unii pretind că vine de la Satana, de cind cu muscatul mărului de către Adam. Noi, patrioții, sau naționalistii, sau soviniștii, oricum ne-am zice-i tot aia, simțim că dragostea de pămîntul pe care existăm din neam de neam este mai degrabă instinct, și se pare că instinctele, după unele vorbe, ar fi lăstate în noi de chiar Atoatefacătorul. E și aici una dintre marile taine ale existenței omului pe pămînt, o taină pe care, neputind s-o delegeam cu plîndina noastră minte, o acceptăm ca pe o credință. Iar credința oarbă duce la fanatism, iar fanatismul duce la ură. Și la crimă.

De aceea mă adresez dvs., domnule Domokos, cu gîndul că astfel mă adresez întregului dvs. neam. Nu mi-a dat nimeni vreun mandat să vorbesc în numele alor mei, iar cind scriu rindurile acestea nici nu știu dacă voi găsi vreun ziar dispus să-și sacrifice paginile pentru ceea ce mă simt eu dator să vă spun. Căci mă simt într-adevăr dator. Gilgia în mine acel „instinct din era terțiară” care nu-mi dă pace acum cind văd că și ai mei și ai dvs. stau să tragă cuțitele unii asupra altora. Antropoidul din sinșele noastre uită repede învățătura blindului Isus și e gata să sară la piatră și la biță. Antropoizii dvs. au omorît milițienii și securiști de-ai antropoizilor mei; antropoizii dvs. au pingărit sfintele statuete ale marilor noștri martiri, și antropoizii mei se reped pe ai dvs.; antropoizii dvs. vor să-și comunice între ei numai în glotirea lor strămoșească, iar antropoizii mei nu vor să-i lase în rупtul capului; antropoizii dvs. zic că au venit în județele Harghita și Covasna acum o mie de ani și au găsit aici un loc pustiu pe care l-au luat în stăpînire și l-au cultivat în bună pace pînă ce printre ei s-au strecurat niște amărîți și prăpădiți zdrențăroși și imputiți pe care, din milă și ca să aibă niște mină de ajutor la muncă, i-au îngăduit pe lingă așezările lor strălucite.

Ce să facem, domnule Domokos? Cum să le smulgem din miini cuțitele și bițele și streangurile?

Mă adresez dvs. ca unuia care a primit taina euharistiei ca și mine și în care sint convins că duhul lui Isus a lucrat ci tot așa cum a lucrat și în mine. V-am citit cu multă luare-aminte interviul pe care l-ați dat, prin **România Liberă**, doamnelor Liliana Stoicescu și Delia Verdes, zilele trecute. Am desprins următoarele:

Începind din 1973, „omogenizarea națională” impusă de ceausism a dus la „desnaționalizarea forțată”, la romanizarea posturilor de comandă, la marginalizarea politică, culturală și economică a populației maghiare din Transilvania. Cit despre școală, institutie într-adevăr foarte importantă în păstrarea ființei naționale a unui neam, lucrurile stau și mai rău. Ziceți: „In ce ne privește, aici s-a îndreptat lovitura cea mai cumplită: începind cu 1959 în școlile maghiare au apărut secțiile române, iar Universitatea „Bolyai” a fost unificată cu Universitatea „Babeș”. Inițial ideea avea ceva logic, suna atrăgător — copiii se vor cunoaște mai bine, se vor împrieteni. Dar cu timpul aceste școli au început să-și piardă clasele în limba maghiară, au fost numiți adjuncți români și apoi chiar directori români, iar activitățile culturale și analizele corpului profesional se desfășurau în limba română... Securitatea intra pe fir... Se menționa lipsa de profesori maghiari cind, de fapt, aceștia erau repartizați deliberat în școli române, ori formarea lor în facultăți era îngredită, dacă nu imposibilă... E vorba de o revenire la niste structuri pe care le-a distrus dictatura. Se cere continuarea firească a unei experiențe care a fost logică și eficientă în acești timp... Aceste școli mixte erau amorfe — nici române, nici maghiare.”

Eu, personal, domnule Domokos, oricît de patriot, de naționalist și de sovinișt fi, nu pot să nu fiu de acord cu dum-

nevoastră. Sint de acord, pentru că eu personal (!) gîndesc că din punct de vedere național copiii dvs., dacă vor învăța în școlile lor unguerești în limba lor unguerească, nu vor putea să pericliteze în nici un chip calitățile biologice și spirituale ale neamului meu. Numai un fanatism orbit de ură ar putea să-și inchipuie că dacă un ținc pe care îl cheamă István va învăța decalogul în limba mamei sale va deveni dusman al neamului meu. Din punctul de vedere al ideologiei mele politice, de asemenea sint într-un tot de acord cu dvs.: orice om e liber să vorbească ce limbă vrea, să învețe ce vrea etc., atita vreme cît nu lezează interesele semenului său. Din punct de vedere creștin: sintem cu toții frați întru Domnul, fiii celui care a făcut cerurile toate și pămînturile. Din punct de vedere democratic: toți sintem egali și avem dreptul la aceleași drepturi, fără deosebire etc...

Un alt pericol pentru existența dvs. ca neam, pericol de fapt care stîrnește și nemulțumirile în legătură cu școala, ziceți că este acela al deznationalizării, fapt ce s-ar putea realiza nu doar prin școală, ci și prin colonizări, sau prin obligarea populației maghiare din țara noastră de a ști românește. Ziceți: „Politica de romanizare a existat. E un fapt consumat... Era acel vis al lui Ceaușescu la o Românie pur națională... Sentimentul național a fost manipulat.” Domnule Domokos, să nu amestecăm lucrurile. Eu nu cred că Nicolae Ceaușescu avea ceva comun cu neamul românesc, a cărui limbă o vorbea așa cum stiti. (Cred că nimic nu ne-a torturat mai statornic decât cum stitcea el limba română!) Visul de aur al lui Ceaușescu a fost să ne facă pe toți robi ai lui, iar pentru aceasta, este adevărat, a manipulat și sentimentul național, și e posibil să-l fi deranjat și faptul că o parte din robii lui vorbeau o limbă la care el nu avea acces. Așa ceva este cu puțință. Dar a-i atribui lui n.c. patriotism este cu totul greșit. Pe mine personal, dacă m-a lăcut ceva pentru totdeauna de îngimfarea patriotardă, de admirația pentru ceea ce se numea în limba românească de pînă la n.c. eroism și de încă vreo citeva vorbe de acestea sacre — „muncă”, „independență” — a fost trecerea lor prin gura lată a analfabetului.

Nu, domnule Domokos, nici un român cu mintea întoacă nu poate să vrea, nu are dreptul să vrea, nu trebuie să vrea să vă interzică folosirea limbii dvs. materne, în școală, în viața de toate zilele, în literatură, în vis. Ar fi o nebunie și o ticăloșie. La fel ca și deznationalizarea dvs. Populația (mie nu-mi place termenul de minoritate), conaționalitatea maghiară din România reprezintă una dintre cele mai frumoase flori de pe pămîntul acesta de la gurile Dunării. (Multe neamuri ar fi mindre să aibă niște poezii ca Szekely János ori Kányády Sándor!)

Așa că nu cred că necazurile dintre ai mei și ai dvs. pornesc de la aceste probleme. Am citit și interviul dat de Radu Ceontea alături de ai dvs. Referindu-se la înființarea Uniunii Vatra Românească, acela spune: „Ne-am constituit deoarece nu avem siguranța că hotărîrile luate de guvernul provizoriu privind soarta noastră vor fi cele înțelepte.” Așadar e vorba de o poziție de apărare. Și de ce anume se teme Vatra Românească? De faptul că: „în orase ca Harghita, unde nu s-a tras un glonte, comandantii români (subl. mea), ai unităților de miliție și securitate au fost ucisi cu cruzime — decapitați, spinzurați, arși (subl. mea). În întreprinderi și instituții cadrele de conducere sint destituite pe motive etnice” (subl. mea).

Dacă acestea sint adevărate, situația este îngrozitoare. Cum adică? Decapitați? Spinzurați? Arși? Se infioară pielea pe noi, domnule Domokos. Dați cumva o dezmințire! Convingeți-ne că ai noștri mint, că e născocire a minții lor bolnave! Eu am făcut pușcărie — nu am de ce să-i apăr pe securiști, — dar a-i arde, a-i decapita, a-i spinzura? Știu, am văzut la televizor ce au făcut tortionarii la Timișoara și în alte locuri! Știu că au săvîrșit atrocități fără egal, decenii în sir — dar noi, vreau să zic noi toți, români, maghiari și de alte naționalități, nu sintem ei! Noi venim în numele lui Dumnezeu și al crucii, noi nu avem dreptul să fim călăi!

Dvs. ne preveniți că „Problema minorității române din județele cu majoritate maghiară, Covasna și Harghita, va fi foarte complicată dacă nu vor înțelege că acest statut de privilegiați trebuie să se schimbe.” Mai ziceți: „Caracterul maghiar al acestor zone se va accentua în mod inerent în urma descentralizării, condiție esențială a democrației.” Mai ziceți: „la aniversarea Revoluției din 1848 s-ar putea să se creeze o stare de tensiune — dar la întîlnirile lui Păunescu și unșurilor li se stringe inima!”

Citind aceste preveniri pe care ni le faceți, imi aduc aminte că prin 1963 sau 1964, într-o „săptămîină a poeziei”, ajunsesem la Praid, într-o seară. La căminul cultural era serbare, sau bal, sau ceva de genul ăsta. Noi, cei citiva poezii români din echipă, am vrut să intrăm, să vedem cum petrec tinerii maghiari, dar poezii maghiari de la Tirgu Mures care ne însoțeau ne-au consiliat să ne căutăm de treabă, întrucît e riscant. Eu, încapăținat, am strălucit, și-atunci Szekely János s-a îndurat să mă însoțească în sală, dar prevenindu-mă să nu rostesc o vorbă românească, întrucît risc să primesc o lovitură de cuțit în coastă. În sală: fum, muzică, tineri petrecăreți ca toți tinerii. După vreo zece minute, s-a stîrnit o bătaie și am putut să văd cu chiar ochii mei cum în citeva clipe citiva flăcăi s-au învîlmășit într-o horă ciudată, din care, cind s-au desfăcut, unul zăcea pe jos, cu mațele vărsate pe dușumea și cu ochii sticliți de moarte. Imi aduc aminte și cum la Cluj, în primăvara

1946, cetele fără de număr aduse de la fabrica de încălțăminte „Dermata” cu camioanele, la ceas de noapte, au atacat și au devastat căminul studentesc „Avram Iancu”, filiiind steagurile roșii ale „eliberatorilor”. Dar și la Praid și la Cluj eu n-am crezut că e vorba de populația maghiară, ci de niște mase inculte sau de niște inși fără conștiință, fără neam și fără Dumnezeu. Domnule Domokos, faceți-mă să cred, dați-mi motive să cred că și acum e vorba tot de așa ceva. Nu pot să cred, nu vreau să cred că aceia fac parte din neamul lui Szekely, al lui Ady, al lui Attila Jozsef!

De ce ziceți că singura soluție „ca să nu mai existe suspiciuni, ar trebui să se facă o analiză exactă a schimbărilor demografice, începind din 1918, cind maghiarii au căpătat statut de minoritate... Ar trebui revizuită toată istoria Transilvaniei... atrocitățile...” Eu nu pricep cum ar putea o analiză a schimbărilor demografice sau scrierea unei noi istorii a Transilvaniei să rezolve problemele în dezbatere. Ce s-ar putea dovedi? Că al dvs. sint majoritari în Covasna și Harghita? Că au fost atrocități în trecut? Că și străbunii noștri și ai dvs. au săvîrșit fărădelegi? Și?... Noi să părăsim Ardealul, pentru că dvs. sinteiți majoritari la Covasna și Harghita? Să apelăm la Diktatul de la Viena? Să mai facem un război, căci cele două din secolul acesta nu ne satisfac?

Pînă acum vreo trei patru luni ascultam cu o bucurie înflorată că transfugii din România, maghiari, dar și români, își găseau un azil la fuga lor din iadul lui Ceaușescu. Imi ziceam: iată înfrățirea pe veci dintre noi! Cind a izbucnit Revoluția de la Timișoara mi-am zis că pe părintele Tokes László ar trebui să-l declarăm sfînt al neamului românesc și să-l punem să slujească la altarul înfrățirii româno-maghiare.

Acum, doamna Kormoczi, farmacistă de la Tirgu Mures, nu mai vrea să vindă medicamente românilor; steagurile maghiare sint arborate ostentativ în localitățile ardelen; studenții maghiari de la Tirgu Mures ne cer mintenaș, numaidecît, autonomie totală; statuile lui Iancu și Bălescu sint pingărite; iar dvs. personal vreti îndată o lege a minorităților. „De ce nu? Dacă este o lege pertinentă, realistă, democratică”, oftăți dvs. Cine să facă legea aceea, domnule Domokos? Un parlament provizoriu, un guvern provizoriu, niște reprezentanți provizorii al unor partide provizorii? Cine să rezolve problema urii milenare dintre ai mei și ai dvs.? Ne amenințați cu un fel de **numerus clausus** pentru românii din Ardeal sau cel puțin din Covasna și Harghita? Ne reproșați că am năpădit orasele maghiare din România? (Ca și cum n-ați ști că industrializarea forțată în Ardeal a fost făcută de Moghioroș și de Fazekas, iar colectivizarea agriculturii i-a alungat pe de-alde Ion din satele lor strămoșesti în cetățile dvs. La Cluj, la trecerea din oraș în comuna limitofă Minăștur era o pancartă, pînă prin 1949, pe care scria: „Pînă aici e democrația, de aici încolo începe Minășturul!” Democrația în cauză era democrația dictaturii proletariului pe care țărănul român n-o dorea, iar Minășturul era cetatea de scaun a românilor din regiunea aceea a lor de bastină. Și dvs. știți, de bună seamă, că acum Minășturul nu mai este decât un cartier al Clujului. Colonizarea orașelor dvs. în Ardeal s-a făcut cu țărării români pe care regimul comunist i-a alungat de la casele lor făcindu-i proletarii industriali și constructori ai societății multilaterale. Încît cine să plîngă mai tare? Ai mei, sau ai dvs.?

Dvs. spuneți: „Nu pot să accept ideea unei închisori după principiile etnice. Nu pot accepta să se facă un cordon sanitar în jurul acestor județe. În al doilea rînd, Regiunea Autonomă Maghiară în timpul existenței sale era formală...”

Radu Ceontea răspunde: „Cine interzice unui român din România să-și stabilească domiciliul în orice județ dorește — în țara lui?... Românii trebuie să se simtă în România, chiar dacă trăiesc în județele Harghita și Covasna... (ungurii) să binevoiască a asigura măcar atita ocrotire minoritarilor români din aceste localități cită ocrotire le acordă lor legile statului nostru.”

Mă gîndesc la o poezie a lui Romulus Vulpesco (care nu e Păunescu!), cu titlul mi se pare **Cafeneaua de la Tirgu Mures**, în care își macera minia că în cafeneaua aceea nu-l servea nimeni numai din pricină că nu vorbea unguerește. Se sîrbirise în el fiorul ancestral care e denumit patriotism în limbajul eufemistic al ideologiei roșii.

Umblă svonuri că la Satu Mare, că la Tirgu Mures, că la..., și la..., niște străini ne calcă hotarele, vin și vor să ne fure pămînturile.

Domnule Domokos, eu nu sint bun organizator, nu am priză la mase, nu știu să vorbesc multimilor. Dar stau gata să vă ajut, dacă propuneți dvs. o platformă de soluții care să impace și capra și varza, fără a sacrifica nici capra, nici varza. Că se poate!

Vom face parte, ba cred că deja facem parte din casa Europei, avem și un altar al Demnității umane la Timișoara. „Hai, mă!” — vorba domnului Iliescu — să ne adunăm în jurul acestui altar sfînt cu sîngele comun al românilor, al maghiarilor, al nemților, al sîrbilor și al tuturor celor care și-au dat viața pentru ca noi să intrăm în lumină.

H. Grănescu

18-martie 1990

Glose la Cioran (III)

„Nimeni nu ajunge din capul locului la frivolitate. Este un privilegiu și o artă; căutarea superficialului la cei care, dându-și seama de imposibilitatea de a avea vreo certitudine, s-au dezgustat; fuga departe de abisul care, fiind în chip natural fără fund, nu poate să ducă nicăieri.

Rămân totuși aparențele: de ce să nu le ridicăm la înălțimea unui stil?“ (Precis de décomposition, 1986, p. 17).

Pesimismul lui Cioran are voioșia unui rol bine găsit. Poate să fie sincer, dar se simte în el distanța dintre reflecție și obiect. Această distanțare, implicit ludică, poate fi definită ca frivolitate, în sens înalt. Gravitate reală are gândirea care se exprimă pe sine fără să iasă dintre marginile ei. Lipsindu-i jocul, procedeul, neputând accede la stil, gândirea care se asumă integral n-are altă resursă decât adâncimea. Cioran o poate suplini, când lipsește, prin grație. Dar ea nu lipsește decât pe alocuri și nu principial. Dacă alege frivolitatea, Cioran o face, desigur, din instinct de scriitor, dar și din profunzime. O face pentru că la capătul acesteia, al profunzimii, descoperă vidul.

Într-o lume în care nu este Dumnezeu, nimic nu este („Fără Dumnezeu, totul este neant“, „Syllogismes de l'ameritume, 1986, p. 93), iar Dumnezeu nu e, nici el, decât nimic („...și Dumnezeu? Neant suprem“). A-ți cerceta existența, a-i străbate straturile, te aduce în vid: „...straturilor existenței le lipsește grosimea; cel care le scormonește, arheolog al inimii și al ființei, se află, la capătul căutărilor, înaintea unor adâncimi goale“ (Precis..., p. 22). Sintem făcuți din vidul ființei și al existenței („Vidul inimii în fața vidului timpului“, Ib., p. 24). Ființa nu este decât o aparență, o „pretenție a Nimicului“ (Ib., p. 73). Adevărul ni-l revelează plictiseala: nimic și viața ca delir al nimicului: „Plictiseala este ecoul în noi al timpului ce se sfîșie... revelarea vidului, înțetarea acestui delir care susține — sau inventează — viața“ (Ib., p. 23). Dacă vrem să fixăm fondul lucrurilor, trebuie să dăm la o parte iluzia vieții, prin urmare să nu trăim („...a scruta fondul lucrurilor și al ființelor înseamnă a pieri“, Ib., p. 151). Ca să trăim, trebuie să acceptăm, ca tot ce trăiește, ca viața însăși — iluzia: „Tot ce se face pe pământ emană dintr-o iluzie de plenitudine în vid“ (Ib., p. 104). De aceea, și fapta omului, cultura, nu este decât „foc de artificii pe un fond de neant“ (Ib., p. 34).

Dilema pare fără ieșire: ori ridicolul

iluziei, ori nimic. Există totuși o soluție în a accepta numai aparent iluzia. A te angaja în cultură ca într-un joc, rămânând detașat. Ai atunci suplețea necesară unui stil. Este modul frivol de a fi artist: „Rămân totuși aparențele: de ce să nu le ridicăm la nivelul unui stil?“ Fără să-și găsească o soluție majoră, viața devine de trăit. Și este, de altfel, singurul mod autentic al artei. Dacă artistul și-ar găsi altcum salvarea, s-ar anula ca artist: „Poetul s-ar trăda pe el însuși dacă ar vrea să se salveze; salvarea este moartea cîntecului, negarea artei și a spiritului“ (Ib., p. 44). Ca să nu mai spunem că, reiese de mai sus, a te salva înseamnă a ceda iluziei.

În afara frivolității, „viața nu este tolerabilă decât prin gradul de mistificare pe care i-l dăm“ (Ib., p. 150). Un exemplu de mistificare prin cultură, umanismul. Publicul îi privilegiază pe autorii „umani“ fiindcă aceștia, oprîți la mijlocul drumului, îi dau iluzia că-l protejează, „îi propun un aranjament cu imposibilul, o viziune coerentă asupra Haosului“ (Syllogismes..., p. 19). Chiar și atunci când rămîne la adevăr, care este haosul, cultura îl poate goli de substanță transformînd experiența interioară în simplu punct de vedere: „Ast-

fel, melancolia urcă din măruntaiele noastre și ajunge la vidul cosmic, dar spiritul n-o adoptă decât purificată de ceea ce o leagă de fragilitatea simțurilor: o interpretează; afirmată, ea devine punct de vedere“ (Precis..., p. 46).

Problema: dacă „spiritul în sine nu poate fi decât superficial“ (Ib., p. 45) și cum nu există motiv plauzibil ca să spunem că numai cultura frivolă ar fi creată de spirit, înseamnă că nu prin superficialitate se deosebește stilul, frivolitatea, de cultura mistificatoare. Răspunsul poate să fie, dar n-am un citat în sprijinul deducției, că deosebirea constă în absența seriozității posomorite din stil. Stilul presupune o dublă superficialitate: a) nu tratează puncte de vedere, ci numai aparența lor; b) se preface convins. Neluîndu-se în serios, distanțîndu-se ludic, stilul n-are nevoie să umanizeze forțat, își poate păstra ferocitatea care dă durabilitate („Ceea ce face să dureze o operă, ceea ce o împiedică să dateze, este ferocitatea ei“, Syllogismes..., p. 19).

În pofida acestor avantaje, stilul nu rămîne fără reproș. Înșeală și el, și anume prin cuvînt, căci îmbracă vidul în „frazologia suspinului și a sarcasmului“ (Ib., p. 24). Frivolitatea se colorează negativ cînd, prin scriere despre vid, automatifică, dă o certitudine care ar trebui evitată oriîcînd: „Nu te mai temi de ziua de miine cînd înveți să te cufunzi pînă la coate în Vid“ (Ib., p. 69). E ceva caraghios în a te reconforta dimineața, scriînd, după care, în restul zilei, ești iar biet individ (cf., Ib., p. 91).

Dacă creația, frivolă sau nu, falsifică, nu rămîne, pentru a trăi autentic, decât să accepți dezastrul: „Autenticitatea unei existențe constă în propria sa ruină“ (Precis..., p. 101). În loc de

creație, deci de iluzie, să alegem mai bine luciditatea, prin experiențe radicale: prostituția, mizeria, umilința, cinismul. A ajunge acolo unde nu mai ai nici o aparență de salvat. Prostituția, de pildă, care mătură orice iluzie despre om, e o „academie de luciditate“ (Ib., p. 115). Atunci cînd am pierdut totul, dar nici nu știm cît de mult trebuie să pierdem, ajungem ca Diogene, oameni liberi cărora totul le este permis (cf., Ib., p. 94).

Cît despre abjecție, ea nu luciditate dă. Ne eliberează de lume, ne întoarce în vid: „...cine nu și-a dorit abjecția pentru a tăia pentru totdeauna chingile care-l legau de ceilalți, pentru a suferi o condamnare fără apel și a se regăsi în liniștea abisului?“ (Ib., p. 85). Liniște, nu luciditate căutăm în singurătatea totală. Căutăm liniștea pentru că sintem obosiți. Nu putem să rezistăm oboselii, ea se acumulează prin generații și, odată ajunsă la noi, e un dat: „Generațiile acumulează oboseala și o transmit“ (Ib., p. 169). Oboseala dă la o parte iluziile, dar nu prin luciditate; prin indiferență: „Pe ruinele cunoașterii, o letargie sepulcrală va face din noi spectre, eroi lunari ai Incuriozității...“ (Ib., p. 193).

Îmi dau seama, colaționînd aceste idei, că ele pot să supere în noi ceea ce ar părea că este bunul nostru simț. În realitate, ne izbesc fiindcă am pierdut de atîta vreme obișnuința de a gândi ideile pînă la capăt. În aceasta a constat necesitatea lui Cioran. Noi am ipostaziat, decenii la rînd, căderea în haos, însă nu ne-am comunicat experiența și nu numai din cauza opreliștii, a sălbăticiei cerzuri. Nu am comunicat-o fiindcă experiența noastră presupunea totmai inacțiune, din prea mare oboseală. N-am avut energia de a găsi modul de comunicare propriu stării noastre. Cel mult, ne-am putut travesti în haine de împrumut. A fost nevoie de un noi înșine străin, rămas al nostru și rupt de noi, pentru ca să îndeplinească în numele nostru, pentru alții, misiunea pe care noi n-o puteam îndeplini decât neîndeplinind nici o misiune, misiunea noastră, a celor căzuți din timp, fiind aceea de a nu avea nici o misiune: „A-i înjosi pe ai săi, a-i ocări, a-i pulveriza, a ataca temelia, a-și izbi propria temelie, a-și ruina punctul de pornire, a se pedepsi pentru origini... a blestema toate aceste ne-ființe, adunătură mărunță oarecare, smucită între impostură și elegie, și a cărei singură misiune este de a nu avea nici una...“ (De l'inconvenient d'être né, 1985, p. 211).

De aceea, nu cred că trebuie să respingem ideile lui Cioran. Trebuie, în schimb, să le opunem ceva, și anume să le opunem ceea ce vom putea să fim de aici înainte. Abia atunci, cînd acest alt-ceva al nostru va exista, ne vom putea întoarce privirile spre ceea ce a fost cu speranța, totuși justificată, că vom descoperi misiunea care, chiar în acele condiții, a fost a noastră și pe care ne-am îndeplinit-o. Abia atunci. Aprioric, nu.

Livius Ciocârlie

povestea vorbei

Despre stilul prozei

Despre soarta stilului aluziv și în general despre schimbările de scriitură implicate de dispariția cenzurii s-a vorbit foarte curînd după schimbarea contextului social; în discuție au fost aduse doar nuanțări, întrebări și neliniști, pentru că de legitimitatea unor mutații, de impunerea unui stil mai direct, mai puțin criptic și parabolic nu se îndoiește, probabil, nimeni. Cred însă că a devenit tot mai evident, după primul moment, în care păreau posibile și firești doar răsturnările complete, faptul că stilul aluziv nu și-a pierdut cu totul sensul, schimbîndu-și, poate, doar funcționalitatea; dacă valoarea de mod de comunicare subterană cu inițiatii capabili să-l descifreze (pe baza presupuzițiilor comune și a competenței de lectură) își pierde din importanță, rolul său persuasiv e, în schimb, în creștere. Stilul „indirect“ poate rezista — cel puțin ca mijloc de captare a acelei categorii de cititori care mizează în mare măsură pe scepticism, relativitate, autoironie. Nu cred că ideile de complicitate sau de per-

suasiune pot neliniști pe cineva căruia să-i apară ca evaziuni din domeniul valorii estetice; mi se pare că trebuie, tocmai, ca ele să fie integrate unei teorii complexe a valorii — în funcție de cantitatea de sens și de adevăr pe care o implică.

Ar fi, deocamdată, important de studiat specificul stilistic al (unei părți a) literaturii din ultima vreme, pentru a decide, cu dovezi, asupra existenței unor mecanisme lingvistice și a unor convenții stilistice comune, pentru a descrie măcar una dintre fațetele evoluției limbajului artistic românesc într-o perioadă dată. Deocamdată, chiar întrebarea fundamentală dacă un minimum de unitate, de procedee comune, există cu adevărat — poate primi răspunsuri contradictorii.

Cele ce urmează sînt doar cîteva sugestii, produs al unei lecturi parțiale, incomplete, a două pagini alese arbitrar: cele cu care se deschid două volume de proză scurtă din anii trecuți: Închiderea ediției, de Bedros Horasangian (1984) și Caravana cinematografică de Ioan Groșan (1985). Diferențele de scriitură dintre cele două texte sînt foarte mari, cele mai importante fiind produse de perspectiva naratorială, de preferința pentru elipsă și propoziții nominale și pentru metatext — sau

pentru structurile dialogului în convenție realistă.

Ceea ce nu izbește la lectura primei pagini din volumul lui Horasangian dar acționează subteran, dezvăluindu-se analizei pe text, este frecvența extremă a negațiilor — în toate formele posibile: de la cea afectînd verbul („n-a avut timp“, „nu stă bine“, „n-a fost ușor“, „nu mai are...“, „negăsind“) la derivatele substantivale și adjectivale cu prefixe negative („neputință“, „nemîșcat“, „incapabil“), la pronume și adjective negative („nimic“, „nici un alt loc“), la prepoziții cu sens privativ („fără...“). Diversitatea de forme evită impunerea violentă a unei obsesii — pe care o strecoară însă în subtext.

Stilul aluziv se manifestă prin refuzul unui limbaj oficial, substituit tacit cu unul neutru, nemarcat emfatic; litota e destul de greu perceptibilă în cazul unui cuvînt atît de obișnuit ca august: „zi de sărbătoare. Liberă. Douăzeci și patru a opta“ (s.n.). Foarte interesantă e și zona semantică a adjectivului, mai ales prin jocul între valorile sale obiective și cele apreciative: nou și liber pot fi citite într-un registru neutru („vagon nou“, „loc liber“, „zi [...] liberă“), dar e perceptibil modul de a declanșa o a doua lectură, de a introduce strategia aluziv-ironică. Prima propoziție a textului confirmă o presupunție indusă de contextul social și existentă — fie că cititorul este sau nu conștient de ea — în sensul apreciativ al lui nou: degradarea („Era un vagon nou, fără compartimente“). Liber — subliniat prin izolare — primește de la început conotații ironice.

Ar fi cu totul regretabil să transformăm textul într-o rețea de subtexte construite pe o unică obsesie. Să recunoaștem însă că puterea de opoziție a acestui gen de proză se cere justificată prin analiza mecanismelor ei.

Tot o primă pagină — din volumul

lui Ioan Groșan, de data aceasta — aduce un alt set compact de negații. Repetarea adverbilor negative („nu mai mult“, „n-avem spațiu“, „n-am văzut niciodată“, „n-ați venit“, „n-am împușcat“, „n-au mai făcut nimic“, „nu, nu, /.../ eu nu mă ocup de...“, „nu e ușor“) e doar o parte din structura mai complexă a unui topos al gestului ratat, al renunțării. Manifestarea lingvistică a motivului e vizibilă în plan lexical — „cătă o clipă cuvîntul, dar renunță și-l înlocuie cu o pocnitură din degete“, în microstructuri narative — „Marț, care se răsucise pe capră să-l spună ceva, se întoarce respectuos în poziția dinainte“; „ziceau /.../ că fac nu știu ce reportaj /.../ și n-au mai făcut nimic“; în utilizarea imperfectului cu valoare de condițional perfect: „Vă puteam duce la iepuri, da...“; „Păcat că n-ați venit /.../ Aveați ce vedea...“. În completarea seriei de eșecuri (deja uriașă pentru o singură pagină, amplificată în continuare) apar verbele semnificînd crearea de construcții mentale paralele realului (de la a pricepe și a crede la a-și închipui, a-și aminti, a încerca să vadă). Să amintim și polarizarea adjectivelor — exclusiv pozitive în planul dialogului („mai spectaculos“, „foarte frumos“, „mare“) — și marcat disforic în secvențele descriptive care reprezintă, prin contrast, realul („dru-mul prin pădure era moale, caii înaintau într-un trap mărunț, înăbușit“).

Ceea ce leagă textele de mai sus, în ciuda deosebirilor evidente, este modul în care, sub aparența înregistării unui cotidian neutru și minor, se produce raportarea prin limbaj la un complex de structuri mentale. S-ar putea ca diferențele să conteze mai mult decât asemănările, dar o poetică a negației și a aluziei așteaptă încă să fie scrisă.

Rodica Zafiu

Un debut exemplar

Primul volum al Simonei Popescu, **Xilofonul și alte poeme**, a apărut la Editura Litera, deci „în regula autorului” și poartă ca dată a „bunului de tipar” 17.01.1990. Așadar, un debut într-o perioadă care echivalează cu începutul unei noi poci literare, la capătul unui drum specific optzeciștilor și mai tinerilor scriitori din promoția '90. A fost un drum underground, într-o ilegalitate abia tolerată, prin cenele Facultății de Litere din București și prin revistele studenților, a-cestea din urmă fără o difuzare normală, vindute „clandestin”, la librăria Editurii Cartea Românească sau transportate prin „curieri” și împărțite de la om la om, ca manifestele.

Cunosc foarte bine mediul literar în care s-a format Simona Popescu (cenaclul **Junimea**) și sint sigur că toți cei care l-au frecventat nu-l vor uita prea ușor. Iarna, pînă în preajma Crăciunului, într-o sală neîncălzită din Șchitu Măgureanu, pregătită pentru a-i alunga pe oameni, nu pentru a-i primi, în fiecare marți, de la șase la zece seara, cînd administrația stînga lumina, după sistemul circuliilor de la mahala, cu paltoanele pe ei, cu mânuși și chiar cu căciulile în cap, între patruzeci și cincizeci de cenacliști (puteau fi uneori și mai mulți) se adunau să facă literatură. Cred că ar fi rămas acolo și dacă în cameră s-ar fi dat drumul la apă. Se știa bine că aproape toate textele care se citeau la **Junimea** nu se puteau publica sau că toată activitatea cenaclului era strict observată. Cu toate acestea nu s-a tremurat niciodată de frică, s-a tremurat numai la propriu, de frig. În ultimii trei-patru ani au citit la **Junimea** Cărtărescu și Simona Popescu, Alex. Șerban și Ara Septilici, Valentin Petculescu și Fevronia Novac, Florin Iaru și Ion Manolescu, Mircea Nedelciu și Cătălin Tîrlea, Sorin Preda și brașoveanul Caius Dobrescu, Harnibal Stănculescu și Vlad Pavlovici, Ioana Pirvulescu și Cristian T. Popescu, Cristian Teodorescu și Alexandru Pleșcan. Bilanțul îl schița de fiecare dată Ion Bogdan Lefter, atent cu optzeciștii săi ca o cloșcă (pentru Lefter cred că și Dumnezeu ar trebui să fie optzeciștii), meticulos și răbdător nu numai din fire, dar și din convingerea exactă că la **Junimea** se făcea pe tăcute istorie. Din provincie au venit să citească sau numai să asiste Alexandru Mușina, Marian Ilea, Florin Șlapac, Petru Cimpoșu și Al. Ungureanu. Pentru cei care au trecut pe la cenaclu atunci (și au fost oaspeți din Olanda, din Germania sau chiar din îndepărtata Chină), cred că **Junimea** din ultima ei fază de existență a dat un spectacol cel puțin straniu, dacă nu cu totul de neînțeles. Chiar mentorul grupului, Ovid S. Croh-

mălniceanu, sosit într-un mijloc de decembrie, după o absență de două-trei luni și văzîndu-i pe junimiști cum tremurau de frig, a exclamat uluit: „Sînteți nebuni!”. Cred că a fost cel mai frumos compliment pe care un șef de școală l-a făcut vreodată discipolilor săi.

Prin „nebulia” aceasta, care a fost de fapt un amestec de disperare și de voință de a rezista, au trecut și poemele Simonei Popescu din **Xilofonul**. De aceea, înainte de a fi un poet cu o personalitate foarte puternic marcată, Simona Popescu reprezintă pentru mine o situație literară tipică, un exemplu paradigmatic la care pot fi raportați cei mai mulți scriitori din aceeași promoție cu ea.

Tipică este situația Simonei Popescu și din alt punct de vedere. Căci pe lingă marea rezistență la „frig”, **Junimea** l-a mai înzestrat pe junimiști cu un simț special pentru dezbaterile de idei, într-un context pe care nu-l pot numi altfel decît universitar. Aproape toți cei care au trecut prin acest cenaclu s-au format ca scriitori cu o solidă pregătire filologică și lucrul acesta se vede din ușurința cu care pot trece oricînd de la creația propriu-zisă la exercițiul critic sau chiar la acela de teorie literară. Sînt scriitori cu o puternică percepție nu numai a vieții, dar și a spațiului literar, deciși, cel mai mulți dintre ei, să-și precizeze originalitatea artistică în raport cu tradiția literară și cu istoria.

Și ar mai trebui adăugat ceva, pentru a nu înțelege prin spirit universitar ceea ce s-a înțeles mai demult. Căci în preocuparea junimiștilor pentru teorie și pentru istoria literară a intrat și spiritul nou al acestor discipline: toleranța față de formele literare marginale, acceptarea unui pluralism al sistemului speciilor literare, pe scurt, înțelegerea mai exactă a realității de creație, de producție și de lectură pe care o presupune literatura. Din acest punct de vedere, cenaclul **Junimea** a fost poate primul care și-a apropiat, fără nici o inhibiție, cele mai diferite forme de paraliteratură, primîndu-i (și integrîndu-i) pe autorii de literatură S.F. și lăsîndu-se, la rîndul lui, integrat de aceștia.

Curentul general în care se plasează poezia Simonei Popescu este deci acela al junimiștilor optzeciști, interesați, ca orice promoție literară care se respectă, să schimbe fața literaturii și să realizeze un nou pact cu realul, ca urmare a acțiunii unei noi sensibilități. Poeta însăși a făcut teoria acestei atitudini noi în două articole, primul publicat în 1987, în **Dialog** („Sensul poeziei, astăzi”), al doilea în 1988, în revista **Echinox** („Poezia ca instinct de conservare și model de compor-

tament”). Punctul central al teoriei din aceste articole este identic cu ideea de la care pornesc postmoderniștii, atunci cînd opun noua literatură, vechiului modernism. În accepția aceasta, poezia trebuie să regăsească legătura cu lumea reală, să scape de individualismul evazionist și mai ales de discursul metaforic al moderniștilor. Față de poezia modernistă, monologică, sugestivă, obscurizantă și aflată în căutarea unei coerențe abstracte, exteroare vieții, noua poezie se vrea deschisă în raport cu lumea, centrată pe un discurs personalizat, dar și multilingv, de o coerență care încearcă să refacă tocmai coerența lumii reale. Dacă modernismul ocultează viața prin imagism și prin analogii de tip metaforic, noua poezie o revelează, punînd în locul metaforei imaginii-simbol, capabile să imprime fragmentarismului aparent al detaliilor, un sens centripet.

După cum se poate observa, în raport cu fuga de interpretare, din varianta de postmodernism a Susanei Sontag (pentru care arta trebuie pusă sub semnul eroticității, nu al hermeneuticii), Simona Popescu urmărește ca poezia să aibă „un fir invizibil” unificator, o „structură mentală de adn-cime”. Aceasta se poate realiza prin rularea unor detalii semnificative sau printr-un montaj al proiecțiilor în relief, ca în cinematografie, unde semnificația obiectelor nu trebuie căutată în realitatea lor, ci în legăturile premeditate pe care acestea le dezvoltă. Aparent, noua poezie se apropie de proză, pentru că este și ea mimetică și tranzitivă, în dialog cu lumea, nu închisă ca melcul, într-un proiect subiectiv. Recuzînd rebeliunea instinctuală a postmodernismului (în varianta teoretizată de Susan Sontag și de Leslie Fiedler), Simona Popescu este mai aproape de rebeliunea intelectuală a postmoderniștilor, așa cum a înțeles-o un Richard Wasson. Totodată ea amendează și principiul îndetaminării, din teoria lui Ihab Hassan, dar își asumă criteriul imanenței, prin care se înțelege capacitatea conștiinței de a se include pe sine în lume,

pentru a deveni. În felul acesta, propriul ei context. Dacă îndetaminarea conduce la fragmentarism, imanența are ca rezultat coerența, datorată activității omului prin limbaj.

Este exact ceea ce se întîmplă în poezia din **Xilofonul**, pentru că poeta crede în puterea cuvîntului direct, nu a metaforelor iraționale, în capacitatea de a introduce un sens în chiar lumea tot mai lipsită de formă, și nu într-o ficționalitate artificială a acestei lumi.

În **Scene din orașul cu străzi înguste** descoperim un univers al copilăriei și al orașului, realizat nu prin descriere sau metaforă, ci prin catalog. După un început ca și biblic („Întîi s-a construit orașul. / Apoi au venit oamenii și animalele”) urmează o suită de scene „de gen” (jocuri, Crăciunul, vacanța, iarmarocul din jurul Bisericii Negre, la Brașov), de o pregnanță cu totul ieșită din comun, deși obișnuitele artificii literare lipsesc în totalitate. Efectul de poezie se naște printr-o tehnică foarte personală a selecției detaliilor și printr-o studiată ambiguitate pronominală și temporală, care face ca persoana întîi să se amestece brusc cu persoana a treia și prezentul să se umple de trecut. Același principiu al ambiguității funcționează și în **Xilofonul**, unde o vechie fotografie aspiră timpul și pe cel (cea) care o privește, ca într-un tunel: „dodoloață speriată și cheală / a lăsat-o mama mea pe burtă și / mi-au făcut poze amintiri / de cînd nu-mi mai amintesc nimic...” Simbolul centrat al acestei poezii e chiar poetul-producător de texte, ax telescopic al lumii sau, mai simplu, un mediator: „sînt un miez viu în nesfirșite învelșuri / de carne grăsimă piele lînă beton vopsea de aer de ceață”. Tehnica „detaliilor rulate” și a jucării planurilor poate fi surprinsă atît în **Xilofonul** cît și în **Plicty**, unde întîlnim fragmente de versuri și de scene, reluate aproape ritmic, încadrate și re-semnificate în contexte noi. Dar suma tuturor tendințelor poetice din **Xilofonul** e de căutat în **Plicty**, proiect ambițios, cu aspect de monografie a unui sentiment — plicțiseala. Distingem aici atît distanța polemică față de maniera de a aborda teme, proprie poeziei trecutului (căci se dau citate din celebra *Brise marine* a lui Mallarmé sau din *Spleen-urile* lui Baudelaire), cît și strînsa legătură a poeziei cu proza (în varianta anchetei și a jurnalului) sau mai ales relația dintre fragmentarism și imanență, ceea ce echivalează cu o tematizare mai subtilă, proprie demersului poetic postmodernist: „Plicty — paradoxala senzație de unite, de coerență și-n același timp de discontinuu și amorf. La nivelul limbajului: o elipsă.”

Poezie „de criză”, cum scrie Livius Cioabă pe ultima copertă a acestui volum, debutul Simonei Popescu este, cu propriile ei cuvinte, o formă de conduită personală, în funcție de un sistem istoric și cultural. Aș mai adăuga la toate acestea un singur lucru: o formă de conduită exemplară.

Florin Manolescu

spectator

O vină inefabilă

rea sarcină și-a asumat excelenta trupă craioveană — propulsată anul trecut prin câteva spectacole în prima linie a mișcării teatrale autohtone — în clipa cînd s-a hotărît să dea viață scenică rarissimei bijuterii literare care este „Vărul Shakespeare”. Nu numai pentru că acest text în care Marin Sorescu s-a (în)trecut pe sine e în primul rînd un text de auzit dar și pentru că în schelăria lui post-modernă nivelele semantice sînt extrem de subtil dispuse, totdeauna în acord fin cu o atitudine relativizant-ironică, ea însăși pe muchie de cuțit, cea mai mică neatenție la accente ducînd-o fie în romanișos fie în frivol. Despre piesă (construcție, personaje, înțelesuri, scriitură, etc.) ar fi de scris un studiu (cîndva, în „România literară” am încercat un proiect interpretativ) al cărui loc nu e aici, în spațiul mic al unor impresii de spectator. Aici pot să spun doar că, în esență (și, totodată, în chip evident) avem a face cu o dramă (pe cel puțin trei etaje de relație: a artei cu istoria, a artistului cu lumea, a artistului cu sine însuși, inclusiv cu propria-i operă), dar e o dramă (iată și originalitatea!) exprimată prin figurile parodicului, folosite cu impresionantă abilitate și o finețe în dozare demnă de un alchimist. De la versul shakespearian în care e scrisă la intertextualitate și la alternanța mijloacelor de expresie literară (specifice eselui filosofic, registrului comic, poeziei lirice, decupajului realist, jocurilor lexicale, etc.) această polifonie postmodernă a punerii în dramă prin releu parodic ridică diversitatea la unitate datorită unei ironice care străbate consecvent toate etajele semantice ale scenariului, fiind, în același timp, prezentă, prin definiție așa zice, în gestul parodic constituit de fie-

care registru expresiv în parte. Fără sesizarea deschiderii ironice ar fi aproape cu neputință de pătruns în orizontul de semnificații al textului și nici performanța ambiguității, a subtextului și a intertextului n-ar putea fi subliniată. Rareori s-a vădit mai bine ca în „Vărul Shakespeare” potențialul polisemic, bazat înainte de toate pe omonimie, al limbii române după cum nu de multe ori am întîlnit atît de multe dovezi ale expresivității ironice propăginate nu atît prin intonație cît prin organizarea lexicului. Și sub zîmbetul relativist al frazării dăm mereu de rictusul dramatic al suspiciunii provocatoare care, la rîndu-i, se redeschide într-un zîmbet ce exprimă... adevărul, sub specia conștiinței ironice.

Spectacolul craiovean tocmai această dimensiune vitală a piesei lui Marin Sorescu nu izbuteste s-o pagineze convingător. Ratînd-o, ratează de fapt totul. Așa s-a făcut că în reprezentatia pe care am văzut-o pe scena Naționalului bucureștean în 20 martie după prima pauză sala (cu spectatori de elită) a rămas cu cîteva zeci de fotolii goale iar după a doua pauză cu alte cîteva zeci. Ceea ce înseamnă că nici măcar simpla lectură a textului n-a fost bine oferită auzului spectatorilor. Un text bun, rău spus, plicțisește mai mult decît un text rău, bine spus, iar actorii craioveni s-au întrecut, cu cîteva excepții, în rostirea total nepotrivită (de la dicțiunea „în barbă”, inaudibilă, la sublinierea greșită a sensurilor). E limpede că ei au respectat o indicație regizorală care putea fi valabilă în cazul altor texte, de o factură ceva mai... clasică, în sensul teatralității conținute, care teatralitate în piesa lui Sorescu nu e de aflat, ca la Cehov să zicem, în viața de întîmplări (afective sau concret-istorice) a personajelor ci în viața

lor de cuvinte. Optînd pentru o transpunere ca să zic așa tradițională, regizorul Mircea Cornișteanu pare să fi fost interesat de potențarea (prin imagini teatrale și, în genere, prin mișcarea scenică) structurii de suprafață a textului literar, ceea ce vis-à-vis de dramaturgia clasică și modernă poate să fie revelator, nu însă și vis-à-vis de piesa lui Sorescu, a cărei structură de suprafață nu are autonomie ci e semnificativă numai intrucît e o cale de acces spre structura de adincime. Iar accesul se face prin ambiguitate și ironie. Regizorul (culmea, spirit ironic și liber-schimbist el însuși!) n-a mizat deloc pe o atare linie. Urmarea: spectacolul prezintă o suprafață epică insignifiantă, cu secvențe plicțicos juxtapuse care estompează pînă la insesizabil perspectiva ironică; personajul Shakespeare (Tudor Gheorghe) e cînd romanțios-patetic cînd frivol, dînd prea puține semne că s-ar distanța, prin geniu dar și prin conștiință ironică, de o lume care nu-l poate surprinde pentru că o cunoaște, de propria-i operă care, deși știe că-i va supraviețui, nu-i poate oferi liniștea absolută, de sine însuși cu care se află într-o lungă gilceavă pînă la urmă vindecătoare; grupul scriitorilor rivali (Teodor Marinescu, Ion Colan, Valentin Mihali) e doar pitoresc, cu multe inserții vulgare, în loc să fie malefic în oglindă sarcastică; grupul actorilor rivali (Ștefan Mirea, Vladimîr Juravle, Lucian Albanezu) e parcă mai adecvat conturat în direcția unei simpatii birfitoare la adresa lui Shakespeare, oricum benignă în oglindă cordială; Idele lui Marte și Prologul (Gabriela Baciu Negrescu), sugestiv înfățișate plastic, dar de ce rostirea sub mască, făcînd ininteligibil un text foarte important pentru anvergura ideatică a piesei?!; Doamna Brună (Natașa Raab), prezentabilă, calină unei neori, felină alteori dar parcă refuzînd echivocul înger-demon cu care a înzestrat-o textual dramaturgul; vrăjitoarea (Tamară Popescu) este o idee prea prezentă, în gesturi și în tăria vocii, în defavoarea unei mai sugestive situații în imponderabil; un Hamlet (Angel Rababoc) ușor derutat de propria-i realitate (ceea ce e bine) dar de tot naiv în raport cu propria-i ficțiune (ceea ce e rău); un Titirez Ține-Cal (Mirela

Cioabă) just „găsit” în travesti, expresiv în complicitatea virtuală cu spectatorul; o Camellie (Diana Gheorghian), grațioasă și insinuantă, bine intuită ca „soră” în răspăr a Ofeliei; Mary-Valy (Ileana Sandu), măscăricii (Tudorel Petrescu, Gabriel Mănescu) și solul (Anghel Popescu) reduși la o mecanică fără alt sens decît acela de a umple spațiul scenei, așa ca să fie; un Vocea (Marian Negrescu) sîrînd, din fericele, dincolo de probabila indicație regizorală și reușind un comportament nu numai expresiv în sine dar și sugestiv ca ipostază a neasemănării (e doar „personajul care nu încapă în Shakespeare”) bazată pe un alt sistem de referințe decît al lumii londoneze; în fine, danezul Sorescu (Ilie Gheorghe), cel mai aproape de realitatea textuală, sesizînd, grație instinctului sigur al actorului, „ora exactă” a prezenței caracterologice și temperamentale, dînd, el singur, spămă de rostul mai adînc al unificării temporale sugerate chiar din prologul piesei și păstrînd în majoritatea scenelor (uneori, ce-i drept, e contaminat și el de jocul univoc al lui Tudor Gheorghe) linia ironică. Fără rol precizabil costumele (Ștefania Cenean) iar decorul (Viorel Penișoară-Stegaru), deși adecvat structurii etajate a semanticii textului literar, e folosit mai mult pentru a ascunde replicile decît pentru a le evidenția, căci, dialoguri esențiale (Sorescu—Shakespeare) sînt împinse de regizor în fundul scenei și la etaj, din motive pe care nu le-am priceput.

Și totuși, vina lui Mircea Cornișteanu e cumva inefabilă. Nutresc convingerea că o asemenea piesă preînde un alt tip de regie, un alt fel de a gîndi spectacolul teatral decît cel tradițional. Ceva care să dea auzitului mai mult decît dă văzutului, fără să fie teatru la microfon și fără să facă din ce se vede un pleonasm al lui ce se aude. Știe cineva cum se poate una ca asta? Îl potim să încerce. „Vărul Shakespeare” merită o astfel de încercare.

Laurențiu Ulici

Țăranii fierbinți

Cum aburească geamurile brusc intrind
În autobuz și-n toate sălile de așteptare,
Încit ai scrie pe sticla-nnegurată o sută
De cărți, și cereri, și memorii, și-adeziuni
Să intri în partid — de n-ar începe să curgă
Scripturile tale ca singele și lacrimile
Celui pe care-l mănincă vulturul de viu
În zgrăvile lor pe lemni și pietre...

Cum se-nvălesc dintr-odată halele cu bănci
Verzi, pe care numai viscolul doarme
Cu geamurile la gură ; și numai el e fiul
Sălilor de așteptare : dar ei îl scoală
Din somnul mamei lui de vint cu zăpadă !
Îl dau afară ca pe ciine, lăsându-și
Din circă sacii cu butelii de aragaz și piine ;

Cum dintr-odată-nfloresc ferestrele pe care s-a tras
Pinza de camuflaj, două degete grosime
Chicioră și brumă : cu-albăstre, argintii
Lanuri de stinjenici ; și uite că nici-un inger
N-a oprit într-o gară țărănească să rupă
Din fereastra viscolită un lujer înghețat,
De crin — să lovească tinăra țărăncă, pe umăr,
Dându-i buna vestire de-un alt Prunc
Salvator !

Rămâne lumea tot pe seama unuia dintre ei.
Care bătând bocancii cu mult fier, pe pragul
De piatră, să se scuture de zăpadă,
Intră infierbintat de zor și-alergătură
Peste cimpuri : trage după sine țolul
Nălbii al aburului ce-i ținește pe nări
Și din obraji, din umeri și de pe buze —
Când își deschide nasturii negri, la piept,
Să scoată bani, să cumpere bilet de clasa
A doua, țărănească, neincălzită, fără
Lumină și cu geamurile înghețate ;

Acela se-ndreaptă mai apoi spre marile
Panouri de sticlă, își apropie buzele
De stratul de iarbă albă cu flori de argint,
Răsufliă lung ; și din sărutul său
Cu fereastra, începe moină, florile de gheață
Se topește, iar unde nu ajunge vinăta
Arsură a sărutului pe sticlă, pune palma-i
Mult fierbinte : începe să se lumineze
În casa așteptării...

Prin mari petece de geam albastru intră
Săbiile de lumină, bat aripile hulubului
De-afară, pilind în vitralii păgine :
Se limpezeste lumea, în cugete se face cald ;
În ființă, în trenurile-nvelite cu sloiuri,
Cu ușile sparte, de-și bagă gerul
Peste oameni pislarul siberian : gheața
Întinde lacuri prin compartimente...

Astfel ne fac nouă țărani cald, nouri
De aburi, încit umblă controlorii clătănind
Din cleștii lor de perforat urechile
Istoriei, să-i pună cercei de gală, prin
Lanurile de cinepă ale vaporilor de transpirație
Alergând-o.

Când își trag țărani căciulile de pe cap
Se umplu vagoanele de mireasmă de iasomie,
Lumea clocotește ca apa cind aruncă faurul
În ea fierul incins ; O, țărani fierbinți
Se irosesc pe lume fără întrebuințare !

Cum i-aș aduna eu ca pe niște sticle de apă
Clocotită și ca pe cărămizile refractare
Încălzite pe aragaz, infășurate-n prosoape,
I-aș așeza-n paturile Doamnei Patrii
S-o-nvălesc la șale, de-a lungul coloanelor
Ei vertebrale și infinite, pe unde-a-nghetăt-o
Fiorul entuziasmului nesănătos, viscolul
Și foamea cu scop dezlanțuite.

O, țărani fierbinți ! Cum le-aș așeza
Eu pietrele trupurilor pătrunse vara toată
De soare, la pintecele muncitoarelor
Care nu mai nasc decit un prunc odată
Într-o viață : le-aș dezgheța uterul,
Întreaga ființă le-aș umple-o de concedii
Plătite și de tot felul de scutiri de la greu !

În vacanțe senine le-aș lăsa cu bărbații
Să zămislească, să alăpteze cu izvoarele
Sinilor neobosite ; să steargă la fund
Copiii, nu roțile mașinilor îngălate
De vaselină industrială ; pe toate sirmele
De-naltă Tensiune și la toate pavoazele,

În toate lănciile pentru flamuri, pe catargele
Toate, aș ridica scutecele pătate de udul
Cocoonilor de oameni ai muncii !

Cind i-aș duce la școală, le-aș indopa
Fagurii minților cu-nvățătura că ei
Nu se trag din părinții cei ce se-arată
În cărțile lor și pe acasă : le-aș dezvălui
Bărbătește că ei sint feciorii din căldura
Sacra a țăranilor cei fierbinți.

Doamne, ce iute și trainic popor aș face
Eu dintr-acele progenturi zămislite
De la căldura vie-a țăranilor, mai sfintă
Decit căldurile celei mai sfinte călduri !

Vehicolul-Pericol de foc

Cel ce umple lumea de pulbere ; fețele caselor,
Ferestrele, apa din găleți și florile și pruncele
Pe toate spureindu-le într-o cămașă
Nisipoasă, de noroi ; și frunzele, și ciorchinii
De struguri, și ochii vitelor năclăind
În cleiul bolnav al verilor secetoase —

Camionul cu obloane verzi, de scinduri lungi,
Asemenea ușilor la pivniță, însă cu multe
Lucări de-ntărire : suruburi, chingi de fier,
Și de-a latul diagonale de puteri, se răstește
Din trombeta lui, cu gușă de gumă,
La răsucii ; la geamuri poartă perdele scurte
Cu eghileți de mătase, vechi semne lucrate
Cu acul mare de către nevasta șoferului —
Încit cabina seamănă cu odaia de zile
Mari a casei lor țărănești.

Pe aripile lui s-a scris : Pericol de Foc !
Să știe omul cind merge și cind sade pe loc.

În spate, prinși din toate părțile de garduri
Verzi, ca animalele-n saivane și oboare,
Stau țărani și femeile lor : pe patru
Bănci lungi, de scindură nedată la rindea,
Dintr-acelea pe care se-adună oamenii
La praznicul de petrecerea morților —
Ai zice că i-au ridicat odată pe toți
De la Cina inițiativă ; numai bițele
Și piinea frintă lipsesc, pe trapeza
Invizibilă ; stau pe lavetele-n lungime
De zece dări cu pasul măsură ;
Însă lățimea, de-o-ntindere de palmă
Precum se vede-n icoanele pe geam
Înfățișându-le Legea de-i ține mai mult în picioare —
Doisprezece pescari, dulgheri, lucrători
În vilele Statului ; și-n capul mesei
Tinărul instigator în pilde, a fost spălat
De ploii, zăgrăvia s-a șters.

Pe-acele-nguste lemne mai astern ei câte-o țoală
Sau haină, încit să-ncepă cit mai mulți —
Piinea suferinței împărțind între ei
Bărbații, cu sapele între genunchi, femeile,
Cu unelte-n poală ; degetele miinilor
Strimbe, pline de răni, la picioare singe —
Rind degerate ; și-n spatele lor, pe obloanele

Nituite, ca o lozincă purtind defăimarea
Istorică, Inscipția lapidară : Pericol de Foc !

Un avertisment cinic, o nărușinată campanie
De amenințare de-a dreptul asupra oricui.
Astfel mistificați și fără orinduală pe patru
Rinduri, și pe jos, cine n-a-nceput pe-ngustele
Laițe ; pornesc închiși pină la briu, din toate
Părțile, în toate părțile : loviți de vintul
Tare al vitezei, cu patru crivățe deodată,
Bătuți de foc, scăldați de ploii, de grindină
Zobiți, scoși iarăși să se usuce la soare ;

Zbătuți și dați la piună în villoarea
Zilelor, li se subțiază an de an cămașa
Vieții, veșmintul din pinza sfintă
Se rărește țesătura li se destramă pină-i
Pătrunde frigul cel de pe urmă —
Iar vestea despre ei că sint amenințarea
Lumii, pericolul de foc ce poate izbucni
Din clipă-n clipă, rămâne în vigoare.

Nici ei nu-și dau seama de mesaful
Ce le-a fost scris pe scoarțele carului lor.
Umblă la muncile de zi cu zi ; depărtarea
Ce-o biruia odată călărețul din zori pină seara :
Vreo cincizeci de pietre kilometrice aruncă
Amenințarea aceasta în toate părțile,
Înainte și-n urmă ; camionul cu obloane verzi
Cum e griul înfrățit ; un șfert de ziuă
Se petrece-n pinza neagră a șoselei, un veac
De vint trăsind, alt veac de grindină
Și-un vâlecat de foc, pin-ajung la pământ
Turile lor, să le muncească pentru alții ;
Lăsați în capătul de la-nceput al lanurilor
De porumb, vărsați la capetele de la capăt
Ale tarlalelor de floarea soarelui, ajung
Demascați, minjiți de faima zadarnică
De inși periculoși, puitori de foc ;
Cei ce-au avut norocul cel fără de noroc
Să trăiască adevăratele propriei lupte
Și-a izbuzilor de peste veacuri...

Acesta-i carul de triumf : de partea dreaptă,
Verde cit ogorul de sfoclă, scrisu-le-au cu litere
Înalte de tipar : Pericol de Foc !
Pe partea stângă, verde cit lanurile
De porumb, s-a zis, cu semne de poruncă :
Pericol de Foc ! — precum avertismentele
Pe magistralele turistice : Atenție, cad
Pietre ! — și muntele, de atunci, n-a mai dat
Cu pietre după nimeni ; asemenea verdictelor
Cu semnul capului de mort în preajma
Depozitelor de muniții și carburanți ;
Pericol de Explozie ! — și focul, de atunci,
Nu s-a mai aprins, n-a mai licărit —
Avertismentul a secătuit puterile și gindul
Faptei.

Asemenea preveniri cu asprime de lege
Scrisă pe ușile laboratoarelor cu bare de uraniu :
Pericol de Iradiatii !
Și precum avertismentele germane pe seama
Partizanilor : Atenție, Bandiți ! — și precum
Placatele atornate de gatul chiaburilor :
Dușman al Poporului ! — și precum inscrierile
De umilități și nelegiuire pe spatele
Luptătorilor cei din veacuri : Incendiații !

Pericol de Moarte și răfuială istorică țărani
În camioanele cu toate ușile vraiste,
Duși pină-n cimp și aduși cu pira aceasta :
Pericol de Foc ! Rămân pe unde-i aruncă :
Oricine are pușca la el și puterea de-a porunci
Să-i poată ucide în legitimă apărare,
Ghiftuind ogoarele cu sudorile, carnea și oasele
Lor — grămezi de-ngrășăminte-n camioanele
Viforoase — Pericol de Foc ! Ticoaloasă
Zicere pe seama noastră.

O abilitate politică de vigilență pusă la cale
Asupra clasei mele ; asmutire de-aproape un veac
Ne hăituește astfel, cu paznici, legi
Și aspre dări, invinovățându-ne că punem
Foc inoicelilor strimbe, conacelor festive
Și acaretelor cu drapele pe catarge.

Vă spun eu, uzinelor și rafinăriilor, fiare
Vechi ce sinteți : ne luați singele
La analiză, lacrimile sudorilor, distilind
În retortele voastre suferința de clasă,
Prefăcându-o-n granule de superfosfați și gaze
Să ne ardeți privirile, uitătura : Pericolul
De Foc tot va să se-implinească !
Asupra cui a stat cu gindul și fapta
Împotriva țăranilor, vine pirjolul
Cel mare și drept !

Pe cit mă rog eu cerului și pământului
Să dea țării acesteia mai mult noroc.
În fiecare zi, dimineața, la prinz și seara,
Cind trece camionul țăraniilor — Pericol de Foc !
Purtind lăzile mele de zestre
Cu dinamită !

CĂRȚILE SĂPTĂMÎNII

În această săptămână asta n-a apărut ca-
podopera despre care să scriu cu bucurie,
care să albească sufletele tuturor
criticilor, să atragă cititorii, să se vindă
nebușește. Nici săptămâna asta... Dar a-
tunci cind ? Oricind ar fi să apară,
scriitorii continuă să se antreneze pen-
tru ea iar noi, cititorii, pentru primirea
ce i se cuvine. Eu unul sint gata s-o
primesc chiar săptămâna viitoare.

HORIA GĂRBEA

Julian Bitoleanu
VAMA CANDORII
Editura Litera

● Poezia lui Julian Bitoleanu are o
grație feminină asemeni unei fluturări
de eșarfă în vintul primăverii. Dar u-
neori ea, eșarfă, se agață de roata au-
tomobilului, pardon, velocipedului —
mai adecvat acestui poet — și astfel
balerinul nostru este sugrumat după un
scenariu clasic în chiar clipa extensiei
zborului său. Vreau să spun că ure-
chea îl trădează pe autor în finaluri :
„Al riului soare, / cine l-a atins / între
țărături de frunze ? / Ale tăcerii flori, /
ce umbră le-a mai fugărit ? / Al stele-
lor munte, / ce ploii / l-au mai săru-
tat ?”. Așa cum se vede, gradația ina-
decvată (inversă) distruge efectul ce
începuse inițial să se producă...

Sint texte scurte care trec prin vama
candorii jumultite strașnic de domni
vameși încit nu mai rămâne din ele
decit o străluminare dezlipită de înțe-
lesul unui întreg poem : „Uneori / un
crin / în care pământul / își caută ae-
rul”. Anumite invocații se opresc însă
confiscate ca o butelcă de basamac de
contrabandă căci nu candoare în-
seamnă ci du'legărie în invocații con-
sternante : „O, Gîndule, / răcoritule în
riul uitat printre lucruri !”.

Răsfățindu-se pe sine între locuri
comune și nonsensuri, Julian Bitoleanu
are totuși în fața noastră trecerea de
care se bucură un aristocrat excentric
și anacronic la orice frontieră civili-
zată. Arta sa e un fum cu parfum.

Ramona Fotiade
UN ATELAJ DE HIRTIE
Cartea Românească

● O carte care trebuia să apară de-
mult și pe care evenimentele au într-
ziat-o este volumul de debut al Rame-
nei Fotiade, recunoscută mai ales ca și
critic cu deosebită aplicație în cerceta-
rea literaturii promoției 60 și-a poeziei
interbelice. Atelajul său poartă însă
poeme și anume o selecție din cele
scrise în ultimii 2—3 ani, texte mai
vechi și egale calitativ fiind absente.

Poemele din volum sint în general
de mari dimensiuni și se adună în ju-
rul unor scenarii complicate. Fiecare
este de fapt o năvelă din care doar
părți sint accesibile cititorului, restul
trebuind refăcute, fapt dificil, mai ales
dacă aria semnificativă nu este loca-

lizată de la început. Astfel, frumosul
poem granma, o odă închinată lui Che
Guevara, își dezvăluie valorile doar
unui receptor avizat în ceea ce privește
istoria și natura eroului ca și în sursa
părților care constituie citate din di-
feriți autori.

Putem vorbi astfel de o obscuritate
a sensului pentru neinițiat, de un eso-
zism căruia i se sustrag doar două
poezii (un atelaj de hirtie și giurgiu-
nord) ce sint (și) din această cauză
punctele de maxim ale cărții.

Imagini complicate în amănunt dar
asemănătoare în ansamblu, de o ele-
gantă monotone compun această poezie
c'nematografică. Autoarea panora-
mează continuu evitând voia valorizării
și reușind în mod straniu să strângă din
detalii ale unor mari teme o poezie in-
timistă, elevată livrescă și minoră cu or-
tul de a fi astfel. Coperta volumului
(Dan Stanciu) mi se pare un comen-
tariu exact care surprinde tocmai acest
mod de a exista al poeziei.

Lumea Ramonei Fotiade este un în-
duiosător-nelinistitor panopticum al
cărui farmec stă în cojirea pitorească
a vopselelor.

În luna lui Marte

dificultatea de a scrie acum despre Nichita Stănescu vine dintr-o avă incompatibilitate. Poetul a fost cunoscut și recunoscut drept cel dintâi liric român al vremii noastre și „în vremea vieții mele, dusă” el reprezintă un prag suprem. Mai mult decât atât, destinul său de poet național l-a făcut notoriu în rîndul marelui public, l-a impus fără posibilitate de contestare. Și totuși acest public l-a cunoscut pe Nichita Stănescu doar în partea convențională și conjuncturală a operei lui uimitoare iar versurile prin care, în neștiute birouri, s-a hotărât să fie reprezentat în cărțile de școală și la televizor, sînt cele mai puțin rezistente din strania lucrare.

Cintărețul norilor curgătorii din martie încheie o epocă a poeziei românești de care, brusc, violent și aproape disprețuitor autorii ultimului deceniu au vrut și au știut să se rupă.

Nichita Stănescu avea, nu mă-ndoiesc, conștiința acestui adevăr care, ca orice adevăr, poate fi contestat vremelnic dar este imposibil de anulat. Pentru poet timpul a curs foarte repede. Din avangarda pe care o ilustra în începutul anilor '60, el a ajuns să fie, la sfîrșitul unei vieți nedrept de scurte, un „bătrîn înțelept”, un patriarh care poate conferi doar certificate de fințire tinerilor discipoli. Discipoli? Teofitii din jurul lui îi pîneau de fapt

slăbiciunea de ultim bastion al unei poetici istoricizate. Marele Nichita se afla în ariergardă...

Nu l-am cunoscut pe Nichita Stănescu, nu am făcut gestul care devenise și el prea la-ndemină de a-l vizita și de a-i citi poemele care de fapt, așa cum știam, îl contestau.

După trecerea în eternitate a artistului am reflectat de multe ori asupra modului tragic de-a exista și de-a scrie al unui poet pentru care modul specific de a vedea / cînta lumea s-a stins. „Cu spăimîntătoare viteză” Nichita Stănescu a trecut de la culmile îndrăznelii la văile a ceea ce, fără nici o vină din parte-i, devenise conformism. Feli de timp pe care viața poetului a cuprins-o a coincis cu o mutație a cărei trăire, în cunoștință de cauză, egalează tragedia exprimării prin „necuvinte”.

Mai mult decât atât, Nichita Stănescu a trebuit să rabde povara imensă a gloriei sale „oficiale”, a faptului de a fi practic singurul poet autentic recunoscut deplin de „forurile” oprimate ale culturii române. Neputîndu-l înlătura, acestea l-au încorporat lovind, așa cum le era obiceiul în punctul cel mai înalt.

Ultimele versuri îl descriu pe Nichita Stănescu, cotropit nu de „dorul de moarte” cîntat de un ilustru predecesor, ci de nevoia de a muri (Noduri și semne). Nichita Stănescu avea nevoie

Fotografie de Vasile Blendea

de ultimul repaos pentru că tot cursul poeziei, ca și al istoriei, îl împiedicau să mai existe.

Istoria literaturii noastre cred că a cunoscut puține astfel de cazuri tragice în care conjunctura, ba nu, conjunctura astrală a timpului să determine încheierea unui mare ciclu și tocmai această încheiere să coincidă cu desfășurarea forței unuia dintre cei mai însemnați artiști dintotdeauna.

Poetul ar fi implinit 57 de ani... Tînăr încă, dacă astrul său n-ar fi ajuns atît de repede la zenit, Nichita Stănescu ar fi putut să existe azi printre noi. Nu accidentul biologic a împiedicat lucrul acesta ci, cred cu durere, o determina-

re mai înaltă care ține probabil de învîrtirea neștiută a erelor.

Înteruperea forțată a curgerii firești a literaturii române a lăsat impresia că apariția poetului este un miracol al începutului. Timpul a dovedit foarte repede că Nichita Stănescu este un geniu crepuscular care închide o epocă vastă. Devreme încă, el presimte o dimineată cu lumină demistificatoare care să însemne, în același timp, o barieră imposibil de trecut : „În oraș e lumină de zi. / Ies din paturi cei care au apucat să se culce. / Casandro, tu vino să vezi / Moartea cea mai dulce”.

Nu cred că stă în puterea noastră, a celor sosiți după ce experiența lui s-a încheiat, să-i aproximăm poezia altfel decât printr-o raportare exterioară, o pietate în care și blazarea în fața unui eveniment clasat își face loc spre stîngheala noastră. Chiar și în acest fel judecînd, contestat și incontestabil poet, Nichita Stănescu ne poate ului prin fenomenul pe care-l reprezintă, printr-un fel de psihoză pe care marile poeme vizionare au întretinut-o la fel de bine ca mult mai puțin izbutitele texte de filosofare.

Fenomenul Nichita Stănescu stă în imposibilitatea de a-l judeca la rece care vine dintr-o complexitate (cuvînt demonetizat) a operei și care lasă vizibilă numai aura obiectului nenumit.

Și dacă nu stă în puterea noastră să-l judecăm cu mijloacele obișnuite, dincolo de generalitățile care se pot totuși spune, s-ar putea să fie din neputința de a diseca, sau măcar de a purta cu noi, natura atît de diferită, căpătînd aparența supraumanului.

Timpul a cenzurat partea corporală a poeziei lui Nichita Stănescu iar spiritul ei, chiar risipit prin aceasta, poate fi distins ca element etern. Dincolo de curgerea vremii este astfel o altă fluiditate, continuă, imposibil de prins : „Murise ingerul, / dar nu l-am putut ține în brațe”.

Horia Gârbea

cristian popescu

Arta aplicată

Ah, nemurirea : arta aplicată a poeziei ! Da ! Popescu nici nu s-a născut. S-a inventat, doar, un aparat. După ce burta maică-sii s-a umflat, la ea a fost conectat treulețul electric. Acesta mergea, șuiera, pufăia — și ourta mamei lui Popescu scădea. Jucăria mergea numai și numai cu energia strînsă acolo în cele două luni. Da ! Popescu nici n-a existat. Au fost doar liniile trenulețului electric întinse prin cameră exact — dar exact — după configurația liniilor sale din palmă. Trenulețul mergea, pufăia, șuiera și Popescu doar se dezumfla.

Ah ! Arta aplicată a poeziei : nemurirea ! Popescu n-a fost nici măcar fericit. N-a fost fericit nici măcar cît un gîndac de bucătărie nimerit într-o pungă plină cu zahăr. Da ! Nici măcar cît un gîndac de bucătărie mort într-o pungă plină cu zahăr. Nici măcar n-a murit. S-a inventat, doar, un aparat. Și totul mergea, parcă, după inima sa. Numai cu energiile ei. Conectai aparatul și mașina de spălat spăla, mașina de călcat călca, frigiderul răcea, telefonul vorbea. Numai de la inima sa. Doar de la ea au strălucit toate becurile străzii. O clipă — dar tot a fost prea mult. Căci el pe loc s-a consumat. Nu, n-a murit. Nici n-a existat. A rămas doar, așa, acolo... ceva... conectat la aparat.

Ah, arta aplicată a poeziei ! Inger-ingerașul ei cu motor ! (Care te ia și pe tine în zbor.) Inger-ingerașul ei ca o muscă albă, încăruntată, mare cît un papagal. Ce s-ar mai fi învîrtit în jurul lui Popescu ! Ca orice muscă în jurul botului de cal. Ultima muscă dată afară din Cișmigiu, musca aceea pe care numai și numai Popescu ar fi putut s-o prindă — ca un poet în adevăratul înțeles al cuvîntului — între paginile abecedarului său unsuros... Da : Popescu ! Numai o clipă să fi existat ! Nemurirea : arta aplicată a poeziei ! Ah ! De nu s-ar fi inventat acest atît de perfecționat aparat !!!...

Necrolog

Bine..., acuma ce să zicem ?..., înțelegem și noi : copleșiți, nemîngiați, nețărîmuriță durere. Dar, în aceste clipe grele, nu trebuie să ne gîndim că, totuși, ce-a făcut el, chiar el, Popescu, pentru certificatu' ăsta ? Asta, de deces ? Cum l-a obținut el de fapt, tovarăși ? ! Că de-abia implinise treizeci de ani ! Bine-bine..., înțelegem : o neștearsă amintire... Dar a murit el pe picioarele lui sau tot pe capu' lu' ta-su, săracu', Dumnezeu să-l ierte ? A-ncecat cu femeile și cu băutura ? ! A-ncecat cu nopțile pierdute ? ! Nici măcar o pneumonie, acolo, darmito e incurabilă !! Știm noi ! Tot taică-su... Cu relații, cu plocoane — pe-acolo, pe sus, tovarăși ! Din ce în ce mai sus !!

În timp ce tocmai se rosteau aceste vorbe, el, Popescu, se gîndea la toate țigările pe care

le fumase. I-ar fi plăcut ca, din muclul strivit al vreuneia, măcar o dată să se fi prelins, așa, în scrumieră : o lacrimă. O lacrimă de mulțumire. Că s-a terminat ea, țigara, da' uite că te-a făcut fericit. C-ai fumat-o la o cafea, după o masă copioasă.

El, Popescu, se simțise întotdeauna mult prea bătrîn și slăbit ca să mai poată trage apa. Iar acum, de-acolo, de jos, din bazinul rotund, de faianță, al closetului său cu două camere confort trei, îi era chiar imposibil s-o facă. De cîțiva ani bunii ajunseser acolo. Mirosul devenise de nesuportat. Și-apoi, ce mamă, ce femeie îndrăgostită, și cît de mult să fi plîns ele în bazinetul colector de deasupra, ca lacrimile alea să-i mai poată curăța putoarea ? !...

Păi care condoleanțe ? ! Care pace ? ! Și ce odihnă, tovarăși ? ! Că de două luni jumate îi bîntuie fantoma pe la abator ! Și cum se taie capu' la vreo vită — hop și el în vaca aia sau porc, ce-o fi, ca să mai umble cîțiva pași zmuciți, cît îl mai poate duce și animalu' ăla, săracu'... Ce atitudine să luăm în asemenea caz, tovarăși ? Trebuie adoptate măsuri drastice ! Cite n-ar fi putut face tinerii noștri cu energia risipită prin acest așa-zis deces ! Cite gînduri, cite fapte minunate, dacă li s-ar fi pus la dispoziție moartea aceasta degeaba, pe dos. Măcar să i se ia și să se pună la vreo muscă, la vreun gîndac, la vreun dăunător !... Numitului Popescu va trebui să-i fie conferit de urgență certificatul nostru extraordinar și plenipotențiar de naștere ! Nici o vie amintire ! Nici o nețărîmuriță durere, tovarăși ! Înapoi între noi, aici, la viață, la muncă, la lumină, alături de toți cei de-o vîrstă cu el !

El, Popescu, săracu', știa ce-nseamnă să trăiești o viață-ntr-oaregă de muribund și simtea de mult că propriile gînduri sînt pentru mîntea lui ca mirosul pentru picioarele sale.

Pre vremea lui se înființaseră prin oraș niște „centre” de colectare a materialelor uzate : hîrtie, sticlă, fier vechi... „Recuperare-recondiționare-refolosire” : așa se numeau. Păi, nu-i și cavoul familiei lui tot un centru d-ăsta ? Recuperarea celor decedați, recondiționarea

prin simpla putrezire și refolosirea economicoasă pe-acolo, pe sus, prin lumea de-apoi!...

El, Popescu, săracu', se gîndea că decit cu mîntea și gîndurile ei, mult mai bine ție-e cu inima, care ar fi — așa auzise — un creier al viselor... Visa că de-acum încolo o să-nceapă să-i apară și lui pe inimă, încet-încet, cîte-o circumvoluțiune... Și pin' la urmă o să fie toată desenată numai și numai cu frumoase motive populare în relief, de-astea, d-ale noastre, de dragoste, de inimă albastră...

Nu, tovarăși ! Nici o vie amintire ! Nu se mai pot admite astăzi asemenea practici. Astăzi, cînd mii și mii de cetățeni în etate, înainte de a merge la lucru, se așează la coadă, la rînd la groapa proaspăt săpată în cîmîtir și, răbdători, plini de înțelegere, o încearcă să vadă cui se potrivește. Nu, tovarăși ! Nu vom aproba familiei Popescu condoleanțele noastre. Nu ! Nici copleșiți. Nici nemîngiați. Nici nețărîmuriță durere.

Arta culinară

Păi, nu ? Din cînd în cînd e bine să te mai și-njuri cite unul. Și nu oricum. De mamă ! Să te mai trimiță, așa, șuierînd molcom printre dinți, sub fusta moale, caldă, cu falduri. Asta-ar fi culmea : poet fiind, să nu crezi în cuvinte !

Și iată : emoționat, simți din nou pină-n toți rărunchii cum te pătrunzi, cum te frăgezești pină la oscioarele alea mici și moi, cu totul dat la cuptor, acolo, înăuntru, la focul mic al inimii mamei tale.

Da. Am să fii din nou proaspăt, apetisant, rumenit, gata să ies în lume. Că de rămas acolo oricum e prea tîrziu și nu se poate. Și pin' la urmă, oricît ar fi focul de mic, tot va fierbe laptele din țîța mamei. Și vor curge pe-aici, pe lingă mine, la vale, riuri de lapte. Tot mi se vor afuma zidurile astea, deaurile de slănină, la fumul blînd, urcînd mărunt, ca de la luminare. Se vor prăji într-un sfîrșit și caltaboșii atîrnați în mațe, mi se va coace plăcinta palmelor și-a frunții, miezul de piine al umărului va aburi. Toate date din nou la focul mic și blînd al inimii mamei mele. Se va fierbe pină la urmă ciorba asta de burtă, va mirosi apetisant ciosvirta asta de rai. Dar pin' la urmă tot va trebui să ies. Măcar să plîng aici, înăuntru, cît mai am timp, ca să rămîn cînd m-oi întoarce c-o amintire : un cubuleț de sare cubică, să-l ronțai la vreun necaz, la vreo nenorocire.

Dar dacă ? Dacă se-ntîmplă chiar acum minunea ? ! Uite-așa, să pipăi în jur : cald-cald, rece-rece, și dintr-o dată : tare. Tare de tot. Aicea, înăuntru. Totul în jurul meu — înțepenit. Și venele să stea pleoștite ca și ciorapii fini, de damă, ai razei de lună din care iese voluptos piciorușul luminii. Să văd cum se țese o plasă roz de păianjen între capul meu și inima mamei mele.

Dar nu. Nu se poate. A fost doar o părere. Nu pot decît să ies. Numai din cînd în cînd am să mai sug din lacrimă, din sarea candel. În rest : voi sta și eu, cum stau de obicei, c-o sită fină-n mînă, căptușită cu dantole, și o voi ține ore-n șir sub raza de soare. Că poate pin' la urmă se-adună-acolo-n ea ceva praf, ceva mălal. Să pun de-o mămăligă strălucitoare. Un boț de mămăligă care să lumineze noaptea de pe masă ca de la candelă, ca de la luminare. O mămăligă ca la mama acasă. Măcar pin' la injurătura viitoare.

Distanța pe care ai avut-o, din 1977, față de România este recuperabilă. În ce măsură ai sentimentul apartenenței la cultura română și în ce măsură la cea franceză?

Sincer să fiu, e o problemă pe care nu mi-am pus-o niciodată, sau, cel puțin, nu sub această formă. De aceea mă simt ispășit să decupez răspunsul în mai multe etape, cu speranța că explicațiile parțiale vor reuși să proiecteze un început de părere.

Trebuie, mai întâi, să spun că, ajungând la Paris acum atâta timp, mi-a apărut, foarte repede, drept o evidență faptul că literatura română se face în România și nu în străinătate. Există o relație, la urma urmei neesențială, dar care nu poate fi neglijată fără a o plăti mai apoi scump, între scriitor și public. Acesta este nu numai obiectul solicitudinii noastre ci și un fel de ecran de control, un aparat complex de măsură al desfășurării noastre literare. Îți trebuie un imens geniu pentru a construi o operă (și nu o carte sau două) fără a întreține o relație vie cu un public ori care ar fi el. Nu mi se pare exagerat să spun că el este garantul sănătății noastre mentale. Nu este vorba, firește, nici de ceea ce se cheamă publicul larg, nici chiar de publicul „plătitor”, ci de această țesătură din multe fire care este viața literară a unui spațiu cultural dat: relațiile cu cititorii, desigur, dar și cu revistele, cu alți scriitori, cu puterea politică, cu critica, cu înseși cărțile care vin să se așeze alături de ale tale pe taraba librăriei. Iată de ce literatura exilului mi s-a părut artificioasă, scriitorii exilului închiși într-un fel de grădini zoologică unde, este de la sine înțeles, un tigrul rămâne un tigrul și un cimpanzeu un cimpanzeu, dar nu întrutotul: existența lor e impregnată de falsitatea unui ghetto, îngrijitorul mângâindu-le boturile și aducându-le hrana după bună voia lui, totul desfășurându-se după o altă logică care nu are nimic de a face cu cea naturală, liberă.

Având șansa de a putea alege, am devenit scriitor francez, ceea ce nu înseamnă că scriu în franceză ci, mai ales, că public în editurile franceze (sau nu — în acești ani, mai multe edituri mi-au respins mai multe cărți care au avut de așteptat înainte de a apare), că am știre de cifrele de vânzare (nu pentru a mă da după ele, ci pentru a ști în ce măsură reușesc să conving câteva mii de persoane să mă urmeze); aceasta mai înseamnă și că critica (atâta câtă se face la Paris) mă ține sub supraveghere, etc., etc.

Toate acestea pentru a spune că trecerea de la o cultură la alta s-a făcut nu sub imperiul unor alegeri înalte, ci din refuzul de a transforma libertatea exilului (un termen foarte relativ) într-o nouă servitute (cea a grădinii zoologice a exilului).

Se întâmplă însă că acest nou spațiu cultural unde pătrundem nu-și pune, cel puțin până la ora aceasta, cituși de puțin problema unei identități naționale. Explicațiile sînt complexe și mi-ar fi greu să le evoc. Mă mulțumesc să constat faptul. Parisul literar funcționează pe baza unei legi simple, economice: este scriitor francez cel pentru care editorul nu are de plătit o traducere, punct. Apartenența la o cultură națională ține, aici, mai degrabă de pitoresc și de categoriile clișeeilor publice (un scriitor român este român în măsura în care vorbește de Dracula, așa cum un scriitor sud-african este sud-african în măsura în care vorbește de apartheid, etc.). Și Dumnezeu să te ferescă să ieși din cadrul clișeului public.

Poate că din aceste două cauze am refuzat și în public dar și în mine însumi, să-mi pun problema unei apartenențe culturale naționale preferînd senzația apartenenței la categorii mai vaste: ansamblul cultural țigănesc din inteligența Greciei antice, spațiul mediteranean, Europa centrală. Acestea da, le simt și, paradoxal, mă înfîlțesc mai bine cu marile tendințe ale literaturii noastre în aceste spații largi.

Pentru că, la urma urmei, și aici vroiam să ajung, ce anume înseamnă apartenența la o cultură națională decît senzația unei predeterminări: a te înscrie într-un șir (de opere, de curente, de idei). Or, silit prin natura intimă a creației la originalitate, tendința scriitorului nu poate fi decît de ruptură. În mod natural, el tinde să pornească alături de drumul — ceea ce nu este decît un fel de a vorbi: odată opera constituită, drumul care pare a duce într-altă parte, trece, acum prin el, către un orizont nebănuț înainte de el. Reînsciriera lui în traiectoria națională aparține criticii, istoriei literare, și nu scriitorului însuși.

virgil tănase

«LITERATURA ROMÂNĂ SE FACE ÎN ROMÂNIA ȘI NU ÎN STRĂINĂTATE»

Iată de ce, plecînd, pentru că așa s-au hotărît lucrurile, dintr-o țară unde nu ajunsese încă a-mi pune problema apartenenței naționale, ajungînd într-alta în care această problemă nu se pune, am avut, de fapt, privilegiul de a scrie cu convingerea că amîndouă aceste țări aparțin unui trunchi comun și că, la urma urmei, predeterminarea culturală a unui scriitor este mult mai vastă decît recuperarea sa în cadrul restrîns (dar util) al unei culturi naționale.

Consideri că apartenența lingvistică a scriitorului determină apartenența lui culturală?

În abstract, nu. Practic însă o limbă încheie un scriitor: Sadoveanu sau Caragiale, Dimov sau Sorin Titel nu pot vorbi unui cititor străin așa cum ne vorbesc nouă. Este adevărat că limba română este de o bogăție particulară și că, deci, printre limbile pe care le cunosc, poate cu excepția limbii ruse, celelalte, mai eurate, implică, în momentul traducerii, o scheletizare a textului (reciproc, texte descarnate devin, prin traducere în românește, foarte păstoase). Limba română este avantajul și handicapul nostru. Ea ne slujește înăuntrul hotarelor noastre pentru o gîndire mai ascuțită, ea se mulează pe realități mai subtile; ea ne dezavantajează în străinătate unde, prin traducere, cărțile mediocre trec mai bine decît cele importante.

De aici, modificarea tacticii literare în momentul trecerii de la o limbă de scriitură la alta, pentru cei care-o fac. Arhitectura, de pildă, devine mai importantă decît culoarea (totul relativ, firește).

Dar tactica literară este ea determinantă pentru apartenența culturală? O dată mai mult, sînt probleme pe care m-am dezobișnuit să mi le pun, lăsîndu-le în seama profesorilor. De fapt, intuitiv vorbind, cred că, la urma urmei, totul este o problemă de nivel al analizei și de sondaj. Acum cîțiva ani, unul din cei mai importanți critici francezi (adică jurnalist și nu critic), își intitulă cronică dedicată lui Cioran: „Cel mai mare scriitor francez este un român”. Ceea ce dă de gîndit: Cioran este mai degrabă român (decî recunoscut ca aparținînd unei culturi străine) sau francez (întrucît reprezintă, la această oră, cel mai bine, o literatură)? Greu de spus. O dată mai mult, cred că răspunsul, pe cînstitele, nu se poate da decît la o bucată de vreme după ce opera cutăruia s-a constituit, numai atunci cînd punerea în perspectivă permite de a spune dacă ea a fost suficient de importantă pentru a cîrmi drumul unei literaturi naționale — și nu pare deloc exclus ca o personalitate de prim plan să modifice mai multe asemenea itinerarii deodată. Eugen Ionescu a schimbat (poate nu în bine, dar asta este o altă problemă) atît itinerariul textului de teatru francez cît și cel al tinerilor scriitori la noi. Aceasta deși a scris în franceză.

La urma urmei, limba este forța inerției culturale pe care o avem în noi. Ea ne duce pe direcția deja stabilită cînd menirea noastră este tocmai de a cîrmi, de a lua un viraj primejdios. Trebuie multă îndemînare pentru a minui un vehicul atît de impunător...

Dar mă îndepărtez de la întrebare. De fapt nu știu, probabil că nu.

România are nevoie de recuperarea valorilor de peste hotare. Ce se poate face și ce poți face personal?

Faptul că atîția intelectuali români, duși de evenimente, au devenit celelalte perfect integrate în structurile intelectuale ale țării unde se află, este, astăzi, o șansă. Ei sînt canalele de comunicație cu lumea, dinspre și înspre România. O țară vie și liberă are nevoie, așa cum se întîmplă cu organisme vii, de antene către exterior, mai ales într-un moment în care cel puțin Europa își construiește un itinerar pe care și țările din Est îl vor urma, pare-mi-se, aducîndu-i, poate, corective utile. Viața înseamnă transformarea continuă a elementelor exterioare în substanța proprie și nu există închidere în propria piele, în propria ființă care să nu fie semn de boală sau de nebulie. Substanța culturală, intelectuală, străină, nu este decît un aliment care trebuie mistuit și asimilat dar fără asemenea alimente corpurile, inclusiv cele sociale, pier. Ideile se nasc din idei și cu cît vor circula mai multe, adunate de pe cît mai multe coclauri, cu atît corpul social românesc va avea mai multe șanse de a produce, la rîndul său, idei de care alții pot avea nevoie.

Rolul nostru, al celor care, siliți, odinioară, să plecăm din România, ne vedem, astăzi, nevoiți să rămînem în străinătate, poate merge de la detaliu pînă la întreprinderi mult mai însemnate. În aprecierea evenimentelor din România de azi, cred că, într-o măsură însemnată, cuvîntul meu, aici, la Paris, a adus clarificări utile. Regret, în treacă fie zis, faptul că într-o notă anonimă din „România literară” citeva vorbe, scoase din context, au fost interpretate tendențios. Aș fi spus „în esență” (decît „esența” ar fi fost poate mai cinstit să dea un citat!) că toți scriitorii români au colaborat cu securitatea. Am revăzut ieri secvențele înregistrate și am transcris textul. Mai întâi și pentru clarificare nu a fost în nici un moment vorba de nici un scriitor român. Nici în general, nici în particular. Cuvîntul „scriitor” nu a fost pronunțat și nu acesta era subiectul intervenției mele. Philippe Gosset, jurnalistul postului de televiziune Antenne 2, vroia să știe dacă jurnaliștii televiziunii române compromiși în epoca Ceaușescu mai pot fi credibili astăzi. I-am răspuns că în România totalitară, toată lumea trebuia să „joace jocul”, dar, adăugam, „a spune că toți cei care au jucat jocul susțineau regimul ceaușescu este complet fals. Lucrurile trebuie cumpănite cu multă măsură”. (Nu este vorba de „esență” intervenției mele ci chiar de vorbe pe care le-am pronunțat). Că unii au reușit să traverseze această epocă fără a avea nimic a-și reproșa, mi se pare o evidență (am scris-o în mai multe articole de care corespondentul anonim al „României literare” nu pare a avea știre) așa cum mi se pare o evidență faptul că într-un asemenea regim nu se putea supraviețui fără a face compromisuri, fie și numai cel al tăcerii. „A se da cu securitatea, spunea — jurnalistul francez relua ideea, tenace în Franța, că, în România, toată lumea „s-a dat” („se

mouiller”) cu securitatea — nu trebuie să ne facă să credem că toți românii erau turnători. Era vorba de un act simbolic de suspiciune („alléance”) fără de care nimeni nu putea exista în acest regim. Într-o situație de catastrofă istorică în care lumea a fost împinsă pînă la limitele suferinței, adăugam, odată mai mult, nu trebuie să judecăm grosolan”. Cred a fi spus exact pe dos decît a înțeles corespondentul anonim al R.L. — dar, Doamne! „esența” este uneori atît de departe de realitatea vulgară!

Mi se pare important ca lumea astăzi, în Franța, să înțeleagă că, în anii de dictatură, între foarte puținii buni absoluți și, probabil, foarte puținii răi absoluți, se află în imensa masă a celor care n-au știut sau n-au putut să reziste, care au făcut răul știind că-l fac și călcîndu-și pe inimă, cei care pot face și binele dacă nu sînt învinși anume să „acă răul, etc. O țară nu se construiește cu eroi ci cu oameni necăjiți care sînt singurii a ști, în adîncul sufletului lor, dacă au rezistat pînă la ultima limită sau dacă lașitatea i-a vîndut prea de timpuriu.

Revenind la rolul pe care-l putem avea, aici, în străinătate, noi cei legați încă de România dar trăind departe de ea, un alt demers mi se pare posibil (aș putea să aștept această ocazie pentru a-l întreprinde). Prin notorietatea pe care ne-am dobîndit-o profitînd de creditul pe care ea ni-l dă, putem atrage atenția asupra lucrurilor importante petrecîndu-se în cultura română. Am pus în scenă aici scriitorii români; am reușit să impun câteva cărți — alteleori am eșuat (editura Flammarion a semnat un contract cu Augustin Buzura la capătul a trei ani de lupte, contract reziliat în momentul schimbării echipei, ceea ce a determinat, de altfel, și plecarea mea din această editură). Alteori, aș fi putut să fac mai mult dacă n-aș fi avut împotrivă autoritățile române (după ce văzusem, la Paris, filmul lui Daneliuc „Proba de microfon”, am reușit să conving un difuzor să-l ia; ambasada a pus însă atîtea piedici administrative încît lucrul nu s-a făcut). Din acest punct de vedere, în ceea ce mă privește, lucrurile nu se vor schimba radical. Sper doar într-o colaborare mai eficientă cu autoritățile române și, mai ales, într-o deschidere mai mare a publicului francez (reputat lipsit de curiozitate pentru tot ce este străin) către România. Agenții culturali contează mai puțin: ei sînt simple mașini de calculat: nu vor publica nici o carte pentru valoarea sa literară ci numai în măsura în care vânzările pot depăși investiția în traducere și fabricație (vorbesc de editorii cei mai deschiși, cei care nu se preocupă numai de beneficii). Important mi se pare un singur lucru: de acum înainte, scriitorii români, și noi, cei dispuși să-i sprijinim, vor putea lupta cu arme egale cu alți scriitori din lume. Ei vor putea participa la „piața” literară europeană (care este, într-adevăr, o „piață” cu avantajele și dezavantajele implicate, cerînd de la prezența fizică a scriitorului pînă la întinderea tarabelor la diferitele țiguri de carte — mai cunoscut prin forța lucrurilor, pentru că sînt, de-acum, unul „de-ai lor”, am fost deja invitat să „promotionez” un stand de carte românească la țigul de carte de la Geneva de la sfîrșitul lui aprilie).

În același timp, canalul care sîntem, noi cei aflîndu-ne în străinătate, va funcționa și în celălalt sens: dinspre țările în care trăim spre România. Cred că unul din numeroasele motive care m-au făcut să mă aflu, pentru cîteva zile, în România la sfîrșitul lui decembrie, această legătură pe care o facem între țară și culturile lumii va putea să se împlinească și în celălalt sens; că în măsura în care acest lucru va fi simțit ca necesar, vom putea face să curgă, prin noi, spre România energia intelectuală în cîmpul căreia funcționa. Faptul că acum, primul festival de teatru străin în România, organizat de Ministerul Afacerilor Externe și al Culturii franceze, se deschide cu premiera piesei lui Beckett *Catastrofa*, pe care am pus-o în scenă pentru Teatrul Europei, spune deja cît de important mi se pare a fi eu însumi, în măsura puterilor, un nod între țară și Europa. Alte propuneri mi-au fost făcute, fără a o uita pe aceea de a avea în chiar paginile *Luceafărului*, revista în care am debutat acum vreo douăzeci de ani, o rubrică. Valeriu Moiescu ar fi vrut să pot lucra cu studenții institutului de teatru al cărui absolvent sînt. Șerban Foartă m-a invitat să fac regie la Timișoara, Mircea Ciobanu mă întreba dacă manuscrisul traducerii mele din Balzac: *Povestirile deșucheate*, carte respinsă de cenzură înainte de plecarea mea din România, mai există. La ora aceasta mi se pare posibil să răspund pozitiv acestor solicitări — deși va fi greu să rup o lună pentru pregătirea unui spectacol la Timișoara iar manuscrisul traducerii din Balzac chiar nu știu dacă mai exis-

tă. Nu trebuie uitat un singur lucru, că prezența noastră în România, în măsura în care, repet, ea este o nevoie de substanță și nu de simplă marcă simbolică a faptului că frontierele culturale au fost suprimate, această prezență nu trebuie să ne facă să pierdem locul pe care îl ocupăm în străinătate, fără de care ideea de legătură, care îmi este atât de dragă, n-ar mai avea nici o consistență: legătura presupune noduri foarte strânse de-o parte și de alta, noduri foarte trainice în fiecare din punctele pe care vrei să le legi.

Ai lucrat în două planuri: scriitor și om de teatru. În Franța, care dintre aceste două activități ți-a ocupat timpul? Cum ai de gând să evoluezi?

În condițiile „pieței“ franceze (unde cultura rămâne, în mare, un comerț cu care trebuie găsite, atunci când nu faci artă comercială, acomodări), amînouă aceste meserii cer timp pentru a deveni cit de cit remunerative. Conștins să consacru o parte din zi unor activități capabile să-mi asigure casa și masa, a trebuit să aleg. Am ales, firește, literatura și n-am lucrat ca regizor decât sporadic (trebuie spus că, în Franța, teatrele nu au regizorul lor, ca în România, și că, în general, ca să poată face regie un regizor trebuie să ia direcția unui teatru, ceea ce nu era posibil pentru mine). De altfel, semnificativ, colaborarea mea cu teatrul **Le Lucernaire**, centru național de artă și experiment, cu care am lucrat regulat în ultimul timp, a început sub semnul scrisului. Christian Leguilloch, directorul teatrului, mi-a spus acum cîteva ani: „Neavînd un nume ca regizor dar fiind cunoscut ca scriitor, propunerea mea este următoarea: scrie o piesă și atunci te iau să faci regia“. Am scris **Paradisul la mica tocmală**. După aceea am putut să lucrez și ca regizor. Dar activitatea teatrală a rămas restrînsă și, în ultimii ani, am renunțat și la atelierele de teatru pe care le-am condus pe lângă Antoine Vitez și apoi la Espace acteur, una din școlile de teatru pariziene. Stagiunea viitoare voi lucra probabil mai mult. După cum se înfățișează lucrurile, la ora aceasta, voi face, probabil, trei sau patru spectacole: **Cadavrul viu** de Tolstoi pe care l-am rescris într-o versiune pîrîndu-mi-se a fi mai eficace pentru publicul de azi și **Somnoroasa aventură** de Teodor Mazilu. Piesa lui Matei Vișniec **Buzunarul cu piine** este deja terminată dar, din păcate, teatrul care trebuia să se deschidă cu această piesă (era vorba de un teatru nou) nu s-a mai deschis și voi încerca să refac piesa pe o altă scenă. În același timp, în anul în care vine ar trebui să-mi apară două romane deja scrise, unul pentru „copii și tineret“: **Balul la carnavalul de la Veneția** și celălalt, mult mai serios, al cărui titlu, în românește, ar trebui să fie: **Au înflorit iar vișinii și merii**.

Ai vorbit de un turneu de teatru francez în România. Despre ce este vorba exact și care este rolul tău în acest turneu?

Ministerul afacerilor externe franceze și Ministerul culturii în acord cu Ministerul culturii și cu teatrele românești au organizat un ciclu de spectacole la București, Timișoara, Cluj și Iași între 27 martie și 15 iunie (de această dată nu sînt încă siguri). Este vorba de cîteva spectacole care au fost bine primite de publicul francez și străin, cîteva spectacole care pot da o imagine a teatrului francez de azi și care, în același timp, vor să marcheze reintrarea României în circuitul cultural european. De aceea spectacolul a cărui regie mi-a fost încredințată este un semn deplin. **Teatrul Europei**, poate cea mai prestigioasă instituție teatrală franceză (împreună cu **Comedia franceză**, și ea prezentă în acest turneu prin Antoine Vitez, cel care o conduce), al cărui director este, astăzi, un spaniol, Lluís Pasqual, produce piesa irlandezului Beckett dedicată scriitorului ceh Havel, pusă în

scenă de mine, român, francez, cum vrei s-o luați, jucată de trei actori francezi: Sylvie Nordheim, Vincent Solignac și Gérard Desarthes (acesta din urmă unul din cei mai reputați actori francezi, Hamlet în regia lui Chereau în stagiunea trecută, înainte de a fi Don Juan în stagiunea viitoare). Iar premiara absolută a acestui spectacol va avea loc la București. În același timp am ținut să fiu prezent în acest turneu și cu un alt spectacol, pe care l-am făcut în toamna anului 1989, piesa autorului sovietic Leonid Zorin. Această alegere poate părea ciudată într-un asemenea moment, dar pe lângă faptul că acest spectacol era gata, rod și omologat de public (spectacolul cu piesa lui Matei Vișniec nu a avut încă o premieră și el mi se pare încă „crud“), țineam, o dată mai mult, să merg împotriva locurilor comune și mi s-a părut că, poate, este un lucru bun ca publicul românesc să vadă cu ochii noștri de la Paris, în măsura în care acest lucru este posibil, literatura sovietică de care atîta timp ne-am ferit, ea fiindu-ne impusă. O privire decrispată asupra faptelor de cultură este, poate, cel mai important mesaj pe care îl pot aduce, în momentul acesta, în România. N-aș vrea să trecem dintr-o extremă în cealaltă și n-aș vrea ca tinerii de azi să facă așa cum am făcut eu în anii '50, cînd refuzam să citesc clasicii ruși pentru că erau publicați la editura... Cartea rusă.

Proiecte literare?

Deocamdată o carte neliterară. O jurnalistă franceză a ținut să aibă privirea mea asupra României. De fapt, răspunzînd întrebărilor ei, povestind lucrurile așa cum mi s-au întîmplat, aici, acolo, atunci, acum, am încercat, prin prisma unui destin particular, să spun publicului francez o serie de lucruri care par a-l interesa. Este prima carte „neliterară“ pe care o public, pînă acum refuzînd să joc rolul de „martor“ și cu atît mai puțin pe cel de „disident“, convins, în această privință, că Milan Kundera are dreptate atunci cînd scrie că opoziția dintre romancier și sistemul totalitar este mai profundă, pentru că e ontologică, decît cea dintre disident și „aparatură“. Nu vreau să fiu nimic altceva decît scriitor.

Acum, că acest pericol a dispărut, mi-am permis această îndepărtare de la normele pe care mi le fixasem. Această carte, al cărui titlu este **Ma Roumanie**, trebuie să apară la începutul lunii aprilie și editorul a prevăzut două mii de exemplare pentru România, modul de difuzare al acestor exemplare nefiind încă definit.

„Lucașfărul“ ar vrea să fie o revistă valabilă pentru toți cititorii de limba română. Avem nevoie de informații din străinătate. Cum ai putea să ne fii de folos?

În două feluri: mai întîi, cred că o cronică punîndu-vă la curent cu ideile care se vehiculează în Franța (atunci cînd acestea se vehiculează) poate îngădui cititorului român un prim triaj în imensitatea de texte care apar aici. Ea poate fi un reper, semnalînd cărțile cit de cit interesante (țin o asemenea cronică săptămînală în revista **Medias** de vreo cinci-șase ani). Mai important mi se pare însă de a pune în legătură publicul românesc cu personalități ale vieții culturale franceze. În trecut, **Europa liberă** mi-a înlesnit asemenea înfîlîrit cu Jean Baudrillard, Claude Simon, Philippe Sollers, părintele Pierre și atîția alții). Cred că asemenea „portrete literare“ plecînd de la interviu sînt o deschidere eficace spre gîndirea europeană.

În fine, să nu uităm că sînt scriitor și că, atunci chiar cînd scriu în românește, un ochi atent va descoperi, poate, spiritul în care se mișcă literatura aici, la Paris (dacă cu adevărat ea se mișcă, ceea ce este o altă problemă).

Rep.

emil

brumaru

Bocet de adult

Lîngă dalbul tău picior,
Unde se ingeamănă
Fărdelege cu celalt
Și-s strînși fluturii ciopor
Coboriți lin din înalt,
Surioară, cheamă-mă.

Căci de cînd nu ne-am văzut,
De genele ochilor uzi
Mi-atîrn' lacrimi de doi puzi,
C-au trecut și-au tot trecut
Printre flori mari de bostan
Căruțe grele cu ani
Și-mi simt sufletul în mine
Ca mațul de becajine
De subțire;

Pupa-ți-aș în amintire,
Într-un antresol,
Sub capot, pe trupul gol,
Să-mi mintui viața nătîngă,
Coapsa stîngă,
Și să-mi fac mîntea-nțeleaptă,
Coapsa dreaptă...

Plecarea amînată

Sînt tot mai tăcut de o vreme.
Privirile-mi lunecă-n gol
Spre-un inger ce vrea să mă cheme
Făcîndu-mi din aripi, domol,

Să luăm împreună o birjă
Dar eu mă sfîșesc să-l ascult,
Încerc să nu-l văd și am grijă
Să țin ochii-nchiși cit mai mult.

Ci el știe veșnic s-aștepte
(Căci are-o răbdare de inger!)
Cînd stă peste razele-n trepte
Și nimbu-și răsfăță-n răștrîngerii.

Confesiunile unui băutor de ceai

Mi-ai dăruit un ceainic cu lăntșor
de-argînt
Și-acum stau lîngă plită și nu-ndrăznesc
să-l pun
Pe flăcări. Ceaiul negru din care-o
să-mi adun
Cuvintele năuce vor iriza-n minciuni
Dar eu nu pot de astăzi să mint nici
cit un crin.

Ci dacă-mpingi cu sinii pe pagini de
talmud
Arome sfătuite să-mi mîngie păcatul
Că-n loc să fierb esențe aștern în pripă
patul
Și pernele le nărui obraznic și de-a
latul
Spre-a ne foi-n mătăsuri ca viermii-n
foi de dud,

Nu mă certa, femeia mea blind
nelegiuită,
Cu ochii. Uite, bruma-și topește-n largi
coperti
Un anotimp sfielnic. Și coapsele să-ți
ierți
Cînd în amurguri pline de mari castani
inerți
Strecoară lin prin ele viața-mi ca prin
sită.

Bocet de adult

Și-ai plecat. Unde mai ești
Surioară?
Sufletu-n mine-i deodată
Camelie macerată
În rachiuri și-n calești
Și-ncepe încet să moară.
Poate că nici nu ai fost!
Bat mătânii și țin post
Bleu,
Să-mi fac păcatul subțire
Ca mireasma-n amintire,
O!

Confesiunile unui băutor de ceai

Dacă Verlaine pilea absint
E că Parisul nu știa
Că într-un tîrg, lîng-o tejghea
De asfodel, iubita mea
Topește-n ceauri trupu-i sfînt
Ca să i-l sorb cit încă sînt,
Tocîndu-mi pin'la catifea
Aripele, pe-acest pămînt...
Et patati... et patata...

Plecarea

Bătuți lin pe umeri de fluturi
În semn de albastru drum bun,
În urmă-ne apele-n ciuturi,
Oh, capăt-un iz de căpșuni

Și iarba se-ndoaie subțire
De cită văpaie și chin
Și rouă strivită-n neștire
Îi trebuie-amurgului fin...

CALUL MAGIC

O aștepta în fiecare sâmbătă dimineața pe treptele scării care duceau spre casa cu frontispiciu înalt și cu un singur turn — celălalt fusese dărâmat în timpul războiului — numită de săteni „Castelul” sau „Ciinele de piatră”, poate pentru că semăna cu botul unui ciine cu o singură ureche.

Aici își petrecea Bérénice sfîrșitul de săptămîină, vacanțele de vară, sărbătorile de Crăciun și Paști și tot aici se refugia cînd era bolnavă, tristă sau „traversa o depresiune nervoasă”. Cobora din mașină, îl săruta pe obraz și acoperiți de barba stufoasă, îi dădea zărele și revistele adunate timp de o săptămîină, iar el începea să-i povestească ațerat — cu un aer de fermier degheizat, dispus mereu să facă o glumă sau farsă — care au fost „evenimentele mai importante petrecute în gospodărie în absența ei”. În istorisirile lui căuta întotdeauna „taină și miracolul” care se ascundeau în spatele existenței dominate de instinct, concret ori rațiuni plate și seci: reproducerea animalelor, vinătoarea de lupi și vulpi, cursele de cal și ciini, luptele de cocoși: aștepta în fiecare zi apariția unei revelații sau iluminări... pînă atunci prefera să se amuze sau să cultive flori.

Bérénice se ducea în casă, își punea „o rochie asortată cu florile și iarba din poiană” sau un costum de călărie; de fiecare dată avea senzația că devenea o altă femeie și începea să joace un rol deosebit de cel pe care îl trăia la oră. Aici era: soție, amantă, țărancă, contesă, soră de caritate, medic veterinar, călugăriță, cerșetoare, sfîntă... iar el devenea pentru ea: soț, amant, poet, bunic, preot confesor, medic psihiatru, antrenor de sport, pădurar, *magister ludi*, magician, călăuză, mare șaman... „o farsă cu doi actori în multiple ipostaze, care conviețuiau în mijlocul unor animale vorbitoare și cu o surpriză în prolog sau actul doi... un buchet de flori de cîmp printre jupoanele albe, un pui de țepure ascuns lângă o pălărie, o scrisoare de rămas bun sau un bilet în care era scris: „sintem mai mult decît ceea ce sîntem”... motive de înflorare, bucurie și nevoia de a privi totul printr-un geam jivrat prin care s-ar vedea doar siluete în mișcare, sau cercetarea întinderilor printr-o lunetă pe care dacă ai mișca-o imaginea s-ar sparge în mii de fragmente, sau un cuarț cu multe fațete ale spațiului-timp, deci o lunetă-cu-geam-jivrat-și-cuarț prin care cei doi priveau lumea, iar în jur o forță ordonatoare care îi ține în mină pe el, luneta și lumea întreagă...”

Bérénice ieșea din casă, se lăsa admirată în costumul de călărie cu pantaloni strînși pe coapsele lungi și îi lua de braț „pentru a-i prezenta grădina și curtea”. La început se îndreptau spre cel 68 de ciini de vinătoare finuți într-un „teritoriu special amenajat”. Auzeau din depărtare lătratul lor, cu cît se apropiau zgomotul de ciocane lovite într-o toacă de lemn se amplifică. Cînd îngrijitorul le deschidea poarta, toți ciinii încetau brusc să mai latre; se strîngeau în jurul lor și se cățarau unii peste alții pentru a se apropia mai mult de el... cozile fluturau, boturile amușinau, toți implorau o dezmierdare; el le rostea numele, îi mîngia pe rînd, verifica dacă mai sînt sănătoși lipindu-și obrazul de botul lor care trebuia să fie rece, îi selecționa pe cei care urmau să fie „conducători la prima vinătoare”, cei care vor fi prezenți la concursul pentru „cel mai frumos ciine din district” și cei care vor participa la cursele de ciini care aveau loc săptămînal în orașul din apropiere. La urmă vizitau „maternitatea și noii născuți”. Cînd poarta se închidea în urma lor și ieșeau din „țara lui *semper fidelis*”, ciinii începeau să latre și unii chiar să urle prevestind parcă o nenorocire. Erik se oprea, își aprindea o țigară, întorcea privirea spre cuștile lor și ochii îi erau invadați de acea resemnare acceptată ce apare înaintea unei despărțiri definitive și în același timp senine și împăcate. Rostea ca pentru sine:

— Nu voi lua nici un ciine...

Ea considera că e o „glumă sau o tristețe mimată”; dacă îi cerea explicații el începea să ridă, îl povestea despre Cerber, paznicul infernului, despre Arthos, ciinele bicefal, despre Scilla și Charibda cățelele mării, adică strimtoarea Messina, sau despre „Steaua ciinelui” din constelația Sirius, iar la urmă îi recita din Iliada: „Dar și pe mine fișil înghiți-mă-vor ciinii / Lacomii de carne-nainte la poartă, cînd fi-voi de-o lance / Ori de-o săgeată lovit...”

Se îndreptau apoi spre grajdurile unde erau 34 de cai de tracțiune, călărie și curse. Se opreau în dreptul boxelor: numele fiecărui cal era înscris cu litere roșii pe o tăbliță. Erik îi mîngia, le controla picioarele, dacă au fost bine potcoviți, dacă au fost „pansați la greabăn și glez-

ne”, în timp ce caii îl cercetau prin buzunare cu boturile lor umede și nările răsfrite — fremătau transparente într-o rază de soare — în speranța că vor primi o bucată de zahăr. Era un miros iute, aspru, miros de efort și odihnă, sudoare, urină și spermă. O rumoare permanentă în care unii nechezau, iar alții loveau cu piciorul în dușumea „cerînd apropierea stăpînului”... urechile ciuite, ochii mari, cercetători, gîturile arciute sub coamele stufoase, cozile lovite peste crupele rotunde și musculoase, piepturile încordate; detalii desprinse dintr-o pictură flamandă. Totul era pus în mișcare de prezența celor doi și în special a lui Erik, magicianul care le cunoștea intențiile, graiul și iubirea...

De fiecare dată ieșeau de acolo surescitate, cu o vitalitate sporită ce se dorea eliberată, o senzualitate transmisă prin piele, nări și singe. El respira adînc de cîteva ori ca după un efort și se uita îndelung la șirul de boxe, parcă ar fi vrut să păstreze imaginea lor, dar și acea taină de care Bérénice rămînea mereu străină.

— Nu iau nici un cal, bombănea el ca pentru sine.

— De ce repeți această glumă?

Erik o cuprîndea în brațe, o săruta, îl mirosea părul care împrumutase asprimi din sălbăticia animalelor, îi mîngia cu tandrețe umerii, talia, soldurile, o desprîndea de lingă el și o privea ca și cum atunci ar vedea-o prima oară, sau s-ar despărți în clipa următoare. Pentru a evita o altă întrebare el începea să-i vorbească despre simbolul calului și al călărețului, îi explica de ce caii sînt fiii nopții și ai misterelor, despre calul arhetipal care este purtător al credinței în moarte și viață și e legat de foc și apă, îi amintea de Sfîntul Francisc din Assisi care a trăit printre animale și pășiri și le învățase graiul, îi istorisea epopeea chirciză a lui Töshük care pentru a-și găsi suflul răpit de un magician a fost nevoit să renunțe la propria personalitate și să cîștige puterile supranaturale ale Calului magic numit Tchak-Kouirouk care avea grai omenesc și îi spunea lui Töshük: „Tu nu vezi ce văd eu, tu nu știi ce știu eu. Tu ai inteligență, dar n-ai curaj”. Pentru a trece de la o lume la alta Calul magic îi cerea stăpînului să-i smulgă de fiecare dată o bucată de carne din piept, numai astfel își cîștiga puterile și virtuțile: o inițiere repetată... calul și călărețul, imagine mitică, iar atunci cînd calul se prăbușea, rămînea mișcarea de avînt și goană care mai purta călărețul o vreme înainte de a-l lăsa să cadă la pămînt... și pentru că a venit vorba de sacrificiu, în *Aevameda* stă scris că jertfiera unui cal simbolizează actul de creație a lumii... În Irlanda eroul Conal I Cernach avea un cal cu cap de ciine care trecea în frumusețe Centaurii, iar Ronsard spunea în *Imnele demonilor*: „Ciinii mă urmează pas cu pas de-a lungul drumului / Eu trăiesc tot timpul pe Marele cal...” Un talmes-balmeș de idei reținute din cărți răsfoite în grabă, o nebulie serioasă a unui fermier-saltimbanc, actor al propriilor trăiri și partituri inventate în care adevărul și eroarea erau intenționat amestecate pentru a-și ascunde mai bine chipul și suflul. Îi povestea apoi despre rezultatele obținute de caii lui la cursele de galop și trap de la Longchamp, ce șanse vor avea la cursele de la Deauville, dacă s-a accidentat vreunul și cît de nefericit ar fi dacă ar vinde un cal, ceea ce o făcea pe Bérénice să nu rămînă străină de amănuntul că banii lui erau pe cale de a se epuiza.

Fotografie de Ion Cucu

Se îndreptau apoi spre „curtea cu lighioane” unde erau 124 de cocoși pitici, 120 de cocoși pentru lupte, 89 iepuri, 46 rațe mute și 360 sau 364 — niciodată nu știa precis — de porumbei din toate speciile. Păsările se strîngeau în jurul lor, iepurii rîdeau cu labele în porțile zăbrelite ale cuștilor, iar porumbeii se așezau pe umerii și brațele lor aproape acoperindu-i. Cînd îngrijitorul aducea un coș cu grăunțe, se producea un vârtej de pene colorate, creste roșii cu nuanțe de crevet, gheare și ciocuri în încăierări și răfuieli de-o clipă. Bérénice și Erik se lăsu asaltați de cocoșii multicolori și porumbeii cu colerete, trăiau de fiecare dată „o bucurie de copil și pasăre”. Cînd ieșeau de acolo erau ciufuliți și cu hainele în dezordine; făceau glume la adresa rațelor mute care stăteau de-o parte, timide și complexate deoarece nu puteau țipa, își deschideau doar ciocurile lor roșii și scoteau un sunet de galoș tîrșit de om bătrîn și nevolnic. Bérénice era convinsă că Erik creștea acele rațe numai pentru amuzamentul și veselia ei. Îi îmbrățișa și îi arăta un rătăi dolofan, furios la culme din cauza neputinței lui și a sfidării lor. Veselia lui Erik era mereu dublată de o umbră tainică, parcă ar fi trăit „avec une écharde dans la peau”, cum îi spunea ea. Uneori îl întreba:

— Nu vei lua nici un cocoș cu tine? Nu-i așa?

El zîmbea și începea să-i vorbească despre cocoși care sînt un simbol solar, anunță zorile și soarele; Pitagora recomandă să creștem fiecare un cocoș și să nu-l ucidem, spre deosebire de Asclepios care sacrifică un cocoș pentru fiecare boală, chiar Socrate i-a cerut lui Criton să taie un cocoș înainte de a muri pentru ca Asclepios să-i primească jertfa și suflul... cocoșul este emblema lui Cristos, alături de vultur și miel, iar pentru Yahve el simboliza inteligența... în Islam cocoșul era venerat fără egal, iar Mahomed spunea: „Cocoșul alb este prietenul meu și dușmanul dușmanilor lui Alah!”

Vizitau apoi grajdurile unde erau 44 de vaci. Nu întîrziu prea mult acolo, Erik era grăbit, voia să-i arate sera cu cele 650 specii de flori „îngrijite personal de Castelul”, cum îi spunea cel din sat. Mergeau printre straturile cu flori, se opreau în dreptul unui cactus înflorit sau unei orhidee, iar la urmă ajungeau la cei 14 șerpi de apă pe care îi ținea într-un bazin încălzit. Se îndreptau spre ieșirea străjuită de doi palmieri pitici, rezecatul unui altoi făcut de el. Cînd treceau pragul Erik făcea să se mai uite în urmă, știa că ea îi urmărește privirea...

Un docar îi aștepta în dreptul scării. Erik voia să-i arate crescătoria de pești, turma de oi și pădurea cu stejari și tei. Caii treceau în trap pe lingă iazurile cu pești, printre poienile înflorite și ajungeau la casa pădurarului. Aici mînceau la prînz, stăteau într-un chioșc, priveau pădurea cu teii înfloriți care le trimeteau parfumul lor, ascultau cîntecele păsărilor de pădure și ecourile din vale... tăcerea dintre ei era străbătută de o iradiere reciprocă, o comunicare profundă, „o cunoaștere prin reflectare în suprafețele prismelor în care trăiau și se întîlneau pentru a înfăptui posesiunea lor spirituală...” un calm, o lentoare, chiar o lenă a tuturor gesturilor; un pahar cu cidru ridicat spre buze, o mină întinsă spre un șervet, o atingere abia percepută, o privire în care unul luneca spre celălalt pentru a se regăsi pe sine și în același timp pe cel din fața lui...

Se întorceau acasă la asfințit, se duceau în bibliotecă și în timp ce mînceau o înghetată, beau o cafea ori un pahar Armagnac, el îi arăta ultimele volume cumpărate, vreo carte rară trimisă de un anticar, îi vorbea despre un vis, o culoare, un număr sau îi explica ce sînt „lemurii și umbrele morților”. Nevoia lui de comedie și farsă apărea mai ales cînd vorbea serios. Bérénice era mereu în gardă pentru a-și sesiza trecerile neașteptate și dezorientate. Cînd el îi spunea: „Nu iau cu mine nici o carte”, ea nu știa dacă repetind acele cuvinte nu urmărea efectul contrar, întelegînd ori că nu va pleca niciodată pentru a se bucura de toate cărțile și averea lui, ori exact invers, că va abandona totul și va părăsi aceste locuri.

Seara se duceau în sufragerie pentru a lua cîna; luminări de ceară străluceau în sfesnice mari de argint, totul părea desprins din „tablourile de familie care acopreau pereții”, a-

bandonau curînd culorile împrumutate, izbucneau în ris văzîndu-se în ținuta de seară elegantă care le impunea un aer maiestos și grav. După ce terminau de mîncat se duceau în salon și se așezau în fotoliile comode din fața șemineului în care ardeau butuci mari de lemn. Atunci simțeau că ziua se terminase și că pot renunța la „costumele închiriate”, deveneau iarăși ei înșiși, rămîneau cu privirile îndreptate spre foc, ascultau lemnele care crăpau cu zgomot în flăcări, se prăbușeau în cenușă sau se stingeau în scrum. După o vreme, Bérénice întorcea ochii spre el; ținea capul rezemat de speteaza fotoliului, ochii închiși, chipul palid, mușchii feței relaxați, gura puțin întredeschisă, parcă dormea sau ar fi plecat într-o călătorie și ar fi lăsat acolo doar trupul neînsuflețit...

...Bérénice a sosit la Castel, a coborît din mașină, dar nu l-a găsit pe ultima treaptă, acolo unde obișnuia s-o aștepte. A bănuț că e o farsă de-a lui și a urcat liniștită scara. Cineva i-a întins un plic fără să-i spună nici un cuvînt. S-a oprit și în timp ce desfăcea plicul aștepta să-i audă glasul de la o fereastră, ori din dreptul unui grajd... sau să-i simtă brațele cum o cuprînd de umeri și o sărută lingă ureche. A despăturit hirtia și înainte de a începe să citească a mai așteptat o clipă, ca și cum și-ar fi trimis toate simțurile în jur, spiriduși-mesageri, și constatînd că nu primește nici un răspuns și-a coborît privirea spre cuvintele caligrafiate; nu înțelegea nimic, cuvintele nu mai erau cuvinte, trupul ei devenise un ecran de care se loveau tot felul de semnale, nici unul nu era cel pe care îl aștepta; a reluat lectura de cîteva ori și la urmă i-a auzit glasul:

„Noaptea trecută l-am întîlnit în grădina pe tatăl meu. Mi-a spus să iau ceasul lui de buzunar cu capace de aur și să plec. Am intrat în casă, am căutat prin toate sertarele și casetele și în cele din urmă l-am găsit în scrinul din dormitor. Ceasul funcționa cu toate că nu l-am întors de la moartea tatălui meu, adică de 18 ani. L-am ținut în palmă, l-am ascultat și atunci am înțeles că era semn pe care îl aștept de-o viață. M-am îmbrăcat cu haine groase ca pentru un drum lung. N-am luat nimic, nici cel puțin o carte. Doar ceasul pe care îl țin în palmă. Pămîntul, casa, gospodăria, animalele, crescătoria de pești, toate își aparțin. Dacă cei 68 de ciini de vinătoare și se par cam mulți, poți să renunți la o parte din ei, nu uita că sînt bine antrenati și urmăresc vinatul pînă la capătul puterilor...”

După ce a terminat de citit s-a uitat în jur, a ascultat cu atenție, mai credea că va apărea în ultimul moment rîzînd de spaima ei. L-a căutat prin casă, prin grajduri, prin seră... A luat docarul și s-a dus la pădure; nevasta pădurarului i-a spus că nu l-a văzut de o săptămîină și „îl aștepta azi ca de obicei împreună cu doamna”. S-a întors acasă, a stat de vorbă cu toți oamenii din curte, l-au zărit cu o seară înainte, s-a plimbat prin grădina, apoi a intrat în dormitor și de atunci nimeni nu l-a mai întîlnit. Bérénice a plecat în sat, s-a dus la preot, la învățător și la primar. Nu a izbutit să afle nimic...

Au trecut unsprezece ani. Cineva i-a spus că l-a văzut într-o circiumă din Oran, altul i-a trimis o scrisoare pretinzînd că a vorbit cu el la cursele de cai de la Nisa, o femeie i-a dat un telefon și i-a relatat că se află în Mexic și e crescător de cai, iar de curînd a aflat că s-a retras într-o mănăstire budistă din Nepal...

Un copil a venit în goană la Castel și i-a spus că un străin a sosit în sat și învățătorul o roagă să vină să-l vadă. A luat în grabă docarul, copilul s-a urcat lingă ea și au plecat în galop. S-au oprit la răscrucea din mijlocul satului. A zărit un bărbat rezemat de zidul de piatră de lingă fîntînă, era îmbrăcat cu o pelerină groasă și aspră, iar în picioare purta sandale. Părea un călugăr sau un pelerin. I-a dat copilului hățurile, a coborît din docar și a simțit — înainte de a-i vedea chipul — că așteptarea ei se va curma în acea clipă. L-a recunoscut imediat cu toate că era mult schimbat, îmbătrînise și slăbise, iar barba căruntă îi acoperea obrajii supti.

— Te-ai întors? ! a zis ea tremurînd.

El a ridicat ochii și a dat din cap.

— Nu vii acasă?

— Nu... și glasul lui nu era nici aspru și nici blind, era glasul celui care trecuse prin ploa, frig, arșiță, foame și suferință.

— Ce ai făcut în toți acești ani?

— Am căutat Calul magic...

— Unde?

— În lumea întregă. Nu l-am găsit... Tată ceasul! El m-a condus. Am venit să te iau cu mine.

— Ce să fac cu tot ce mi-ai lăsat în păstrare?

— Renunță... nimic nu merită nimic...

— Unde vrei să mergem?

El a tăcut, și-a plecat privirea spre ceasul cu capace de aur pe care îl avea în palmă, parcă de acolo ar fi așteptat răspunsul și tot el ar fi știut ce cale vor urma.

— E vreme de seară, a zis ea. Trebuie să mă duc să dau de mîncare celor 68 de ciini, 34 de cai, 44 de vaci, 124 de cocoși pitici, 120 cocoși pentru lupte, 89 iepuri, 46 de rațe mute și 364 de porumbei. Le-am păstrat pe toate așa cum le-ai lăsat... Așteaptă-mă pînă la noapte, voi veni aici...

La miezul nopții, cînd orologiul din turnul primăriei a bătut de douăsprezece ori, Bérénice a sosit la fîntînă. Nu l-a mai găsit, pe o piatră strălucitoare în lumina lunii ceasul cu capace de aur. L-a ridicat și l-a privit îndelung...

ADIO ȘI N-AM CUVINTE

(Fragmente)

george
arun

Motto :

„Vei spune că asta e viață și eu voi
spune că asta nu e viață.”

Virgil Mazilescu

I
Stau în fața geamului de la balcon și mă uit la
fața mea
sint tinăr
de aici văd oameni, luptându-se cu existența
măsurând
drumul și așa prea lung de la drobul de sare la
cearcănele femeii iubite
și ea mai crezând cu toată ființa ei
încercând cu virful piciorului suprafața unei ape
străine
(pentru o clipă singură pentru restul destin)
văd orașul și răsaduri de flori în care apune lumina
femei îndărătnice întorcându-se la casele lor cu
coșurile pline
povestind trecătorilor că și noi avem un suflet
sărutând copiii care le întâmpină cu buchete de flori
la scara blocului
și iată că bărbăția bărbaților lor s-a dovedit încă
o dată
pentru că i-au găsit în pijamale ușoare și citind
ultimele știri
iar când ei au împăturit ziarul și le-au zis bine ați
venit eie s-au întors cu fața la perete și vedeau
acolo lucruri minunate din adolescența lor
dar ei nu au mai așteptat un răspuns
au sorbit încrezători din supa fierbinte
au potrivit ceasurile cu o oră mai devreme
pentru că într-o viață de om și ei știau că începeau
ploile și muncile de toamnă
și frungeau piinea cu mâini de muncitori cu mâini de
fărani
iar apoi o mestecau îndelung și duios ca la carte

II
Iar tu cui mulțumești când te bucuri și la cine te
duci și cu cine împarți
lasă mamă scriu și eu cum fac toți poezii tineri
și nu sar peste masa de prinz nu fumez prima țigară
sub plapumă
iar unde am întâlnit cuvinte mat grele am tras
liniște diafane și a fost bine
acum iubesc florile imi cultiv grădina
și tu crezi c-am scăpat și că tot timpul are să fie
așa dar când ies din casă de fiecare dată mă supără
lumina
lețitia îi zic astăzi cum s-au îmbrăcat oamenii
și ea imi povestește despre cămășile lor frumos
colorate
despre zimbetele care nu sint toate la fel
apoi cu pricepere imi vorbește despre mersul ordonat
al femeilor din oraș
despre picioarele lor încălzind asfaltul la apropierea
grupului de liceeni
bună ziua și bună dimineața și orișicât a fost bine
și ne-am dus la casele noastre și ne-am dăruit
obiecte folositoare
dacă sint mai sincer mai bun decât ieri
când mușcând dintr-un măr și e dulce oricum
când e iarnă și mânușile mele au miros frumos de
piele și ger
acum când te-ai făcut mare nu simți așa în ceasurile
mai grele
și îți mai strecuri tu mina după cuiburi de păsări
și îți mai aduci aminte

III
Diminețile porumbei poștași imi zburau din palmă
iar peste
trei acoperisuri de case se odihneau în lanul de griu
vezi tu stai să-ți fie frig nu te îngrijești de pernă
imi zici
și la noi e cald și bine soarele îndulcește strugurii
adună oamenii în grupuri îi înveselește
și cum folosești cuvinte puține și nu-i crezi pe ei
când îți vestesc viitorul
de nimic nu-mi mai aduc aminte mamă acum înțeleg
soldații în termen când scriu acasă că noi am ajuns
cu bine
înțeleg femeile cu o experiență bogată bărbații în
excursii de studii
sentimentul sfișietor că ai înșelat fără să-ți minți
cine știe cit fără să te doară
de aici văd oamenii luptându-se cu existența
o femeie singură umblind prin ploaie frigul din
salioanele cu miros de naftalină
după ce a fost bine și o mai iubesc și acum
o fi obosit mai lasă-l să doarmă o auzi
o vezi pe ea sărind veselă într-un picior lovind cu
virful
pantofului pietricele care sar voioase în apă
zgomotul și furia marja și marea
inchizi ochii și uite că totul trece

IV
Să ai douăzeci și opt de ani și să nu-ți pese
acum mă uit cum imi tremură mâinile cum
pata de lumină se așază pe gulerul hainei apoi imi
încălzește fața
e aproape bine și începe să-mi placă
numai de n-ar mai trece trenuri spre marile orașe
în fiecare noapte cu ferestrele luminate
și la ferestre femeii frumoase răsfoind reviste de
modă

● Drumul spre poezie „spre poezia de acum, al lui George Arun a fost dificil și sinuos. Imi amintesc de primele lui lecturi la Universitatea ca despre niște semi-eșecuri. Privindu-i figura liniștită, neclintită, imperturbabilă cu care primea cele mai drastice reproșuri, am fost aproape sigur că va reveni și că se va impune. Formula poetică și-a schimbat-o între timp și, dincolo de aspectele formale, ceea ce mi se pare că o caracterizează este subversiunea lentă și tenace a normalității pe care — în aparență — o cultivă. Fără efecte de șoc, fără revelații tulburătoare, „poveștirile” lui George Arun își însușește farmecul lor discret, rezultat din ironie tandră și deplasare abia perceptibilă în condițiile unei răbdătoare reiterări: „Apoi simți durerea ca un om și se liniștește...”

Mircea Martin

O ÎNTREBARE PENTRU NOUĂZECIȘTI

— După inflația metaforică de tip modernist, o manieră ajungând să domine până și textele de muzică ușoară, promoția '80 a propus un proiect de poem accentuat epic, improspătat prin liricitatea prizei directe la „real” și la biografie. George Arun, care sint modalitățile tale de a face „țesătura” între epicul poemului și noua sa liricitate? (Cr. P.)

— Modernismul și-a pierdut liricitatea prin chiar „profesionalizarea” metaforică ajungând, paradoxal, la simpla descriere — e-adevărat, o descriere metaforică, o descriere de gradul doi. Mă încapăținez să cred că poemele mele sint preponderent lirice, așadar încerc să mă epic.

Eu nu știu să povestesc! Scenariile mele epice eșuează, eșecul evenimential sapă de fiecare dată goluri în „memoria” poemului. Poate vei ride, dar eu văd aici sursa liricității poemului: deși nu știu să povestesc, eu vreau cu orice chip să o fac — așadar mă exersezi în a povesti. Mai exact, raportarea mea față de întâmplări ori personaje este una extrem de tensionată, eu nu le accept ca atare, deci nu le pot „povesti”.

Imi place să cred că a căuta o cauză ne pune sub semnul liricului — aflarea ei, abia, dăruindu-ne epopeicului. Ei, lucrurile sint cu siguranță mai complicate decât aceste notații jucăușe.

bărbați în pulovere ușoare cu paltoanele pe
genunchi
copii răsfațați făcându-mi un semn că și ei au trecut
pe-aici
că iată ei călătoresc prin patrie
și ce dacă va fi iarnă și serile mai lungi
eu imi adun părul de pe frunte și mi-l pun la
adăpost
imi privesc mâinile și le las să se liniștească
astfel mă ocup mai mult de numele meu imi
pregătesc viitorul
diminețile când soarele răsare din lanul de griu
la streășina casei apar rîndurile
autobuze urcă voioase în munte
printre brazi și mesteceni foșnitori și aluni
iar el aștepta mereu ploaia și adormea

noi ne așezăm în iarbă și ghicim în petale de
margarete
susurind izvorul și la iarnă zăpadă și viscol și lupi
să ne fie dragă viața să nu ne despărțim niciodată
e aproape bine și începe să-mi placă

V

Apoi simți durerea ca un om și se liniștește
apoi curajul lui de a gândi singur

frica lui din nopțile de septembrie
deschidea încet fereastra și se apleca în afară
gize mici sorbeau aerul dulceag adormitor
i se așezau pe față se hrăneau
de parcă cineva ar vrea să ne ducă de aici zicea
într-o țară cu reclame la tot pasul
cu cinematografe de unde femeile les radioase
purtînd verighete și brîndușe în păr și fire de iarbă
(acum știu că ești bine nopțile îți piepteni îndelung
părul
îți scoți brățărilor cerceii și tot de pe tine se odihnește
te acoperi cu plapuma și trupul îți tremură ca al
minzului fătat într-o noapte de iarnă
și nu plîngi și nu spui mamă eu cu ce am greșit
fredonînd un cîntec și genunchii liniștindu-se-ntr-un
și așa viața începe să aibă un sens și așa tu simți
că nu vei
muri niciodată sau că oricum nu are să te doară)
de parcă cineva ar vrea să ne ducă de aici zicea
într-o țară cu o zi mai scurtă în fiecare an și noi să
spunem de acord și asta
cu oameni care au văzut și au învățat iar acum se
odihnesc
din balcoanele lor cu verdeață și păsări gureșe ne
fac un semn cu mina
că iată se coc strugurii se coc merele ionatan și
porumbul
și ce dacă vorbești în somn și ce dacă visezi fete
singure pe care nu le-ai văzut niciodată
improspătează perna
îți treci palmele prin părul năclăit la ceafă și
și oum să descrii atîtea nopți mai bogate decât albele
zile
cînd te scoli în genunchi sub plapumă și lacrimile îți
șoptești aproape cu invidie mamă
tu ai prins alte timpuri și așa ai înțeleg și tu
de ce imi pun ghetete la soare și mă uit prietenos
la ele
pînă cînd umbra lor im atinge fața pînă cînd cred
că e bine
și cum te înfășoară întunericul moale și cum te
primește patul bun
și cum uiți totul cu atîta lipsă de vinovăție

VI

De ce mă gîndesc tot timpul la el de ce cu atîta
grijă imi privesc mâinile ca și cum ar ști să mă
denunțe
o pasăre mare atacă scurt o pasăre mică
(fără prea multă inaginație fără sentimente
ambigue)
la toamnă cînd vom fi mai buni mai formați
cu obrazii pîlînd ușor în fața femeilor de care ne-am
îndrăgostit proteste
acum pică frunza se înmulțesc alunitețele pe sinii
țigăncilor cu semințe cu mere coapte
acum cînd tu crezi c-am scăpat și că tot timpul are
să fie așa
dar eu mă gîndesc la el care a băut cu
mine în după-amiaza unei zile de muncă iar apoi
nu l-am mai văzut niciodată
i-am auzit pașii pe asfalt i-am făcut un semn
prietenos cu mina și el a venit
din paltonul lui ieșeau aburi subțiri ca din crupele
cailor
ne-am gîndit cu plăcere la o dimineață cu brumă de
două degete
ne-am privit ghetetele din piele neagră ne-am felicitat
bărbătește
în cuvinte puține și am mai înțeles ceva din viață
și ne-am mai adus aminte
pentru că nu de boală sau glonț ci poate de o
bucurie mai mare
dar tu țî-l închipui prin zăpadă și viscol
ori cu cearcăne și multe gînduri cu o mină la tîmplă
cu stînga făcînd cuib sufletului ca unui sin care să
încapă în căușul palmei lui
și te rogi să nu mi-l iai și să nu te doară
că e și el mic și prost și tu să dai plapuma la o parte
să înaintezi pînă în mijlocul camerei printre
obiectele tale

să vezi fereastra lumina și
liniștește-te dragule mai ai timp să urli să țipi
să îți suspectezi pînă și rafturile cu cărți ori
scrisorile scrise de mina ta
(să te bucuri cînd sculpi singe și chiuveta se
colorează frumos)
la toamnă cînd vom fi mai buni mai formați
acum văd crăpătura din zid și mă sperii
o ușă care se închide mereu la a doua mină
acum înțeleg sufletul bărbatului departe de casă
așteptarea aprigă a femeii cu copiii și necazuri
diminețile cu soare ori diminețile ploioase
și fiind femeie slabă îndulcind ceaiul împărțînd
felile de pine
învățînd calea laptelui și steaua polară și steaua
vega
dacă sint mai sincer mai bun decât ieri dacă-mi mai
aduc aminte
o pasăre mare atacă scurt o pasăre mică
și iată se încheie cu bine cum ne așteptam cu toții

VII

Apoi simți durerea ca un om și se liniștește
învăță cuvinte noi îi plăcu zumzetul vesel pe care
il lăsau în memorie
învăță copacii de la poarta grădini pînă la
cancelaria profesoarelor stagiare
cu părul atingîndu-le coapsele
foșnînd frumos a toamnă cînd el deschidea ușa și
spunea bună dimineața
lețitia am dormit ca niște prunci și tu m-ai
vegheat
le văzu zimbetele lor de absolve care nu se
sterseseră încă le ură noroc în continuare
își pipăi părul de pe frunte era așa cum îl stia din
confarma lui
din pătutul lui cu scutece și ursuleți de cauciuc
din cămăruța cu ghirlanda de flori și tovanul pe
care pluteau nori albi lăptoși
în fiecare zi și nu era veselie deloc
și nu se mai întâmpla nimic de atîta vreme

Recitind «Schimbarea la față a României»

„Specificul național” a fost, cum știm, o temă predilectă a României interbelice, cu prelungiri teoretice și practice la 1840, derivate din herderismul etnoistoric al romantismului folclorizant, ca și din școala lui Michelet, ajunse la Spengler & Co. La noi, după epoca „Junlii”, cu tot ce s-a legat (și dezlegat) de această, secolul XX debutează cu A. C. Cuza și N. Iorga, pentru a se ramifica apoi, ajungând la un N. Crainic, dar și la Blaga, la Stăniloae, dar și la Pârvan și Noica, etc. Nu intrăm în detalii. Ceea ce trebuie spus este că *Schimbarea la față a României* se desparte din capul locului de atâtea și atâtea alte demersuri quasi-similare, prin aceea că oferă primul verbului a deveni și nu lui a rămâne. Verb, acesta din urmă, supralicitat de naționalismul reacionar ce cunoscuse apogeul în teoriile eminesciene. „Naționalismul românesc — spune Cioran — a fost aproape totdeauna reacionar, adică n-a iubit niciodată România în sensul ei ideal și în finalitatea ei ultimă. În loc să-și fi pus în treabă: ce trebuie să devină România, ei nu s-au întrebat decât: ce trebuie să rămână. Orice sistem care de dragul constantelor unui popor renunță la căile moderne de dezvoltare în lume, ratează sensul unui neam și nu-l salvează” (p. 103).

Există, deci, un naționalism cu ochii la Răsăritul și al îndreptat către latinitatea occidentală. Cioran nu către Bizanț, ci către Roma (și München, desigur) se uită. „Conservarea datinelor, păstrarea specificului decorativ, paseist, butaforic îl înecă, ci dinamismul devenirii europene, modernizarea și eroismul evoluției. Este o greșală a include România lui Cioran în seria ortodoxismului gândirist. Nu avem încă o istorie temeinică a Driei românești și multă lume suferă acut de oripeala generalizărilor. Desi corelabile în chip (cronologic, între teoriile și atitudinile active ale dreptei rămân distanțe serioase-apreciabile. Sigur, Cioran a scris „Schimbarea” după ce l-a fermecat Germania fuhrerului, ordinea, disciplina, rentabilizarea, elanul teribil din „ein volk, ein reich”, impetușul debordant al voinței de afirmare. S-ar zice că, în locul „spatiului vital” pangermanic, el pune, pentru România, „spatiul spiritual”, dar înțelesul proiectat, adică, prin virtuțile forței de autoconstrucție printr-un harakiri prealabil. „Pentru că un popor să-și deschidă drum în lume, toate mijloacele sunt justificabile. Teroare, crimă, bestialitate, toate sunt meschine și imorale numai în decadență, când se apără prin ele un vid de conștiință; dacă ajută, însă, ascensiunea unui popor, ele sunt virtuți. Toate mijloacele sunt morale” (p. 41), scrie Cioran, și firește, la Anglia, Germania, Rusia ori Spania. Verdictul e clar: „Pentru orice minoră filosofie, orice devine acceptabil.

„Delirul” este, în istorie, visat (mesianic) și se referă spre a fi turnat în vinele nației. Evident, și din milioanele de ghințite ale supremului „Heil” (tot așa cum și mai târziu, Eliade va prezenta salazarismul mai degrabă pentru a da un sens nou României, într-un prodrom al noii masecat). Însă ceea ce trebuie să ne intereseze acum nu este conjunctura câștig și nici măcar obiectivele ei concrete în epocă. Dar, mai ales, analiza fondului etnic în momente de cumpănă, de stare pre-revoluționară, cum era cazul atunci, și post-revoluționară, cum se întâmplă acum. Nu o *dezbateră* propriu-zisă a câștig și scopul rindurilor de față, ci un simbolu îndemn la *recitirea* ei, lucru, veți vedea, dureros de semnificativ pentru zilele noastre.

„Există un viciu substanțial în structura sufletească a românului, un gol inițial din care derivă seria de ratări ale trecutului nostru [...] pe când la atâtea popoare a existat o spontaneitate în germene, o iradire activă în începuturi, o explozie nestăvilă, forma românească de viață suferă de lipsa unui dinamism primordial” (p. 59). „Românii au fost totdeauna prea călduți. Urind extremele și soluțiile tari, ei n-au prezentat în fața cursului lucrurilor reacțiunea caracterizată a unei individualități, ci au dat ocol evenimentelor, încât toate s-au făcut peste ei. Echilibrul nostru n-a fost expresia unei armonii, ci a unei deficiențe. El nu acoperea nici măcar contradicțiile lăuntrice latente, ci liniștea amărită a unui suflet nerealizat [...] Un neam trebuie să-și riște nu numai energiile sale, ci esența, ființa sa. Nerealizându-se, păcătuiește împotriva firii lui, întocmai ca neîmplinirea unui om, care este o sinucidere prin etape” (p. 61).

Schimbarea de accent e împedecă: *armonia* (sufletul românesc „înfrățit cu natura”, boicotul istoriei, retragerea în codru și „tactica nămăstului pirat”), eul matritat de clima temperată și de „generoasă varietate a formelor noastre de relief”, for-

mele degradante ale faimoasei „ospitalității românești” și ale nu mai puțin faimoasei noastre „cuminții” devine „deficientă”, încasare în vidul interior, exil perpetuu în spațiu, cu lozincă, mazochistă, „ca la noi, la nimenea”. Francezul e francez cum e piatra plată, spune Cioran, „evrei știu pină la isterie că sunt evrei și tot așa și rușii... Noi știm în fiecare clipă că suntem români și ne explicăm toate gesturile și reacțiunile prin condiția noastră particulară. Cînd, în tot ce facem, pleznesc pseudometamorfozele istoriei noastre, simțim o rară voluptate să ne mărturisim dezastrulul specific: numai în România, era posibil...” (p. 67). „Cu cât stupefiantă „plăcere” ne „laudam”, noi, în anii din urmă, că „am ajuns de risul lumii”, că sintem considerați sclavii sau „șiganii Europei”, nu?

Bun, se-ncredință istoricii, dar ce facem cu blestemul situații geopolitice, ce facem cu nesfârșitele valori care ne-au pustiit, cu barbarii nomazi, romanii, slavii, etc., etc.? „Nu numai din cauza năvălirii frecvente a hoardelor”, spune Cioran, „ci și dintr-o dispoziție lăuntrică, organică, românii și-au așezat satele în ascunzișuri, în văi nevănuite, în obscuritățile naturii” (p. 83), ci din același instinct al *pitularii*, al evadării în nevănuite, care ne-a făcut alita vreme să acceptăm Miorița și Meșterul Manole drept efegii de neam, „expresii chintesente”, nu-l așa? cum s-a tot zis. Comparația cu teutonul spirit arhitectural, de burguri în piatră și catedrale gotice, ale căror fleșe înșfacă bolta cerului, după vorba lui Blaga, vine repede. Mult-plăcutul nostru sofianism blagian, paleativ sublim ornat al unei exasperări mute și îndesat amăgite, își demască, la Cioran, chipul contorsionat de complexe și măcinat de istorie. Din același antagonism cu spiritul teutonic, rezultă forma flască, după Cioran, a religiozității românești, lipsită de erezii turbulente și de acea ipostază barbară, ce dă adevărata măsură a trăirii mistice: „religiozitatea românească este minoră, nepasionată și, mai cu seamă, neagră. Citi n-au făcut un merit din toleranța noastră și au transformat o deficiență în virtute! Adevărata religiozitate este fanatică, profetică și intolerantă; ea înseamnă primii creștini, inchiși și Sf. Sionod al Rusiei țariste” (p. 77, de aceea ateismul cu adevărat există numai în Spania și Rusia, notează autorul). „Lipsa de mister sufletească a românului îl face indiscret dincolo de orice margini; spune totdeauna tot ce are pe inimă. Ce-i mai rămâne atunci în ea? Un popor indiscret poate crede în Dumnezeu? Un individ în nici un caz. Românul nu scapă nici o ocazie de a-și deșerta inima. Nu pleacă de aici un anumit pustiu al nostru? Există un mare deșert în România” (p. 70).

„Rolul frenator și devălmășit al ortodoxismului vizavi de cel hiperdecevat, autonovator în permanență, al catolicismului, este o temă veche în istoria noastră, dilema fiind, în fapt, insolubilă. Dubla față a verbului „a conserva”: în măsura-n care ortodoxismul a conservat ființa națională, i-a retezat orice elan expansiv. Neimportant, acesta, pe orizontală, dar esențial din unghiul apetitului ascensional. „Inspiratia de moment este legea noastră. Românul iubește întorsătura, adică inconștienta în procesul lucrurilor. Cel mai mare chin pe capul românului ar fi construirea unei catedrale; tendința lucrurilor înspre înălțime, ascensiunea firii e străină complet geniului nostru” (p. 82). Nu e mai puțin adevărat că, pină la urmă, goticul se înalță, iar sofianicul șoboară. a-pleacă, deschizând căsuța palmei pentru

columba sfintului duh, care, firește... vine sau nu vine. „Cunoașterea a apărut între zidurile celății. Satul s-a mulțumit totdeauna cu *sufletul*”, rezumă Cioran teoriile păguboase ale sămănătorismului și parte din campaniile „Gândirii”.

Paseismul romantic, eminesciana retragere disperată în epoca Mușatinilor și toată ideologia junimistă îl află pe Cioran în — partea cealaltă, a C. A. Rosettismului. *Schimbarea la față a României* este de partea (paradoxal!) a Brătienilor, a așa-numitelor forme fără fond: „Viziunea reacionară nu înțelege paradoxul istoric al culturilor mici și care consistă în faptul că ele nu pot să refacă etapele de evoluție ale culturilor mari, ci trebuie să se integreze unui ritm, fără continuitate și fără tradiție” (p. 103). „In setea ei de a imita, țara și-a simțit instinctiv golurile. Dacă selecția valorilor occidentale după un criticism sever, nu realiza caricaturi mai puțin minore și își rata, în plus, elanul. Paradoxul nostru istoric ne-a obligat la această maimuțareală, dacă nu fecundă, extrem de revelatoare [...] Așezați la periferia Europei, în cel mai mizerabil climat spiritual, nici orient și departe de occident, singura ieșire au fost ochii îndreptați spre apus, vreau să spun, spre răsăritul nostru. Este greu de conceput și greu de înțeles cum au existat unii ideologi care au găsit originalitate valabilă așa-zisului orient al nostru [...] Cerc de cultură de Asie-mică, eredități turcești și grecești în moravuri, agonie de cultură bizantină, incapabilă să ne vitalizeze spiritul, toate alcătuite componente ale acestui blestem balcanic, de care trebuie să ne elibereze viitorul” (p. 105-106). Să nu uităm că, față de acest *blestem balcanic*, viitorul este și 1990 — al — nostru și că „un singur tip în Revoluția franceză este pentru noi un îndemn înfinit mai mare, decât toată spiritualitatea bizantină laolaltă” (p. 108).

Deosebirea poziției lui Cioran față de linia Eminescu, A. C. Cuza, Iorga, Crainic, Ioan Alexandru este evidentă. Pe de altă parte, însăși problema antisemitismului, cheie de boltă a naționalismelor dintotdeauna, folosită asiduu de toate formele politice aflate-n impas, ca diversiune, apare nuanțat la Cioran, ca și la Maiorescu, în secolul trecut. Fără să uite de „imperialismul subteran al evreilor” și exagerând o linie evolutivă în detrimentul celeilalte, pozitive („trebuie să ne întreținem în cap odată pentru totdeauna: evreii n-au nici un interes să trăiască într-o Românie consolidată și conștientă”, p. 133). Luciditatea lui Cioran în ce privește „tradiționalul” statut de țap ispășitor al lui Israel este elocventă: „antisemitismul nu rezolvă nici problemele naționale și nici pe cele sociale ale unui neam. El reprezintă o acțiune de purificare și nimic mai mult. Viciile constituționale ale aceluia neam rămân aceleași. Îngustimea de viziune a naționalismului românesc pleacă din derivarea lui din antisemitism. O problemă periferică devine sursă de mișcare și de viziune” (p. 129).

De o justă disociere se bucură și extremele politice ale timpului: „Bolșevis-

mul și hitlerismul sunt mișcări de mase cu conținut ideologic diferit. Lipsa spiritualului le caracterizează într-o egală măsură” (p. 118). Cultul singelui, de-o parte, și economicul planificat, de alta, lumea lui Stalin și a lui Hitler întemeindu-se, între altele, pe o identică misologie, pe „aceeași absolutizare a sferei neutre a spiritului și a bazelor materiale ale istoriei”. („dans toute l'Europe, les partis communistes ont joué involontairement le rôle d'accoucheurs du fascisme”, nota Koestler).

Să revenim, încă, la „blestemul balcanic”, figură obsedantă a gândirii românești și care, oricât ar fi de inconjurată de disocieri privind insolita noblete a unor nume sau perioade, rămâne, decisiv, captiva perspectivei derizorii, grotesc-perverse a levantinismului înecat în propria-i păgînie. De aici „lipsa de spirit politic de mare anvergură, caracteristică acestui orient pe care ura trebuie să-l distrugă în noi, cu sistem. Tot ce este oriental este apolitic” (p. 107), obișnuința samsaricului, machiavelismul de Dimbovița, beatitudinea noastră politică, bazată pe istețime, nu pe curaj, pe perfidie și nu pe eroismul (intotdeauna resimțit ca gratuit), în fine, fatumul născător de personalități tip Brâncoveanu și I. C. Brătianu, inefabila politică a strecurării prin urechile acului, prin gaura cheii, pe sub ușă, numai pe ușa mare nu. Politică „mare” e antinomică statelor mici — numai cînd moțanul permite (din cine-știe-ce capriciu) șoricelii au dreptul la o astfel de iluzie.

Dar tot de acolo derivă și atributul coșleșitor al multora dintre noi în anii ceausismului, celebrul nostru haz de necaz, arma cu două tăisuri, din care unul nu ține pe nimeni și nimic, în timp ce al doilea își decapitează minutorul: „românul își zeflemește propria lui condiție și se risipește într-o autoironie facilă și sterilă. M-a revoltat întotdeauna absența dramatismului în trăirea destinului nostru, m-a durut această indiferență spectaculară, acest perspectivism exterior” (p. 48). „Este intristător scepticismul teluric și subteran al României. Un scepticism suferind, crispat, lipsit de drăgălăsie și eleganță. Abandonarea pasivă soartei și morții; necredința în eficiența individualității și a forței; distanța minoră de toate aspectele lumii, au creat acel blestem poetic și național, care se cheamă *Miorița* și care alături de înțelepciunea cronicărilor constituie rana neînchisă a sufletului românesc. Mai vin apoi doinele ca să dea vibrații lor tinguitoare și totul s-a sfârșit” (p. 66). „Multe popoare au făcut haz de propria lor condiție; autoironia nu lipsește la nici un popor chinuit și oprimat. Este cu toate acestea rar ca autocunoașterea să meargă mină în mină cu auto-disprețul așa cum se întâmplă excesiv de des cu românii [...] Nu este popor care să-și priceapă mai bine insuficiențele și care să simtă o mai rară voluptate de a și le mărturisă la fiecare ocazie. Este o autodenigrare colectivă, un scuipat în sin general, o amarnică luciditate a soartei noastre” (p. 67).

Mai departe: „Intelectualul obsedat este un monstru la noi. Ideologia de sacrificiu este o notă diferențială a românului. Credința în inutilitatea jertfei este așa de organică, încât ar trebui o febră asemănătoare epocii de martiri ai creștinismului, pentru a convinge acest popor amărit de sensul spiritual al renunțării. Ne lipsește pasiunea destructivă pentru ideal. Nu poți impune o valoare decât pe dărîmături; ruinele indică totdeauna prezența spiritului [...] Nici un român nu se simte personal *vinovat*. Toate ratările și vidurile și le explică prin vidurile României, dezertind astfel de la responsabilitatea individuală” (p. 70). „Tot ce s-a creat pină acum în România poartă stigmatul fragmentarului. Afară de Eminescu, totul este aproximativ în cultura românească... nu l-am declarat cu toții o excepție inexplicabilă printre noi?” (p. 73).

În schimb, dacă ne este străină crucea lui Hyperion, avem o știință unică în lume: mofologia. Mitică pare a fi ahasverul românismului: „Nu există popor în lume, care să facă o virtute din faptul de a nu munci. În România, tipul omului inteligent și unanim simpatizat este chiu-langhiul sistematic, pentru care viața este un prilej de capriciu subiectiv, de exercițiu minor al disprețului, de negativitate superficială. N-am întâlnit om care să aibă o mai slabă aderență la valori ca românul...”

Ce (mai) putem spune acum, cînd, cu o expresie inteligent găsită de francezi, bintuie pretutindeni „național-nostalgia”? Este vreun citat, în cele de mai sus, nelocul său, ori ne-actualizabil? Patologia distrucției funcționează frenetic, toate sint trase-n cinci părți de-o dată, în numele bucuriei naționale de-a se alege praful. Fiecare dizlocă, fiind prea puțin dispus a în-locui. Chiar dacă face rău, flagelarea „lexicală” executată cu malefică virtuozitate de Cioran... prinde bine. Să zicem că trăim, încă, o etapă necesară, de extirpare, de suturări, cauterizări, numai să nu se întâmple ca de obicei, să ne exersăm bogatul har de a da cu sic de pe ruine, disprețuindu-ne binele de dragul răului celui de-alături.

„Reproșul capital ce poate fi făcut regimului vostru”, îi scria, în 1957 Cioran lui Noica („Lettre à un ami lointain”, ce deschide *Histoire et utopie*) „este de a fi ruinat utopia, principiul reinnoirii instituțiilor și al poporului”. Noi, în această Românie „qui fut la nôtre et qui n'est plus à personne”, avem mai ales darul apocalipsului, decât al utopiei... O fi, oare, încă o dată posibilă „schimbarea la față a României”? „Leacul răului — în noi trebuie să-l căutăm, în principiul veșnic al naturii noastre... Fără trecut, fără viitor; secolele se spulberă, materia abdică, tenebrele-s epuizate; moartea pare ridicolă, cum viața însăși e ridicolă... E inutil să încercăm a urca spre vechiul paradis, ori a fugi către viitor: unul e inaccesibil, celălalt irealizabil. Ceea ce contează, în schimb, este de a interioriza nostalgia sau așteptarea...”

Bruegel Moralistul

Nu o dată m-am gândit la destinul acestui pictor asemuindu-l lui Bach, prin consistența și limpezimea construcțiilor baroce pe care le-a clădit, dar și pe suflul moral al discursului plastic. I s-a spus „cel Bătrîn“, deși a murit de tânăr, sau în floarea vârstei, cum preciza unul dintre primii săi biografi și prieteni, totodată, Ortelius, același care îl caracterizase, pentru înția oară, „cel mai perfect pictor din secolul său“. Bruegel a fost, probabil, una dintre cele mai treze conștiințe artistice pe care le-a avut pictura flamandă în veacul al XVI-lea, prin statura lui culturală și spirituală mai puțin comună. Nu întâmplător, lucrările sale ne evocă, prin elementele lor narrative, animate de caractere puternic marcate, marile fresce literare ale Renașterii, de la Rabelais la Erasmus, pictorul fiind la curent cu mișcările de idei ce agită și la vremea aceea, divers și incitant, societățile vechiului continent. Se pare că avea, într-adevăr, o înclinație aparte pentru întâmplările cu miez și jocurile de spirit. Natura lui lucidă și meditativă l-a ajutat să depășească, în pictură, limitele descriptivismului, în cuprinsul tablourilor sale petrecându-se de fiecare dată ceva. Anecdotică acestor „întâmplări“ surprinse de artist, de fapt, încorporate într-un peisaj, cel mai adesea, este foarte semnificativă pentru întreaga miză a tabloului. Când a lucrat pe teme religioase, parabola mitologică era

înscrisă într-un cadru, dar și într-o atmosferă eminent laice, preluate și prelucrate după datele oferite de anterioritatea lui artistică (Van Eyck, de pildă) și de observațiile directe culese din mediul rural original. Este, se pare, una dintre moștenirile cele mai prețioase pe care ni le-a lăsat acest pictor, o asemenea viziune impunându-se ulterior în toată arta europeană, până în zilele noastre. Bruegel a pictat cu precădere peisaj și a făcut-o cu minuția pasionatului și rigurosului desenator ce-a fost. Nenumărate schițe și desene destinate atelierelor de gravură din epocă ne indică și astăzi aceeași înclinație a sa. Numai că, niciodată nu vom găsi în tablourile sale în exclusivitate acest motiv. Dominante sînt două realități — satul, ca ambianță vie, integrată „dramaturgic“ în derularea unui subiect și țărani, ca prezențe dinamice și esențiale ale compunerii unei parabole sau fabule. Bruegel dezvoltă plastic un fel de mitologie locală prin această juxtapunere de elemente pitorești; tot ceea ce populează pinzele sale dobîndind valențele simbolice ale unei existențe complexe tipologic și tensionate dramatic.

Uneori, viziunea plastică se concentrează asupra unei istorii moralizatoare, rezultatul fiind o serie de parabole satirice ce-l amintesc pe Bosch, prefigurînd, însă, viziunile lui Goya și cele de mai târziu al expresioniștilor. „Păcatele capitale“, „Măgarul la școală“, „Vrăjitoarea din Malleghem“ sau „Vir-

tuțile“ aparțin acestei categorii de lucrări, care fac din Bruegel unul dintre marii precursori ai expresionismului european. Pictorul a trăit intens dramele de conștiință și perioadele critice din epoca sa, iar faptul că ilustrarea acestor stări, acestor reacții ale sale a luat forma peisajului rural și a țărănilor, se datorează credinței sale că tocmai în acel mediu, oarecum primitiv, sensurile morale ale evenimentelor capătă o dimensiune cosmică, vizibile în toată amploarea lor. Tocmai de aceea Bruegel nu-și apropie mijloacele descriptivismului. Imaginile pe care ni le restituie sînt truculente, au semnele mizanscenei puternic marcate, dar acesta nu impietează cu nimic asupra dramatismului lor, a impresiei globale

de realitate a unei umanități pline de vitalitate, dar și de decrepitudine (Proverbele; Lupta dintre carnaval și post; Nuntă țărănească; Țara trintorilor; Cerșetorii; Orbii etc.). Sînt opere care, dincolo de viziunea plastică particulară, ne dezvăluie profunzimea meditației umaniste a artistului, virulența cu care reține plastic imaginile unei realități măcinate de ignoranță, pauperitate și dizarmonie.

În aceasta se află credem, suma argumentelor existențiale și sociale, care au contribuit la consacrarea în arta universală a unuia dintre cei mai pătrunzători moraliști ai ei: Pieter Bruegel cel Bătrîn.

Corneliu Antim

muzică

Sus Dinescu, Jos Dinescu sau nichiforiada continuă

M-am obișnuit cu umorile, uneori schimbătoare, ale străzii. Am înțeles că mișcarea browniană declanșată de o revoluție fără precedent este cumva explicabilă. La fel și „fiesta“ preelectorală. La fel și manifestările de oportunitism. Sistem, doar, la porțile Orientului... Dar ce tristețe să constăți că unii dintre cei care, nu demult, își acordau lira după falsul diapazon al dictaturii, nu numai că nu se retrag într-o tăcere decentă, ci invadează într-un mod scandalos coloanele unui ziar prea îngăduitor. Spun asta pentru cei ce confundă dreptul la replică cu dreptul la invectivă.

Care ne sînt securiții? — Iată o întrebare la ordinea zilei. Cei care apar la Televiziune în frumoase haine vărgate?... În nici-un caz. Ei n-au auzit și n-au văzut mai nimic. Ei „înfierază“, mai mult sau mai puțin gramatical, regimul de „tristă amintire“. Atunci?... Ne ajută compozitorul Șerban Nichifor. După părerea domniei sale, unul dintre ei ar fi chiar colegul său de breaslă, Călin Ioachimescu. De unde a dedus? Foarte simplu. Din faptul că acesta a dat publicității conținutul unor cereri prin care Ș.N. se desparte, în perioada dizidenței lui Mircea Dinescu, de două lucrări scrise pe versurile acestuia, ca după Revoluție să revină „spectaculos“ cu o alta pe textul aceluiași poet. Unul dintre lieduri intitulându-se Patru schițe pentru un lied neterminat, ne-am gândit că autorul a considerat lucrarea ca fiind neterminată și... Aveam să mai aflăm, însă, cei care-l cunosc pe Ș.N., fără uimire, că pe data de 21 XII acesta cerea să i se retragă din circuitul public, național, presupunem, toate cîntecele de masă pe care le-a compus, spune nefericitul autor, „împotriva voinței mele, ca urmare a unor insuportabile presiuni exercitate de C.C.E.S. și C.C.E.S.M.B.“. Călin Ioachimescu ne dă și numerele de înregistrare ale cererilor. Este clar, nu? Cine putea avea acces la astfel de „prețioase“ documente?

Nu știm în ce arhive „secrete“ erau depuse cererile cameleonului personaj, dar știm că el însuși practica „tehnica“ informării și a intimidării. Și mai știm că nimeni nu a fost obligat să scrie împotriva propriei voințe, decît dacă — nu-i așa? — aștepta niscăi recompense. Și ele au venit. În 1988, Șerban Nichifor este cooptat, împotriva voinței majorității, în Biroul Secției simfonice a U.C. Nota bene — alături de soția sa Liana Alexandra. În '89 se autoproponde la unul din premiile Uniunii, cu Simfonia a V-a „Pro patria“, o piesă cu vizibile influențe americane (!), și, stupoare, îl obține! Un referat pe marginea lucrării, inițial negativ, se transformă miraculos într-unul pozitiv. La acest punct, ar avea obligația morală să reflecteze și cei care au făcut modificarea. Cert

este că doi dintre compozitorii importanți pe care îi avem la ora actuală, Octav Nemescu și Adrian Iorgulescu au refuzat premiile pentru care fuseseră propuși, în semn de desolidarizare cu decizia fostei conduceri a U.C.

Confuzia este întreținută, din păcate, conștient sau nu, și în prezent. Filarmonica, prea puțin generoasă în ultimul timp cu autentică creație contemporană românească, îl programează lui Ș.N. Simfonia a IV-a „Jurnal american“. Simfonie?... Cu siguranță, nu. Un ieftin, bun și curat (cum spunea despre unele lucrări regretatul Al. Pașcanu) potpuriu simfonic. Sau, iertată fie-mi rima slabă — Simfonie — doar la casierie. Cit despre premiile sale — am văzut mai sus — dacă am face o numărătoare corectă a „steagurilor“, am ajunge la o puțin diferită concluzie față de cea pe care ne-o propune prolificul compozitor. Prezentarea pur și simplu ditirambică a „Simfoniei“ și genialului compozitor, făcută de Ivona Cristescu la Televiziune, ne aruncă definitiv în perplexitate. Așa vrem, deci, să atragem un public nu în totdeauna avizat? S-a pierdut în așa măsură simțul adevăratelor valori muzicale? Îi așteptăm cu nerăbdare pe Aurel Stroe, pe Mețianu, i-am rămas datorii lui Mihai Moldovan și îl împingem în față de Șerban Nichifor?... Nu știm, judecînd după Simfonia „Pro patria“, cît de apropiat îi este lui Ș.N. acest spațiu geografic. Am înțeles, însă, că spațiul moral, singurul care definește un popor civilizat, i-a fost și îi este cu desăvîrșire străin.

Valentin Petculescu

P.S. E drept, nu diplomele universitare atestă un compozitor. O mică observație la informațiile pe care ni le-a oferit doamna Ivona Cristescu, se impune totuși. Ș.N. este absolvent al Secției instrumentale, nu de Compoziție. Veți înțelege, cred, de ce nu dau și numărul respectivei diplome. Mă tem că s-ar putea să fiu considerat și eu securist.

t.v.

Ridem?

Un punctaj? Fie și un punctaj. 1. Să nu ne trezim, Doamne ferește, cu vreo placardă pe care să scrie „Jos Răzvan Theodorescu!“ (Talentul nostru la caligrafie — vezi etimologia cuvîntului și meditează — este extraordinar: afișe smîngălite „spontan și în grabă“ par niște elegante exponate de artă plastică). Azi e 21 martie și aud numai reproșuri la adresa acestui distins intelectual. „De ce nu ne arată pe micul ecran cum sînt devastate sediile unor partide? De ce conflictele între fanaticii religioși nu ocupă măcar cîteva ore zilnic în programul televiziunii? De ce ni se răpește plăcerea (dureroasă, pentru unii; sadică, pentru alții) de a asista la cît mai multe acte huliganice filmate în direct? De ce nu se oferă un număr de telefon la care huliganii — sau oamenii de treabă fanatici — să cheme televiziunea: Veniți imediat, peste cinci minute spargem cutare vitrină, atacăm cutare biserică sau cutare sediu al unui partid politic — nu întîrziți cumva, că pierdeți clou-ul zilei!“ Iar domnul Răzvan Theodorescu să se deplaseze cu heliicopterul său personal — n-are, bietul om! — cu douăzeci și șapte de operatori ai televiziunii atîrnați de aripi, fiecare cu cite un aparat de luat vederi în

buzunarul vestei, și să filmeze, să ne înfățișeze, să vedem și noi ce și cum... Mda. Adevărul este că (aproape) toate aceste revendicări izvorăsc dintr-o normală sete de informații, ele neavînd nimic condamtabil. Dimpotrivă: nu trăim numai la București. Să observăm doar că unele dintre ele sînt absurde. E ca și cum i s-ar cere televiziunii din Marea Britanie să filmeze „pe viu“ momentul în care e spart, de către cine-mai-știe-cine, tezaurul băncii Angliei. Dragi cititori, e ca la teatru, de acord! Dar nu e chiar teatru, din fericire sau din păcate, iar televiziunea nu poate să facă nici e absolut orice dorește. Cei care au urmărit această rubrică și-au putut da seama că nu sînt nici prietenul, nici dusmanul domnului Theodorescu, pe care nu-l cunosc. Dar, cum se spune, face și el ce poate. Și nu face puțin: încerc să-mi tin firea, examinez cu o relativă seninătate probele și mi se pare un om înțelesut și de bună credință. Un supraom și o suprateleviziune ar realiza, desigur, mai mult. Deci, stîmți biologi, stîmți electro-niști: inventați urgent supraomul și suprateleviziunea! Termen: două săptămîni, începînd de astăzi.

2. Marea trîncăneală... N-am fi dorit-o, dar îi înțelegem prezența. O rugăminte, totuși, pentru crainici și pentru autorii de interviuri: mai puține cuvinte! Sinteți gazde și nu invitați. Lăsați-i și pe cei chemați de domniile voastre în studiouri să-și expună opiniile. Inteligența dumneavoastră e uriașă, incontestabil, deci e imposibil să fi uitat că tăcerea și chiar sfiala în fața unei personalități (iar nu enervanțul paternalism) sînt și ele semne ale rațiunii.

3. Un moment de emoție ce mi s-a părut la început inexplicabil. Urmăream ieri dimineață un program cu caracter precumpănitor didactic (după Actualități, cursul de limbi străine, Telescoala etc.), emisiuni bune, fără nimic deosebit; și m-am surprins tulburat. De ce? Nu pentru că învățam să număr de la unu la zece în altă limbă, nici pentru că se prezenta un reportaj cam dezlinat despre dărîmarea unei școli. Era altceva. În cele din urmă am descoperit sursa: era un program destins, un program ce cuprindea informații corecte și în genere interesante. Ceea ce m-a surprins și m-a emoționat, pentru că mă dezobișnuisem de ea, era liniștea izvorîtă din caracterul constructiv și lipsit de crispitate al celor relatate de diverși profesori. Neașteptată, această senzație, în zilele noastre în care, pînă și cînd ridem, ridem crispat... Dar ridem?

Florin Mugur

Hitler cozeur

am citit zilele acestea o carte pe care, dacă mi-ar sta în putere, aş da-o ca lectură obligatorie elevilor din ultimele clase de liceu, spre edificare deplină asupra esenţei fascismului. E vorba de *Monologele lui Hitler la Cartierul General*, reproduse aşa cum le-au conservat arhivele cancelariei Reich-ului şi publicate în 1980).

După discuţiile cu ofiterii Marelui Stat Major, Führer-ul simţea nevoia să se destindă, debitând în faţa unui cerc intim tot ce-i trecea prin cap. La asemenea mici reuniuni erau invitaţi ceteodată şi Himmler, Goebbels, Ribbentrop, Funk, Speer, Heydrich, Rosenberg, mareaşii Kesselring şi von Kluge, amiralul Raeder sau alte persoane din ierarhia celui de al treilea Reich, când se nimereau cu treburi pe acolo. Oaspeţii beau ceai, consumau prăjituri de casă, slăbiciunea amfizionului, şi-i sorbeau cuvintele, îndrăznind să pună doar scurte întrebări uneori. Martin Bormann a avut ideea ca palavrele Führer-ului să fie consemnate, pentru a nu lipsi posteritatea de ele. Cu încuviinţarea lui Hitler, a introdus printre participanţi un secretar al său, Heinrich Heim, care, graţie memoriei sale excepţionale era în stare să reconstituie integral ceea ce auzise, pornind numai de la câteva însemnări. Şeful cancelariei partidului nazist verifica apoi personal exactitatea redării, semna fiecare pagină pentru conformitate şi lua toate măsurile de păstrare a lor, strict secretă. Aşa au ajuns până la noi. O scurtă bucată de timp, când Heim n-a fost disponibil, i-a ţinut locul Henry Picker.

Monologele se întind pe perioada 1941-1945, cele mai multe aparţinând epocii marilor succese ale operaţiunilor armate în Est, fiindcă începând de prin toamna anului 1942 lui Hitler îi cam piere cheful să-şi exteriorizeze gândurile. Nu de tot însă, chiar dacă reuniunile devin mult mai rare iar consideraţiile pierd din aplombul lor iniţial. Ultimele sint emise în bucăruş, unde, peste câteva săptămâni, incendiatorul lumii avea să sfârşească pirlit ca un şobolan.

Monologele ne permit să urmărim gândirea nudă a lui Hitler, expusă fără precauţii diplomatice sau veşminte oratorice, în întregul ei cinism brutal, mai cu seamă atunci când mileniul domniei svasticii asupra Europei părea instaurat. Aflăm deci, mărturisită deschis, ce soartă le rezerva popoarelor negermanice Noua Ordine. Hitler îi ş vedea pe nemţi înfulecând avuţiile teritoriilor cucerite. „În Crimeea — zicea la 18 Sept. 1941 — avem fructe meridionale, arbori de cauciuc (40 000 de hectare ne fac independenţi în materie), plantaţii de bumbac. Mlaştinile Pripetului ne dau stof. Ucrainenilor o să le furnizăm basmale, lănjuge de sticlă drept podoabe şi tot ce le place popoarelor coloniale. Nemţii noştri — acesta e lucrul principal — trebuie să întemeieze acolo o comunitate ferm închisă în sine — ultimul grăjdar trebuie să stea mai sus decât orice localnic din afara ei“. Cu câteva seri înainte dezvoltase aceeaşi temă: „Instituţiile şi autorităţile germane să aibă clădiri impozante, guvernatorii, palate (...), oraşele să fie înconjurare pe o rază de 30-40 km, cu sate frumoase, legate între ele prin şosele impecabile. Ce vine dincolo e cealaltă lume în care vrem să-i lăsăm pe ruşi să trăiască aşa cum doresc; numai că noi îi stăpânim. În cazul unei revoluţii, e de ajuns să aruncăm câteva bombe peste aşezările lor şi treaba s-a terminat“. „Recreştinarea — precizează altădată — ar fi o mare gafă, căci asta ar constitui o organizare a rezistenţei. Nu sînt nici pentru o universitate la Kiev. Mai bine să nu-i învăţăm să citească“. La 17 Oct. 1941 aduce iar vorba despre tratamentul ce urmează a le fi aplicat celor care populau imensul spaţiu estic. „India noastră“ cum se exprima Führer-ul: „Băştinaşii? Nu ne băgăm în oraşele ruseşti, ele trebuie să moară de la sine. Nu trebuie să avem nici o mostrare de conştiinţă. Nu ne-am asumat rolul de guvernantă, nu sîntem mai ales obligaţi cu nimic faţă de localnici. Îmbunătăţire a caselor în care trăiesc, despăduchere, învăţători germani, ziare? Nu. Mai degrabă instalăm un post de radio, depinzînd de noi, şi în rest să înveţe doar semnele de circulaţie, ca să nu ne intră în roţile maşinilor“. Soarta ruşilor în „Noua Ordine“ li se cuvenea — afirma Hitler — tuturor slavilor, fiindcă aparţineau, conform convingerii lui, „unei mase de sclavi înnaşcuţi, care strigă după stăpîn“. Printre ei, cei mai periculoşi îi socotea pe cehi, din cauza disciplinei şi hărniciei lor. Cu polonezii „avem noroc — spunea — intrucît sînt leneşi şi îngimfaţi“. Nici alte popoare din Răsărit nu-i inspirau mai puţin dispreţ. Ungurii, nişte „pozeuri“ erau buni de folosit doar ca „umplutură“. „Luaţi în mare sint tot atât de puturoşi ca

ruşii“. Pe români îi găsea „inferiori ungrurilor“. Un singur bărbat merită printre ei respect, Antonescu, dar el trebuie să fie „sigur de rasă germană“. Nenorocul lui e să se afle „în fruntea unui astfel de neam“. Francezii, italienii, spaniolii nu făceau, la rindul lor, mai multe parale. În ultimele sale monologe le imputa latinilor că i-au creat numai bebele. Alianţa cu Italia a fost o adevărată nenorocire. Franco l-a trădat. Regreta că s-a luat după Abetz şi le-a aplicat un tratament mult prea blînd francezilor iar ei i-au sărit în spate, cum au avut prilejul. Pentru Hitler, americanii reprezentau „o adunătură“. Nu se puteau lăuda decît cu realizări materiale. A le acorda înfiicetate pentru acestea, „e ca şi cum am aprecia cultura secolului XVI după closetele timpului“. „Pe scurt, americanul trăieşte ca o scroafă într-o cocină de faianţă“. Englezii, singurii care puteau fi parteneri germanilor, şi-au pierdut conştiinţa naţională şi acum merg orbeşte către un dezastru total. Imperiul britanic va dispărea după război.

Împotriva evreilor, Hitler nutrea o ură atât de sălbatică, încît ea îl împingea să nege pînă şi evidentele: „Sînt diavolii cei mai proşti care există“ — se mindrea a o fi spus mereu. Şi ţinea să adauge: „n-au dat nici un muzician veritabil, nici un gin-ditor, nici o operă de artă, nimic, absolut nimic. Sînt mincinoşi, falsificatori, şarlatani“. În delirul paranoic al lui Hitler, evreii se află la originea tuturor nenorocirilor umanităţii. Ei au provocat primul război mondial şi pe cel de al doilea. Îi împiedică pe englezi să incheie pace cu nemţii, sînt autorii intrării Statelor Unite în coaliţia antinazistă. Bolşevismul, bine-înţeles, e născocirea lor. Nu pot trăi decît parazitînd alte popoare, au corupt cultura occidentală, Streicher i-a idealizat în *Der Stürmer*. (Grosolănia propagandei antisemite din această fiuică provocase scri-

bă pînă şi frunţaşilor partidului naţional-socialist.).

Aşa numiţii istorici revizionişti încearcă azi să acrediteze părerea că „soluţia finală“, privindu-i pe evrei n-a pornit de la Hitler şi a fost pusă în practică fără asentimentul său direct. Monologele infirmă categoric o atare teză absolut fantezistă. Hitler se pronunţă în repetate rînduri pentru eradicarea completă a evreilor. Odăta chiar precizează că trebuie înfăptuită repede: „nu e bine să se scoată o măsă cu ciţiva centimetri la fiecare trei luni — smulsă cu totul, durerea trece instantaneu“. Îi critică pe cei îngrijoraţi de ce li se va întimpla evreilor deportaţi: „N-am nici o milă faţă de ei“ — îşi asigură auditoriul Führer-ului. „Aceaşi luptă pe care au trebuit să o ducă Pasteur şi Koch e nevoie să o ducem şi noi astăzi, declară altădată. Nenumărate boli au la origine un bacil: evreul. Ne vom însănătoşi, dacă vom stîrpi evreii“. Gîndul că ar mai putea rămîne ciţiva prin ţările neutre nu-l dă pace. „Trebuie — zice — scoşi şi din Elveţia şi din Suedia“. Dacă a pierdut războiul, are măcar satisfacţia de a-i fi nimicit pe evreii europeni, afirmă la 3 Febr. 1945. Ceea ce a început el va cunoaşte desăvîrşirea în Statele Unite, curînd. „Cu o necesitate absolută, americanii vor deveni în următorii 25 de ani antisemiţi turbaţi, ori vor ajunge definitiv sclavi“.

Una dintre crimele cele mai mari pe care Hitler le-o atribuia evreilor este de a fi inventat creştinismul. Prin el, „au aruncat lumea cu o mie şi jumătate de ani îndărăt“. Ideea egalităţii tuturor oamenilor „a deschis drumul revoltei păturilor de jos şi bicicnicilor, a pregătit terenul răsturnării ordinii antice şi distrugerii imperiului roman“. „Creştinismul pur — nu obosea să tot repete Hitler — este bolşevism curat în blană metafizică“. I-au trebuit paisprezece secole, „ca să se dezvolte pînă la ultima bestialitate“. Mardochai-Marx a continuat în linie dreaptă pe Saulus-Paulus — era unul dintre aforismele favorite ale Führer-ului.

O cheie a înţelegerii abjecţiei naziste este neîmpăcarea ură anticreştină a lui Hitler. În privinţa aceasta îl întrecea pe Stalin, dar amîna de din motive de strategie politică răfuiala cu biserica pentru vremea cînd va fi cîştigat războiul. „Dacă lumea antică era atât de frumoasă, atât de senină şi neapăsată — crocea Hitler — a fost din cauză că n-a cunoscut două plăgi: sifilisul şi creştinismul“. Acesta ultimul — i-o reproşa organizatorul rugurilor de cărţi — a distrus bibliotecile, lipsind omenirea de înţelepciunea antică. Răspindeşte afirmaţii care, după cum arată ştiinţa, sînt minciuni, bune să le creadă numai babele şi copiii. A adus „ideea bestială că viaţa îşi află desăvîrşirea pe lumea cealaltă. Se poate aşadar distruge viaţa de aici, cită vreme va cunoaşte înflorirea dincolo“.

Creştinismul, ca de altfel toate religiile, îl deranja cel mai mult pe Hitler, pentru că propovăduia principiul morale care nu corespundeau — după el — legilor naturii.

De pildă, ca oamenii să se iubească între ei, cînd sub cer domneşte numai forţa. Hitler înţelegea să profeseze un darwinism social de cea mai primitivă speţă şi-l invoca drept supremă filozofie. Admitea că mulţi evrei nu sînt conştienţi de rolul lor distructiv în lume. Ba unii chiar au adus servicii incontestabile Germaniei. „Cine este de vină, însă, că pisica îl mîncă pe şoarece? Pe şoarecele care nu i-a făcut niciodată vreun rău pisicii?“. Cu astfel de modele, transpuse neruşinat din lumea animală în societate, îşi argumenta „moral“ actele politice. Germanii au de partea lor „dreptul natural“, ca să invadeze spaţiul rusesc — spunea Führer-ul. Dacă n-ar fi existat varegii, slavii rămîneau „iepuri“. „Nu se pot creşte iepuri, ca să devină furnici şi albine. Acestea singure au facultatea de a clădi state. Iepurii nu o au“. Şi cu alt prilej: „E o nebunie să-l pui pe unii să construiască străzi, cînd ei sînt buni cel mult să le măture“. Sau: „Dacă vreau să cred într-o poruncă a lui Dumnezeu, ea poate fi doar aceasta, conservarea speţei“. „Pămîntul se roteşte mai departe, dacă tigrul care se apropie de om moare sau dacă omul e sfişiat de tigrul. Biruie cel mai tare. E legea naturii şi lumea nu se schimbă, legile acestea rămîn“. Hitler îi incredinţa pe intimii săi că e „colosal de uman“, dar „rece ca gheaţa“, cînd urmează imperatiile ordinii naturale. În consecinţă, întreba revoltat. „De ce trebuie să-i vaccinăm pe ruşi, ca să trăiască mai mult?“. Ori emitea astfel de aforisme: „Pentru Europa, momentul cînd Petru cel Mare a clădit Petersburgul a fost o catastrofă. De aceea, Petersburgul trebuie să dispară de pe faţa pămîntului. La fel şi Moscova“. Declara că l-a cuprins furia, aflînd de grija piloţilor Wehrmacht-ului să nu radă în întregime Kievul.

Ura lui Hitler împotriva creştinismului şi a religiei în genere decurge cu o logică strînsă din orăroarea nazismului de orice normă morală. „Legea existenţei — explică Führer-ul — reclamă să ucizi fără incetare, ca să rămînă în viaţă ce e mai bun“. „Creştinismul constituie răzvrătirea împotriva acestei legi fundamentale, protest împotriva creaţiei. Urmat cu consecvenţă ar duce la prăsierea a tot ce e de soi prost“.

Monologele lui Hitler ne relevă nihilismul său funclar, prin care, în chip paradoxal, îşi exprima ideologia tocmai drojdia societăţii. O aversiune viscerală faţă de nobilime, burghezie, cler, notabilităţi, hrăneşte consideraţiile Führer-ului la adresa lumii respectabile. Orice persoană cu pregătire sau situaţie socială, diplomat, jurist, financiar, profesor universitar, om de ştiinţă, îi atîta un resentiment puternic, care se traduce în dese cuvinte başjocoritoare. Toţi nu fac o ceapă degerată. E ghinionul lui că i-a moştinit şi trebuie să lucreze cu dinşii. Sînt inovaiţi de succesele militare, economice, tehnice, diplomatice ale Reich-ului. O mentalitate de Caliban ţine mereu să opună intelectualilor şi specialiştilor experienţa practică pe care fostul caporal o posedă din plin şi lor le lipseşte, împingîndu-i astfel să complice inutil probleme rezolvabile simplu şi tranşant, cu ajutorul bunului simţ elementar. Hitler îşi trădează în schimb simpatia pentru brute şi chiar delincvenţi, cită vreme singură violenţa primară i-a împins la crimă. Pedeapsa cea mai potrivită pentru ei ar fi o bătaie zdravănă şi, apoi, trimiterea pe front. Unii s-au remarcat acolo, demonstra (nici nu era de mirare!) şi au cerut primirea în rîndurile partidului naţional-socialist. Dar să graţieze o fată, învinuită de trădare şi condamnată la moarte, i se pare o absurditate, mai ales cînd află că nefericita urma filozofia. Declasatul, neadmis în facultatea de Arhitectură, fiindcă nu reuşise să termine liceul, are radicalismul lumpen-ilor şi pornirile lor vindicative. Nihilismul lui Hitler nu e intelectual, ci gangsteresc, exprimă ideologia unui grup pus să ucidă şi să prade fără nici o reţinere socială sau morală. Reprezintă banditismul ridicat la rangul de doctrină şi practicat pe scară mondială.

Opiniile lui Hitler despre vinătoare (o detesta, deoarece, aşa cum e practicat în lumea civilizată, nu dă nici o şansă animalului), femei (se considera destinat celibatului), muzică, automobilism (acumulate nenumărate contravenţii), istorie (după el, Iulian trebuia să fie numit nu Apostatul, ci Fidelul iar Constantin, Trădătorul), educaţie, medicină, alimentaţie (voia să interzică mîncatul cărnii în marină), pictură (colecţiona peisagişti romantici), urbanism (nu-i plăcuse Parisul, găsea că Viena e un oraş mai frumos), ziaristică, sport, teatru, opinii împărtăşite tot aşa, fără reticenţe, auditoriului familiar, vin să întregească radiografia personalajului. Printre altele, să notăm că socotea critica literară şi artistică o escrocherie, intrucît ajungea să emită judecăţi contrare despre aceeaşi operă şi nu-şi justifică prin urmare dreptul la existenţă (i-a şi fost luat în timpul nazismului, nemai-publicîndu-se nicăieri aprecieri asupra cărţilor, filmelor, spectacolelor, concertelor sau expoziţiilor).

În sfîrşit, amănînt foarte grăitor, Hitler nu-şi ascundea o anume admiraţie pentru Stalin, deşi trecea drept inamicul lui jurat: „Dacă i-ar mai fi lăsat zece cincisprezece ani de lucru, Rusia sovietică ar fi ajuns ţara cea mai puternică din lume“. „E o personalitate uriaşă, un veritabil asceţ care a strîns într-un pumn de fier statul acesta gigantic“. În ochii lui Hitler avea şi meritul de a fi expediat trenuri întregi cu evrei în Siberia, după ce-l folosisc ca să înfrîngă rezistenţa intelighenţei ucrainiene. „E o bestie, dar oricum, de proporţii!“! Înţelvea chiar posibilitatea de a-i da voie să se retragă la un moment dat în China, dacă nu va mai avea nici o altă scăpare. Stalin, pe cite ştim, nutrea şi el un sentiment asemănător faţă de Hitler. Les beaux esprits...

Ovid. S. Crohmălniceanu

¹⁾ Adolf Hitler. *Monologe im Führerhauptquartier*. Hsg. Werner Jochmann, Wilhelm Heyne Verlag, München, 1982 u. *Hitlers Politisches Testament*, Albrecht Knaus Verlag, Hamburg, 1981.

CUM S-A DEZVOLTAT CRITICA ÎN ÎMPĂRĂȚIA LEULUI

În ultima vreme în împărăția leului a început să se vorbească despre necesitatea de a se deschide ușile criticii. Asta, precum se știe, e întotdeauna un lucru neplăcut. Nu pentru cei ce critică — doamne ferește — căci aceștia, de obicei, sînt în cea mai mare parte ființe lipsite de răspundere: asemenea lucruri însă, pricinuesc necazuri tocmai funcționarilor cu răspundere. Să deschidem ușile: — de ce nu? Dar cine va avea, oare, puterea să bată în ele atunci cînd va fi nevoie?

Așa se face că împăratul leu a stat și a chibzuit mult și fiind el stăpîn luminat și înțelept, a poruncit ca, în limita posibilităților, critica să fie luată în seamă.

Maimuțele, prevalîndu-se de posibilitatea lor de a se cățăra și-au oferit binevoitoare concursul. Leul însă le-a respins. Vrabia și-a oferit și ea serviciile — dar închipuiți-vă ce ar însemna să încredințezi unei vrăbii secția de critică! Totul ar fi ventilat în afară, și doar aici e nevoie de o discreție absolută. De altfel, vrăbiei nici nu i s-ar potrivea o asemenea muncă, din pricina slabei sale condiții fizice.

Așa nu poate să meargă, își spuse regele-leu; cu cercetarea criticilor și a plîngerilor vor trebui să se ocupe la noi creaturi alese, din acelea ce se bucură de prestigiu și se pricep să se descurce în toate problemele. Acestea fiind zise, a instituit o comisie specială alcătuită din tigrul, lup și vulpe, avînd sarcina de a cerceta cu atenție toate manifestările critice de nemulțumire, pentru a trage din ele concluziile cuvenite. Odată luată această înțeleaptă decizie, izvorită din dragostea și grija lui față de supuși, împăratul-leu s-a dus să se odihnească. De altfel, tocmai luase masa de prînz.

Tigrul se așeză frumos la pîndă într-un loc anume ales, pe unde știa el că se duc animalele la apă, și așteptă să se ivească vreun patruped. Se înțelege însă că, la început, animalele șovăiau; pe urmă însă, după ce se răspîndi cu insistență zvonul că se admite critica întemeiată și îndrăzneată, se prezentă gazela.

— Foarte bine, scumpă prietenă, i se adresă tigrul. Dă-i drumul! Spune tot ce ai pe suflet! Numai vezi, ai grijă să

fii îndrăzneată și principială. Ia s-auzim, despre ce-i vorba?

— Voiam să spun, se încumetă gazela, că pășunile noastre sînt prea departe. Pînă să ajungem la ele, trece o jumătate de zi. Stau, deci, și mă întreb: se poate numi asta productivitate? De plîns, ne-am plîns peste tot, dar fără nici un rezultat. Ce fel de grijă pentru nevoile celor ce muncesc este asta?

— Aveți perfectă dreptate. Pășunile sînt într-adevăr prea departe. De bună seamă, propunerea dumneavoastră este aceea de a le aduce mai aproape. Numai că, vedeți dumneavoastră, aici în apropiere se află pășunile pentru zebre. În cazul cînd am apropii pășunile dumneavoastră, ar trebui să mutăm mai departe pășunile lor... Trebuie să înțelegeți însă că zebrele... Ei, fir-ar să fie, complicată afacere! În fine, fiți pe pace, o să caut eu o soluție.

Gazela îi mulțumi călduros, în timp ce tigrul o privea cu o poftă afit de mare încît, după ce ieși din biroul lui, se năpusti dintr-un salt asupra ei și o devoră.

— Ce să facem, își spuse tigrul mulțumit în sinea lui, lingîndu-se de zor pe bot. Acționăm și noi, așa cum se cuvine, în limita posibilităților.

— Așadar, îl îndrumă la rîndul său lupul, instalat la biroul lui, pe bietul mieluleș, te rog să-mi relatezi totul cît se poate de amănunțit. Nici nu-ți dai seama ce importanță are punerea exactă a problemei. Numai așa se poate face dreptate. Și nu-ți fie teamă, că doar totul rămîne între noi.

Foarte bucuros, mieluleșul expuse cît se poate de detaliat toate nedreptățile la care era supus. Îi pomeni chiar și pe dușmanii săi (vulpea, risul, tigrul, pantera), exceptîndu-l, din motive lesne de înțeles, pe lup; pentru că, prudent și înțelept, mielul își spunea în gînd că totuși nu e bine să exagereze.

Ascultîndu-l, lupul se simți nespuse de mișcat. Ia te uită ce mieluleș frumos și cîți dușmani are, mititelul! Alb, catifelat și cu o carne ce trebuie să fie grozav de fragedă! Își spunea în sinea lui. Mai mare păcatul să fie nevoit sârmanul să trăiască într-o asemenea veșnică spaimă. Unde o să ajungem în felul ăsta? se întrebă lupul înduișat și,

în cele din urmă, sincer mîhnit, îi răspunse:

— Scumpe prietene, ai dreptate. Asta nu-i viață. O să caut neapărat o soluție de îndreptare.

Și o găsi numaidecît. Îl înghiți el însuși pe bietul mieluleș ca să scape de grija atîtor dușmani.

Vulpea, la rîndul ei, primi, pe de o parte, o delegație a iepurilor de casă, veniți să se plîngă de iepurii de pădure, iar pe de alta o delegație specială a găinilor. Stătea de vorbă foarte binevoitoare cu toată lumea, fără să facă în vreun fel uz de viclenia ei, pentru ca nu cumva, doamne ferește, să-i intimideze pe cei ce o criticau. Ba, dimpotrivă, își făcu o sinceră autocritică, recunoscînd fățiș că era departe de a cunoaște bine viața cotelor. — și își luă angajamentul ferm de a studia problema în toată complexitatea ei, chiar la fața locului.

La scurtă vreme după aceea, vulpea se îngură cu trei kilograme.

Într-o bună zi, împăratul-leu își aduse aminte de hotărîrea lui și-i chemă la el pe referenți:

— Ei, cum merge? Cum lucrați?
— În colectiv, răspunseră referenții în cor.

— Asta mă bucură, le mărturisî leul fericit. Dar cu plîngerile cum stați?

— Se rezolvă, rosti tigrul în șoaptă, cît se poate de respectuos.

— Sînt cam multe, oftă vulpea. Ade-seori nici nu știm pe unde să mai scoatem cămașa.

— Da, da, interveni lupul, facem și noi ce putem.

— Asta voiam să știu, declară leul satisfăcut. Dar ia spuneți-mi, s-a găsit totuși vreunul care să vină să se plîngă de mai multe ori?

— Nici unul, răspunseră din nou în cor cei trei referenți, respectînd, firește, adevărul cel mai curat.

— Bravo, îi încurajă leul. Bravo. Așa trebuie să fie. Ascultă, se adresă el apoi secretarului său, mult prea învățatul bitlan, scrie te rog următoarea decizie. Da, scrie că, în urma unei largi discuții și a unei temeinice verificări, avem bucuria să constatăm că înființarea secției speciale pentru rezolvarea plîngerilor s-a dovedit mai mult decît binevenită. Dar ia spuneți-mi, îi mai întrebă el pe referenți — nu cumva aveți nevoie de noi cadre?

— Nu, stăpîne, nicidecum, se grăbi să răspundă tigrul. Cel puțin în ceea ce mă privește, la nevoie mă mai ajută și familia.

Cum se nimerise să fie tot după masa de prînz, împăratul-leu se duse din nou să se culce și, înainte de a adormi, își spuse cu mulțumire în sinea lui:

— Sînt un stăpîn drept și, pe cît mă ajută puterile, nu se poate să nu mă îngrijesc de supușii mei.

În românește de
Jean Grosu

hyde-park

Ce e nou în cultură

mă numesc Abostănoaiei Saveta și lucrez la Spații Verzi — Greenpeace, cum spun domni ecologiști — fosta secție „Monumente“.

Poetii cîntă porumbelii, sculptorii cioplesc chelia poezilor, dar noi? Noi curățăm acele chelii de acei porumbelii, adică, figurat vorbind, pe acei poeți de acele poezii.

Vorbesc elevat pentru că citesc presa și manifestele. Cum bine ziceați, domnule Andrei Preșu de Ion Băieșu, prinț al nostru, al celor ce lucrăm în cultură, nu vreau nici eu să ajung la o „splendidă bunăstare stupidă“. „Splendidă“ — hai, „stupidă“ — treacă-meargă! Dar „bunăstare“? ! Nu ne-a fost de ajuns?

Domnule Preșu, cînd ați trecut prin traforul generos deschis de prede-soarea dumneavoastră în ușa capitonată, de ce v-ați grăbit să cîntați: „Suzana, Suzana, ca tine vrem să fim!“? Cuvîntul „cultură“ nu vi se pare depășit? „Ministerul Nostru“ nu suna mai bine?

Am văzut la televizor cum Octavian Paler îi punea coarne cu semnul victoriei unui confrate. E bine că șefii noștri din cultură zburdă, dar oare nu se pripesc cu triumful? Sau, tot la săracu' televizor, scara aia a măgarilor alcătuită din domni Prelipceanu, Ulici, și, la poalele ei, băiatul ăla din Nagorno Karabah; ca să spună ce? Că literatura va muri. Vă asigur însă, domnule Preșu, că cîtă vreme voi trăi eu, Abostănoaiei Saveta mă voi culca cu dinșii, cu tustrei, sub pernă, spre a le păzi cărțile de ucenicii literaturii.

La noi, la Spații Verzi, serviciul „Monumente“ a fost transformat în serviciul „Postamente“. Statuia marelui nostru doctor Petru Groza, simbol al medicinii românești, mascotă a Spitalului Municipal și a Facultății de Medicină, a fost luată sîră a se pune în Piața Presei în locul lui Lenin, cum se zvonește la noi la Greenpeace.

Ce vreau să spun însă e că la secția „Postamente“ sîntem prost plătiți. Pe postamente se perindă tot felul de indivizi și pe indivizi tot felul de porumbelii. Cum apar indivizii — spre exemplu Dinescu călare pe Ion Caracul — porumbelii se reped și îi pătează. Sculptorii nu mai pridesc cu cioplitul, în special al lui Dinescu, iar noi nu mai priddim cu curățatul.

Drept pentru care, domnule Preșu, vă rog să primiți demii la mea și să-mi aprobați un ajutor de somaj de creație.

Pt. conf., Tudor Vasiliu

Urmare din pag. a 16-a

Povestea lui Laurel și Hardy

„rul Latin? Aceasta e oferta mea, Ollie. Nu am mai cerut pe nimeni în căsătorie pînă acum și mă dor genunchii. Ce zici?“

„Noi am mai discutat lucrurile acestea și altădată.“

„De nenumărate ori, dar, de fiecare dată, nu erai atent. Ai un minut ca să te hotărăști. 60 de secunde“. Ea se uită fix la ceas.

„Ridică-te de jos“ spuse el stînjinit. „Dacă o fac, este spre ușă și dusă sînt“ spuse ea. „Mai ai 49 de secunde, Ollie.“

„Stan“, gemu el. „30“, spuse ea cu ochii la ceas. „20. Mi-am ridicat un genunchi. Acum mă voi scula. 5. O secundă.“

Acum stătea în picioare. „Merg spre ușă“ rosti ea. „Sîntem amîndoi tare ciudați. Poate că nu se va mai întîmpla niciodată ceva asemănător, oricum nu nouă. Dar trebuie să plec, iar tu ești liber să mă urmezi. Mîna mea e pe clanță acum.“

„Și“ spuse el ușor.

„Și plîng“ zise ea.

El încearcă să se ridice, dar ea dădu din cap.

„Nu veni. Dacă mă atingi, voi ceda. Plec. Dar o dată pe an va fi ziua promisiunilor sau cum vrei tu să-i spui. O dată pe an voi veni la scările noastre, la aceeași oră, ca în după amiaza în care ne-am întîlnit și dacă vei veni la întîlnire, te voi răpi.“

„Stan“, zise el.

„Ce grea e ușa asta. Nu pot s-o deschid“. Plîngea. „Iată, am reușit“. Plîngea și mai tare. „Am plecat.“

Ușa se închise.

„Stan“. Merse spre ușă și simți

mînerul ud. Duse degetele la gură și simți lacrimile sărate. Deschise ușa. Holul era gol.

Pe fiecare 4 octombrie el se întorcea la scări, de trei ani, dar ea nu apărea. Apoi uită și el să se mai ducă următorii doi ani. În toamna celui de-al șaselea an și-a adus aminte și urcă scările grăbit, căci zărise ceva la jumătatea drumului: era o sticlă de șampanie cu fundă și un bilet: „Ollie, dragă Ollie. Mi-am adus aminte de dată, dar la Paris. M-am căsătorit. Cu dragoste, Stan.“

De atunci el n-a mai fost pe scări în fiecare octombrie. Acesta a fost sfîrșitul, sau aproape sfîrșitul poveștii lui Laurel și Hardy. Căci, din întîmplare, s-au reîntîlnit.

Călătorînd prin Franța, 15 ani mai tîrziu, el se plimba pe Champs Elysées cu soția și fiicele sale, cînd o zări pe acea femeie frumoasă venind din sens invers escortată de un bărbat mai vîrstnic, sobru și de un băiat brunet, de 12 ani, evident fiul ei.

Același zîmbet le lumină fețele. El își aranjă cravata. Ea își trecu mîna peste părul rebel. Nu s-au oprit, dar el o auzi spunînd: „Ce ispravă minunată am făcut!“! După ce femeia dispăru, una din fiicele lui îl întrebă: „Nu cumva doamna aceea ți-a spus Ollie?“

„Care doamnă?“ făcu el.

„Tăticule“ zise cealaltă fată, „tu plîngi“.

„Ba nu“.

„Ba da. Nu-i așa, mămico?“

„Dar știți foarte bine că tăticul nostru plînge și cînd citește cartea de telefon“.

„Nu“, spuse el, „ci doar cînd văd 150 de trepte și un pian. Să-mi aduceți, fetelor, aminte să vi le arăt într-o zi“.

Continuară să meargă și el întoarse capul. Femeia se întoarse și ea. Îi zări buzele rostind: „La revedere, Ollie“, sau poate i s-a părut. Spuse și el: „Adio, Stan“.

Și o porniră în direcții opuse pe Champs Elysées, sub soarele tîrziu de octombrie.

moda, altfel

Marmură în mișcare

Închipuiți-vă că o prezentatoare, de modă, din zilele noastre (eu sînt aproape sigură, aproape, că întotdeauna au existat prezentatoare de modă) anunță cîteva modele ale vestimentației vechi grecești. Ar suna cam așa: „Cunoaștem vechile costume grecești de pe picturile de pe vase, sculpturile și basoreliefurile care fac încă modă în muzee și după descrierile făcute de scriitorii din acel timp“. Deci, de la și prin martori spirituali: creatorii de artă „plastică“ și creatorii de univers sufletesc inegalabil, care notează totul totul, TOTUL... pînă și moda: SCRIITORII. De fapt ei sînt cei mai cinstiți, cei mai duplicitarii, cei mai înjurați, cei mai revoluționari și cei mai demni de încredere sau de mincună, ca splendidul Procopius...

Prezentatoarea ar avea dreptate și o asigurăm că informațiile sînt foarte bogate.

Ceea ce caracteriza îmbrăcămîntea greacă era simplitatea formelor și suplețea, moliciunea țesăturilor. Dulceața cliimei invita în mod acuzat o îmbrăcămîntă ușoară. Trebuie remarcată, acum, chiar dacă va părea o futilitate, sumara diferență între îmbrăcămîntea feminină și cea masculină. Rafinamentele se manifestau, probabil, prin alte domenii de exprimare.

Sculpturile Greciei antice sînt o veritabilă paradă a modei, cu detalii cizelate prețioase, mai ales privind pieptănătura (ondulații, bucle, cocuri, etc.) și drapajul materialelor țesute. Sculptura greacă este unică în preocuparea de a reda viața corpului uman, mișcarea lui. În modelarea draperiilor (nu cele de la ferestre!) grecii n-au avut încă rivali (cînd spun GRECI, mă refer numai la antichitate, decamdată). Artiștii greci au crezut că nu puteau atinge adevărul și frumusețea decît în reproducerea aspectelor vieții, ceea ce a însemnat, de fapt, surprinderea corpului uman în mișcare. În realitate, ei au făcut tot posibilul să evite rigiditatea vestimentației asiatice sau egiptene. Haina trebuie să plutească în jurul corpului, să-l acopere doar, să nu-l nege, să-i reliefeze mișcările, pas cu pas.

Iată că sîntem copleșiți de preocuparea pe care o aveau grecii pentru modă. Moda greacă era o variațiune pe două

teme: **chiton și himation**. Chiton era un fel de cămașă, pliată în două, cusută pe o parte, în așa fel ca să iasă numai brațul, lăsată liberă pe cealaltă parte, prînsă doar cu o agrafă pe umăr. Chitonul avea lungimi diferite, scurt la Doriani, lung, mai întîi, la Athenieni, căci începînd din secolul V pînă și aceștia și-au scurtat cămașa; uneori, o panglică încingea talia și făcea cu lungimea cămășii ce voia ea. Vorbeam de rafinamente! Unul dintre ele era exomis, un chiton care lăsa și pieptul gol. Îi purtau sclavii, dar nu pentru ei era un rafinament, ci pentru femei, acestea aveau ce arăta, așa cum ne arată „Amazoana dansînd“ din colecția Vaticanului.

Din plictis sau necesitate, Chiton-ul s-a dublat, s-a triplat, s-a îmbogățit cu agrafe și noduri. Iar himation, cea de a doua temă, e un simplu dreptunghi de stofă, voal, mătase care prin felul în care înfășura corpul uman, de obicei lăsînd libere umărul și brațul drept, impunea gradul ierarhic al eleganței. Uneori era atît de generos în suprafață, pluri și falduri, încît putea acoperi și capul. Cel cu simț deosebit pentru decorativ îl innobilau cu broderii complicate și migăloase. Himation lăsa imaginația (mai ales a femeilor) să evedențieze farmecele trupesti. Și astăzi e considerat un „peplos“ sau un „peplum“ ca element vestimentar dintre cele mai excitante: ascunde și promite în același timp. Magnifică, celebră, convingătoare, e statuia Athenei de pe Acropole.

Să nu uităm **blamida**, importată din Machedonia și adorată de tineri. Plutarch ne-o descrie ca pe o bucată de material, rectangulară, care se prîndea la spate sau pe umeri, lăsînd brațele libere, cu agrafe, bijuterii, după gust și posibilități. Friza Parthenon-ului e o pagină de modă în care putem vedea maniere în care efebii își încheiau hlamidele.

Arta greacă ataca zborul și curgerea. Se simte și în modă. Victoria din Samothraki (305 î.e.n.) se înalță în memoria unei lupte navale, drapată într-un peplum care curge pe ea ca o apă o înfășoară, se mulează pînă la aripi de zbor.

De fapt, moda greacă rămîne o expresie a ideii de libertate a trupului și a imaginației.

Corina Cristea

Povestea lui Laurel și Hardy

El îi spunea ei Stan, iar ea lui Ollie.

Acesta a fost începutul, tot așa și sfârșitul a ceea ce vom numi „povestea lui Laurel și Hardy“.

Ea avea 25 de ani, iar el 32, atunci când s-au întâlnit la o petrecere dintr-acelea de te miri cum de te-ai dus cu plăcere. Iată însă că nimeni nu se hotărâ să plece acasă, continuând să bea și să mintă spunând ce după-amiază plăcută a fost.

Deodată, zîmbind, ea ridică mîna trecînd-o prin părul rebel, clipind des de parcă vedea o nălucă.

„Stan“, strigă el, recunoscînd-o.

„Ollie“, exclamă ea. „Unde mi-ai fost?“

„Hai să facem ceva și să plecăm de aici“, spuse el.

Se luură de braț rîzînd.

„Știu“ — spuse ea și fața i se lumină brusc. „Știu locul exact unde trebuie să mergem, la numai cîțiva kilometri, de aici, unde Laurel și Hardy, în 1932, au cărat pianul pînă sus, urcînd 150 de trepte!“

„Hai să mergem acolo, atunci!“ strigă el.

Trînti ușa de la mașină și porni motorul. Peste Los Angeles se lăsa apusul. El opri mașina exact unde îi spuse ea: „Aici!“

„Nu-mi vine să cred“, murmură el, fărî să se miște.

„Chiar acestea sînt scările?“

„Toate cele 150. Haide, Ollie!“

„Foarte bine, Stan“, spuse el.

Priviră scările din fața lor care pareau urcau pînă la cer. Ochiul lui se umplură de lacrimi. Ea se făcu că nu observă, dar îi strînse brațul. Vocea ei era minunată de tandră.

„Haide sus. Hai“. Îi împinse ușor. El începu să urce scările numărînd cu voce tot mai veselă. Ajuns la a 57-a treaptă, se comportă ca un băiat care participă la un joc și vechi și nou și pierdu noțiunea timpului, nemaistînd dacă ducea pianul sus sau acela îl urmărea pe trepte în jos.

„Stai așa!“ o auzi el strigînd de undeva, de departe. „Acolo să stai!“

El se opri pe treapta a 58-a, zîmbind sălbatic, parcă însoțit de năluci și se întoarse.

„O.K.“, spuse ea, „acum vino înapoi.“

O porni în jos, cu obrazii aprinși, simțînd un fel de bucurie amară în suflet. Putea să jure că aude pianul urmărindu-l în spate.

„Oprește-te acolo!“

Ea avea în mîna un aparat de fotografiat. Văzîndu-l, el își duse instinctiv mîna la cravată să și-o potrivească.

„Acum eu“, țipă ea și porni să-i dea lui aparatul. O privi, iar ea avea exact figura aceea neputincioasă și uimită a lui Stan și parcă ar fi vrut să rămînă acolo pentru totdeauna.

Ea coborî încet scările și se uită fix la el.

„De ce, de ce plîngi?“ spuse ea. Îi gustă lacrimile și zise: „Da, lacrimi veritabile.“

El o privi în ochi și văzu că sînt la fel de umezi.

„Ce ispravă minunată am făcut! Ah, Ollie“, spuse ea.

„Vai, Stan“, zise el.

O sărută ușor, apoi spuse: „Vom fi mereu împreună!“

„Mereu“, confirmă ea.

☆

Iată cum începu povestea lor de dragoste. Aveau nume adevărate, dar asta nu avea nici o importanță. Preferau, însă, să-și spună Laurel și Hardy, poate doar pentru simplul fapt că ea avea cu cîteva kilograme sub greutatea normală, în timp ce el avea cu cîteva în plus.

„Tu ești Stan, iar eu sînt Ollie, trebuie să recunoaștem deschis, și, femeie dragă, hai să ne bucurăm de isprava minunată pe care am făcut-o pînă la capăt.“

Și trăiră așa, printre sărutări și hohote de rîs.

☆

Primul an a fost ca o poveste miraculoasă. Mergeau să vadă filme vechi și filme noi, dar mai ales filme cu

Stan și Ollie. Rețineau toate scenele mai reușite și le repetau pe de rost cînd conduceau noaptea prin Los Angeles. El o răsfața, tratînd-o ca pe vremea cînd copilărise în Hollywood, în timp ce ea îl alina, pretinzînd că era încă la vîrsta patinelor cu rotile. Îl întreba unde a mers cu roțile de s-a lovit de chiar W.C. Fields și unde i-a cerut autograful.

„Condu-mă acolo“, ceru ea.

Și, la ora 10 noaptea, au coborît din mașină în fața studiourilor Paramount și el îi arătă trotuarul din fața porții: „El stătea aici“, și ea l-a luat în brațe și l-a sărutat, apoi i-a șoptit:

„Acum, spune-mi unde i-ai făcut fotografiile lui Marlene Dietrich.“

El merse vis-à-vis. „Era într-o după-amiază“, spuse el, „iar Marlene stătea aici“. Și ea l-a sărutat din nou, mai lung de astă dată, iar luna se ridică umplînd de lumină strada din fața studioului.

„Acum“, rosti ea ușor. „să-mi spui unde l-ai văzut pe Fred Astaire în 1935, și pe Ronald Colman în 1937, și pe Jean Harlow în 1936.“

Și el o ducea în toate cele trei locuri din Hollywood, pînă la miezul nopții și se opreau, iar ea-l săruta la nesfîrșit.

Așa a fost în primul an și în tot acest timp au mers în susul și în josul celor 150 de trepte, de cel puțin o dată pe lună; la jumătate de drum se opreau să mănînce sandvișuri și să bea șampanie.

Apoi, la sfîrșitul aceluia an au descoperit un lucru și mai incredibil. El, lucrînd într-o agenție publicitară, era ținut în același loc, în timp ce ea, lucrînd într-o agenție de turism, zbura pretutindeni. Rămăseseră amîndoi ulmiți că nu observaseră acest lucru mai demult. În cele din urmă, ea spuse: „La revedere...“

„Poftim?“ întrebă el.

„Se apropie despărțirea“, spuse ea. „Simt“.

El îi privi fața care nu mai era ca a unui Stan trist ca în filme, ci fața unei femei triste și atît.

„Mă simt ca într-un final dintr-un roman de Hemingway, cînd cele două personaje merg împreună într-una din zile și se întreabă cum ar fi dacă ar continua să meargă la nesfîrșit, deși ei știau prea bine că nu se poate“, spuse ea.

„Stan“, zise el, „nu sîntem într-un roman de Hemingway, și nici nu e sfîrșitul lumii. Nu mă vei părăsi niciodată.“

Era mai mult o întrebare decît o constatare. Însă, deodată, ea îngenuche.

„Ce faci acolo jos?“ spuse el.

„Nebunule“, zise ea, „îngenunchez și-ți cer mîna. Căsătorește-te cu mine, Ollie. Vino cu mine în Franța. Am găsit o slujbă nouă la Paris. Nu, nu spune nimic. Tac! Nu trebuie să știe nimeni că eu am bani și te voi întreține pînă cînd vei scrie marelui tîu roman american.“

„Dar“, — spuse el.

„Ai mașină de scris portabilă, un teanc de hîrtie albă și pe mine. Spune, Ollie, că vii! Spune cel puțin că vei zbura cu mine!“

„Vrei apoi să vedem cum ne îngropăm de vii?“

„Ți-e chiar atît de frică, Ollie? Nu mai crezi în tine, în mine, în nimic? Ascultă, trebuie să vii cu mine. Nu te pot lăsa aici: o să cazi pe scările astea nenorocite. Dar, dacă trebuie, așa voi face. Vreau totul astăzi, nu mîine. Mă refer la tine, la Paris, la slujbă. Va mai dura pînă vei scrie romanul, dar îl vei scrie pînă la urmă. Cum vrei: să-l scrii aici, compătîmîndu-te, sau cu mine, într-un apartament din Cartie-“

Traducere și adaptare de
Traian T. Coșovei
și Diana Ioniță

Continuare în pag. a 15-a

șah

Nostalgiă lui Bobby și un supliment de 2000000

astronomicul record Elo al lui Bobby Fischer de 2790, care se precizează că va rezista cel puțin acestui mileniu, a fost spulberat la 9 ianuarie 1990 de impetuosul campion mondial actual. Garri Kasparov se pare că este însă nemulțumit de rezultatul de 2800 p. Elo, care ar fi trebuit — după calculele echipei sale — să fie cu 5—10 p. mai mare... O comparație strictă între acești doi coloși care nu s-au întâlnit la masa de joc este, totuși, greu de întreprins, pe de-o parte datorită unui anumit fenomen de „inflație“ a listelor Elo din ultimii ani și pe de alta datorită iremediabilei nostalgiilor care ne cuprînde, încă, dacă pronunțăm cuvîntul „Bobby“.

Un lucru este cert — că Garri pășește hotărît pe urmele ilustrului predecesor nu numai în ce privește recordurile profesionale, dar și prin modul destul de irreverențios de a pune la încercare Federația de specialitate.

G.M.A. (Asociația marilor maeștri), pe care a creat-o în 1988, se află într-un dialog permanent — și nu rareori contradictoriu — cu clasicul F.I.D.E. (Federația Internațională de Șah). Ultimul punct de controversă: disputarea meciului pentru titlul mondial, dintre G. Kasparov și viitorul șalanger (care va fi stabilit în urma meciului dintre A. Karpov și J. Timman, desfășurat începînd de la 7 martie 1990 la Kuala-Lumpur, cu un fond de premiere de 300 000 FS).

...Spre sfîrșitul anului trecut, F.I.D.E. a decis organizarea meciului pentru titlul de campion mondial la Lyon (Franța). Care sînt motivele care au determinat reacția lui Kasparov în sensul disputării celei de-a doua părți a meciului în S.U.A.?

Să-i dăm cuvîntul campionului însuși, care declară într-un interviu acordat ziarului sovietic „Izvestia“ (extrase preluate prin intermediul revistei „Europe Echecs“):

„Astăzi în America interesul pentru șah crește. Cred că meciul îi va da un impuls... Colegii mei de la G.M.A. m-au susținut și cea de-a doua parte a meciului va avea loc probabil la New York. Fondul american se va ridica la 2 000 000 de dolari, plus cei 1 000 000 pe care îi va oferi Lyonul. Sînt convins că reacția Lyon-ului va fi adecvată. Pentru că, pînă la urmă, chiar Lyonul a ajutat F.I.D.E. să comită ultima greșală din istoria sa: să vîndă meciul pentru titlul mondial fără campionul lumii, fiindcă exact astfel am resimțit această ultimă negociere a lui Campomanes“.

...Să nu uităm că, dincolo de aceste încercări verbale de spadă, atît F.I.D.E. cît și G.M.A. au aceeași motivație fundamentală a existenței: progresul șahului și a popularității sale pe plan mondial. Cînd doi se ceartă, șahul (al treilea) cîștigă...

Cum este privit în U.R.S.S. Garri Kasparov, jucător de șah, în contextul celorlalte sporturi, cu performanțe și publicitate prea bine cunoscute? Deocamdată, el a fost desemnat de presa sovietică „cel mai bun sportiv al anului 1989“ în U.R.S.S. Deci se poate...

Ce întrebări își pune „cel mai bun sportiv“ la ora actuală? Pe moment, o aceeași curiozitate este predominantă în lumea șahului: Timman sau Karpov?

Smaranda Boicu-Lupu
maestră internațională

bridge

Eleganță și suspiciune

d e-a lungul anilor am întâlnit ca parteneri și/sau adversari la bridge fel de fel de oameni. Care mai simpatici care mai antipatici, care mai blînzi care mai agresivi, care mai onești care mai smecheri, care mai Hyperion care mai Mitică, în fine o sumedenie de figuri pe care, în durata unei partide sau chiar a unui concurs, n-aveai cum să le clasifici, nu se lăsau ordonate, scăpau cum se zice printre degete. Din motive de economie verbală și cită vreme fiecare părea să intre într-o clasă numai a lui, ceea ce însemna, practic, imposibilitatea clasificării, mi-am luat libertatea de a-i împărți pe toți în doar două categorii: „domni“ și „amici“.

Categoriile, firește, valabile exclusiv la masa de joc, căci despre cei mai mulți n-aveam nici un fel de informații extra-bridgeistice. Și „domnii“ și „amicii“ puteau avea același comportament aparent, și unii și alții puteau fi blînzi, agresivi, inteligenți, proști, onești, smecheri, dar fiecare categorie își trăia, vorba poetului, în felul ei destinul. Vreau să spun că, bunăoară, blîndețea unui „domn“ nu se confunda cu blîndețea unui „amic“. La fel și agresivitatea, și inteligența și prostia și toate celelalte trăsături ce se lăsau descoperite în cursul unei partide. Diferența nu era însă palpabilă, părea că ține de un anume „aer“ sau era ca o „aură“, invizibilă dar și incontestabilă. Am crezut o vreme că „aerul“ propriu „domnilor“ ar fi eleganța în toate, în elogiu ca și în invectivă, în bine ca și în rău iar al „amicilor“ ar fi precipitarea, de asemenea în toate. Îmi dădeam seama că „eleganța“ și „precipitarea“ nu împart, nici măcar ca antonime, aceeași arie semantică, drept pentru care am tot încercat să găsesc ceva care să se potrivească, să formeze o opoziție. Tîrziu de tot, ajutat de alții, și, mai ales, de ceea ce vremea îmi aducea sub ochi am găsit echivalentul „eleganței“, mai bine zis opusul ei relativ la categoria „amicilor“. Nimic altceva decît suspiciunea. Cel puțin în bridge opusul eleganței și suspiciunii. Eleganța armonizează și întreține climatul amical al jocului, indiferent de tensiunile ivite pe parcurs. Suspiciunea strică echilibrul și produce panică. „Domnii“ sînt eleganți, „amicii“ sînt suspicioși. Suspiciunea „domnilor“ e invitație la dialog, „eleganța“ „amicilor“ e preferința pentru monolog. Istoria ne învață că eleganța e rareori biruitoare dar nu-și pierde niciodată prestigiul pe cînd suspiciunea, deseori victorioasă, e mai mereu compromițătoare. Într-un tîrziu, din păcate...

Laurențiu Ulici